

Natura 2000-gebied Duinen Terschelling

De Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Gelet op artikel 3, eerste lid, en artikel 4, vierde lid, van Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna (PbEG L 206);

Gelet op de Beschikking van de Commissie 2008/23/EG van 12 november 2007 op grond van Richtlijn 92/43/EEG van de Raad, van een eerste bijgewerkte lijst van gebieden van communautair belang voor de Atlantische biogeografische regio (PbEG L 12);

Gelet op artikel 4, eerste en tweede lid, van Richtlijn 79/409/EEG van de Raad van 2 april 1979 inzake het behoud van de vogelstand (PbEG L 103);

Gelet op de artikelen 10a en 15 van de Natuurbeschermingswet 1998;

BESLUIT:

Artikel 1

1. Als speciale beschermingszone in de zin van artikel 4, vierde lid, van Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna (PbEG L 206) wordt aangewezen: het op de bij dit besluit behorende kaart aangegeven gebied, bekend onder de naam: **Duinen Terschelling**.
2. De in het eerste lid bedoelde speciale beschermingszone is aangewezen voor de volgende natuurlijke habitattypen opgenomen in bijlage I van Richtlijn 92/43/EEG; prioritaire habitattypen zijn met een sterretje (*) aangeduid:
  - H1310 Eenjarige pioniersvegetaties van slik- en zandgebieden met *Salicornia* spp. en andere zoutminnende soorten
  - H1330 Atlantische schorren (*Glauco-Puccinellietalia maritimae*)
  - H2110 Embryonale wandelende duinen
  - H2120 Wandelende duinen op de strandwal met *Ammophila arenaria* ("witte duinen")
  - H2130 *Vastgelegde kustduinen met kruidvegetatie ("grijze duinen")
  - H2140 *Vastgelegde ontkalkte duinen met *Empetrum nigrum*
  - H2150 *Atlantische vastgelegde ontkalkte duinen (*Calluno-Ulicetea*)
  - H2160 Duinen met *Hippophaë rhamnoides*
  - H2170 Duinen met *Salix repens* ssp. *argentea* (*Salicion arenariae*)
  - H2180 Beboste duinen van het Atlantische, continentale en boreale gebied
  - H2190 Vochtige duinvalleien
  - H6230 *Soortenrijke heischrale graslanden op arme bodems van berggebieden (en van submontane gebieden in het binnenland van Europa)
3. De in het eerste lid bedoelde speciale beschermingszone is aangewezen voor de volgende soorten opgenomen in bijlage II van Richtlijn 92/43/EEG; prioritaire soorten zijn met een sterretje (*) aangeduid:
  - H1831 Drijvende waterweegbree
  - H1903 Groenknolorchis

Artikel 2

Het besluit tot aanwijzing van het gebied Duinen Terschelling als speciale beschermingszone in de zin van artikel 4, eerste en tweede lid, van Richtlijn 79/409/EEG van de Raad van 2 april 1979 inzake het behoud van de vogelstand (PbEG L 103) van 7 april 2005 (DRR&R/2005/1065 II; Stcrt. 2005, nr. 69) wordt als volgt gewijzigd:

- a. het aangewezen gebied wordt op de in paragraaf 3.3 van de Nota van toelichting, zoals bedoeld in artikel 3, eerste lid, van dit besluit beschreven wijze gewijzigd;
- b. de Nota van toelichting met uitzondering van de paragrafen 3.2, 4.1, 4.2 en 4.3 wordt ingetrokken en vervangen door de Nota van toelichting, zoals bedoeld in artikel 3, eerste lid, van dit besluit;
- c. de in de aanhef bedoelde speciale beschermingszone geldt als te zijn aangewezen voor de volgende vogelsoorten, welke worden beschermd op grond van artikel 4, eerste lid, van Richtlijn 79/409/EEG:
  - A081 Bruine kiekendief
  - A082 Blauwe kiekendief
  - A138 Strandplevier
  - A195 Dwergstern
  - A222 Velduil
- d. de in de aanhef bedoelde speciale beschermingszone geldt als te zijn aangewezen voor de volgende trekkende vogelsoorten, welke worden beschermd op grond van artikel 4, tweede lid, van Richtlijn 79/409/EEG:
  - A004 Dodaars
  - A137 Bontbekplevier
  - A275 Paapje
  - A277 Tapuit
  - A295 Rietzanger
- e. de kaart voor zover van toepassing op het in de aanhef genoemde besluit wordt ingetrokken.

Artikel 3

1. Dit besluit gaat vergezeld van een Nota van toelichting inclusief bijlagen en een kaart.
2. De in de artikelen 1 en 2 genoemde speciale beschermingszones vormen samen het Natura 2000-gebied **Duinen Terschelling**, waarvan de instandhoudingsdoelstelling in de zin van artikel 10a, tweede lid, van de Natuurbeschermingswet 1998 is opgenomen in de Nota van toelichting.

Artikel 4

1. De bekendmaking van dit besluit geschiedt in de Staatscourant.
2. Dit besluit treedt in werking op de dag na bekendmaking in de Staatscourant.

De Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit,
w.g. G. Verburg

Dit besluit, de kaart en de Nota van toelichting worden gedurende zes weken ter inzage gelegd in de onderstaande vestigingen van de Directie Regionale Zaken van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit:

- Vestiging Noord: Cascadeplein 6, 9726 AD GRONINGEN;
- Vestiging Oost: Verzetslaan 30, 7411 HX DEVENTER;
- Vestiging West: Herman Gorterstraat 55, 3511 EW UTRECHT;
- Vestiging Zuid: Keizersgracht 5, 5611 GB EINDHOVEN.

De terinzagelegging vindt tevens plaats in de gemeentehuizen van de betreffende gemeente(n), in de kantoren van de waterschappen waaronder het gebied valt en in de provinciehuizen van de betreffende provincie(s). Het besluit kan ook worden ingezien op internet op het adres: <http://www.minlnv.nl/natura2000> en het zal bovendien worden bekendgemaakt in dag-, nieuws- en huis-aan-huisbladen.

Belanghebbenden die hun zienswijze als bedoeld in artikel 3:15 van de Algemene wet bestuursrecht naar voren hebben gebracht of die het redelijkerwijs niet verweten kan worden geen zienswijze naar voren te hebben gebracht, kunnen tot zes weken ná de eerste dag van de terinzagelegging beroep instellen bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, Postbus 20019, 2500 EA Den Haag.

Nota van toelichting van het Natura 2000-gebied Duinen Terschelling waarin opgenomen:

Nota van toelichting bij de aanwijzing van Duinen Terschelling als speciale beschermingszone in het kader van de Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna en hierna te noemen de Habitatrichtlijn, alsmede Nota van toelichting bij de wijziging van het besluit tot aanwijzing van Duinen Terschelling (DRR&R/2005/1065 II) als speciale beschermingszone in het kader van de Richtlijn 79/409/EEG van de Raad van 2 april 1979 inzake het behoud van de vogelstand en hierna te noemen de Vogelrichtlijn

1. INLEIDING

Met dit besluit wordt het gebied Duinen Terschelling aangewezen als speciale beschermingszone onder de Habitatrichtlijn. Tevens wordt met dit besluit het besluit tot de aanwijzing van Duinen Terschelling als speciale beschermingszone onder de Vogelrichtlijn, inclusief de daarbij behorende Nota van toelichting, gewijzigd. Het betreft verder de vorming van het Natura 2000-gebied Duinen Terschelling, hetgeen gebeurt door aan dit besluit instandhoudingsdoelstellingen toe te voegen.

In artikel 1 van het besluit staat de naam van het gebied en worden de habitattypen en soorten opgesomd, waarvoor het gebied is aangewezen.

Artikel 2 van het besluit regelt de belangrijkste wijzigingen ten opzichte van het eerder genomen besluit tot aanwijzing van het gebied onder de Vogelrichtlijn. Zo wordt de Nota van toelichting, behorende bij het bestaande Vogelrichtlijnbesluit, nagenoeg geheel ingetrokken en zover noodzakelijk vervangen door deze Nota van toelichting. Alleen de toelichting op de criteria die voor de aanwijzing van het gebied zijn gebruikt, wordt niet ingetrokken en wordt in een appendix aan deze Nota gehecht. Daarnaast worden de vogelsoorten opgesomd waarvoor het gebied van belang is en waarvoor het wordt geacht te zijn aangewezen.

In artikel 3 van het besluit wordt de term Natura 2000-gebied geïntroduceerd en wordt bepaald dat er voor het gebied een bepaalde instandhoudingsdoelstelling verwezenlijkt dient te worden. Deze doelstelling heeft zowel betrekking op de in artikel 1 opgesomde habitattypen en habitatsoorten als op de in artikel 2 opgesomde vogelsoorten. De vogels waarvoor instandhoudingsdoelstellingen zijn vastgesteld, zijn geselecteerd aan de hand van de criteria die destijds zijn gebruikt bij de aanwijzing van de Vogelrichtlijngebieden in 2000. Beide aanwijzingen tezamen vormen het Natura 2000-gebied Duinen Terschelling, waarvan de instandhoudingsdoelstellingen in dit besluit zijn opgenomen. De instandhoudingsdoelstellingen staan in de Nota van toelichting.

Artikel 4 regelt de bekendmaking en de inwerkingtreding van dit besluit.

In hoofdstuk 2 van deze Nota van toelichting worden de aanwijzingen op grond van de Habitat- en Vogelrichtlijn kort toegelicht. Vervolgens wordt in hoofdstuk 3 een gebiedsbeschrijving gegeven en wordt ingegaan op eventuele grenswijzigingen die zijn doorgevoerd nadat het gebied bij de Europese Commissie is aangemeld of die zijn doorgevoerd nadat het gebied als Vogelrichtlijngebied is aangewezen. Tevens wordt in hoofdstuk 3 de bij dit besluit behorende kaart toegelicht.

In hoofdstuk 4 wordt een opsomming gegeven van habitattypen en (vogel)soorten waaraan het gebied zijn betekenis ontleent en worden de eventueel doorgevoerde

wijzigingen van een toelichting voorzien. Dit vierde hoofdstuk van de Nota van toelichting is ingevoegd naar aanleiding van de ingediende zienswijzen, omdat in veel zienswijzen duidelijkheid werd gevraagd waarom een bepaald gebied destijds bij de Europese Commissie is aangemeld.

Een belangrijk onderdeel van de Nota van toelichting is de opsomming van de instandhoudingsdoelstellingen in hoofdstuk 5. Allereerst worden de algemene doelstellingen geformuleerd en vervolgens staan de instandhoudingsdoelstellingen van de in het gebied aanwezige habitattypen en soorten vermeld. Er wordt aangegeven in welke richting de instandhoudingsdoelstelling zich zal moeten ontwikkelen. Daarvoor worden de termen ‘behoud’, ‘uitbreiding’ of ‘verbetering’ gebruikt. Voor een habitatype wordt de verdeling gemaakt in oppervlakte en kwaliteit, zodat de aanduiding van de instandhoudingsdoelstelling van een habitatype altijd in de vorm van ‘behoud’ of ‘uitbreiding’ van oppervlakte en van ‘behoud’ of ‘verbetering’ van kwaliteit wordt gegeven. Voor soorten is het leefgebied bepalend en geldt een verdeling in omvang en kwaliteit leefgebied. De aanduiding van de instandhoudingsdoelstelling van een soort is altijd in de vorm van ‘behoud’ of ‘uitbreiding’ van omvang leefgebied en van ‘behoud’ of ‘verbetering van kwaliteit van leefgebied.

Daarnaast zijn aan de Nota van toelichting drie bijlagen toegevoegd. Ook de bijlagen maken integraal onderdeel uit van het besluit. Bijlage A (voor zover van toepassing) laat zien welke terreindelen zijn vervallen of zijn toegevoegd als onderdeel van de speciale beschermingszone in de zin van de Vogelrichtlijn. Bijlage B omvat een nadere onderbouwing van de wijzigingen in Natura 2000-waarden waarvoor het gebied is aangewezen, van de kwalificatie als speciale beschermingszone in de zin van de Habitatrictlijn en van de toedeling van de instandhoudingsdoelstellingen. In bijlage C wordt naar aanleiding van de ontvangen zienswijzen een nadere onderbouwing van het besluit gegeven.

2. AANWIJZINGEN HABITAT- EN VOGELRICHTLIJN

Door middel van dit besluit wordt het gebied Duinen Terschelling aangewezen als speciale beschermingszone onder de Habitatrictlijn (verder aangeduid als “Habitatrictlijngebied”). Het gebied is in mei 2003 aangemeld volgens de procedure zoals opgenomen in artikel 4 van deze richtlijn, waarna het gebied in december 2004 door de Europese Commissie onder de naam “Duinen Terschelling” en onder nummer NL2003059 is geplaatst op de lijst van gebieden van communautair belang voor de Atlantische biogeografische regio. Het gebied is onder meer aangewezen voor drie prioritaire habitattypen in de zin van artikel 1 van de Habitatrictlijn. Het gebied is op 7 april 2005 (DRR&R/2005/1065 II) onder de naam “Duinen Terschelling” ook aangewezen als speciale beschermingszone onder de Vogelrichtlijn (verder aangeduid als “Vogelrichtlijngebied”). Bij de Europese Commissie is dit gebied bekend onder nummer NL3009007. Duinen Terschelling was al eerder bij besluit van 24 maart 2000 (N/2000/320) aangewezen als onderdeel van het Vogelrichtlijngebied “Waddeneilanden, Noordzeekustzone, Breebaart”, maar in beslissing op bezwaar van 7 april 2005 (DRR&R/2005/1065 II; Stcrt. 2005, nr. 69) is het in 2000 aangewezen gebied gesplitst in zes afzonderlijke Vogelrichtlijngebieden: Duinen Texel, Duinen Vlieland, Duinen Terschelling, Duinen Ameland, Duinen Schiermonnikoog en Noordzeekustzone. Door middel van dit besluit wordt de nota van toelichting met kenmerk

TRCJZ/2004/1725D gewijzigd en wordt de kaart behorende bij besluit DRR&R/2005/1065 II en betrekking hebbende op het onderhavige gebied ingetrokken.

Uit het Vogelrichtlijnbesluit overgenomen tekstdelen zijn in paragraaf 3.2 van deze Nota van toelichting cursief gezet¹.

Met betrekking tot het Vogelrichtlijngebied kan er in dit besluit naast mogelijke grenswijzigingen ook een wijziging plaatsvinden bij de vogelsoorten, waarvoor dit gebied destijds is aangewezen. Deze eventuele wijzigingen worden toegelicht in hoofdstuk 4 en bijlage B. In dit besluit worden alle vogelsoorten opgesomd waarvoor het gebied wordt geacht te zijn aangewezen.

Het Natura 2000-gebied Duinen Terschelling (landelijk gebiedsnummer 4) omvat derhalve het Vogelrichtlijngebied Duinen Terschelling en het Habitatrichtlijngebied Duinen Terschelling.

Natura 2000 is het samenhangende Europees ecologisch netwerk bestaande uit de gebieden aangewezen onder de Habitatrichtlijn en onder de Vogelrichtlijn. Dit netwerk moet de betrokken natuurlijke habitattypen, habitats van soorten en de leefgebieden van vogels in een gunstige staat van instandhouding behouden of, in voorkomend geval, herstellen. De instandhoudingsdoelstellingen (hoofdstuk 5) en eventuele wijziging van de begrenzing zijn in algemene zin nader toegelicht in het Natura 2000 doelendocument (2006). Dit document geeft het beleidskader van de geformuleerde instandhoudingsdoelstellingen weer en van de daarbij gehanteerde systematiek. Beschrijvingen van habitattypen en (vogel)soorten waarvoor doelen zijn vastgesteld, zijn opgenomen in het Natura 2000 profielendocument (2008). Hierin wordt ook ingegaan op de interpretatie van habitattypen en de relatieve bijdrage van afzonderlijke gebieden aan het Natura 2000-netwerk.

Het Natura 2000-gebied Duinen Terschelling ligt in de provincie Fryslân en behoort tot het grondgebied van de gemeente Terschelling.

2.1 Beschermde natuurmonumenten

Ingevolge artikel 15a, tweede en derde lid, van de Natuurbeschermingswet 1998 vervalt van rechtswege de status van het hieronder aangegeven natuurmonument², voor zover gelegen in het Natura 2000-gebied. De gedeelten die buiten Natura 2000-gebieden liggen behouden de status als beschermd natuurmonument.

Het Staatsnatuurmonument Boschplaat is aangewezen op 8 november 1974 (NBOR/S-15110; Stcrt. 1974, nr. 221).

Op grond van de wet heeft de instandhoudingsdoelstelling voor de gedeelten van het Natura 2000-gebied waarop de aanwijzing als natuurmonument van toepassing was, mede betrekking op de doelstellingen ten aanzien van het behoud, herstel en de ontwikkeling van het natuurschoon of de natuurwetenschappelijke betekenis van het gebied zoals deze waren vastgelegd in het vervallen besluit (zie verder hoofdstuk 5). De gebieden, die in het verleden als natuurmonument zijn aangewezen, zijn op de bijgevoegde kaarten ook als zodanig te herkennen.

¹ De afkorting sbz (“speciale beschermingszone”) en de aanduiding “beschermingszone” zijn hierin vervangen door de term “Vogelrichtlijngebied”.

² De oude wet kende zowel staatsnatuurmonumenten als beschermde natuurmonumenten. Dit verschil is in de huidige wet komen te vervallen.

3. GEBIEDSBESCHRIJVING EN BEGRENZING

3.1 Gebiedsbeschrijving

De duinen van Terschelling behoren tot de kalkarme duingebieden van de waddeneilanden. Er komen droge duingraslanden en heidebegroeiingen voor, met daarin vele bijzondere soorten korstmossen, mossen en hogere planten. De daartussen gelegen duinvalleien vertonen een scala aan variatie: van open water tot knobbiesbegroeiingen en zure berkenbossen.

Het westelijk deel van het duingebied, de Noordvaarder, is jong en kent gedeelten die kalkhoudend zijn. Er is een goed ontwikkeld en natuurlijk duinsysteem aanwezig met floristisch rijke duinhellingen, primaire valleien met aan de randen korte gradiënten van droog-nat, zoet-zout en zuur-basisch en zeer veel pioniersituaties. In het gebied zijn alle typerende duinvalleivegetaties aanwezig. Ten zuidoosten hiervan ligt het Groene strand met een duinbeek. Daar is, vanwege het voorkomen van gradiënten van nat naar droog, een grote diversiteit aan plantensoorten aanwezig. Hier is sprake van zo'n sterke voeding van grondwater vanuit de Noordvaarder dat lokaal veenvormende vegetaties tot ontwikkeling komen.

Hetzelfde fenomeen doet zich voor ter hoogte van de Kooibosjes in de binnenduinrand waar een sterke kwel vanuit het aangrenzende duinmassief de sturende factor is. Ten noorden van De Boschplaat ligt een duingebied (Cupido's Polder) waar het zand vrij kan stuiven en waar per saldo kustafslag plaatsvindt. Het gebied omvat ook enige boscomplexen die bestaan uit aangeplant naald- en loofbos en spontane opslag.

3.2 Landschappelijke context en kenmerken begrenzing

Duinen Terschelling behoort tot het Natura 2000-landschap "Duinen".

De ligging van de habitattypen en van de leefgebieden van de soorten (paragraaf 4.4) waarvoor het gebied is aangewezen, vormt het uitgangspunt voor de begrenzing van de Habitatrictlijngebieden. Dit is inclusief terreindelen die in kwaliteit zijn achteruitgegaan of gedegenerereerd. Daarnaast omvat het begrensde gebied ook natuurwaarden die integraal onderdeel uitmaken van de ecosystemen waartoe de betreffende habitattypen en leefgebieden van soorten behoren, alsmede terreindelen (incl. nieuwe natuur) die noodzakelijk worden geacht om de betreffende habitattypen en leefgebieden van soorten in stand te houden en te herstellen³.

Bij de keuze en de afbakening van de gebieden is geen rekening gehouden met andere vereisten dan die verband houden met de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna⁴.

De grenzen van een Vogelrichtlijngebied worden bepaald door het gebruik dat de aanwezige bijlage I-soorten, en/of trekkende watervogels, en/of overige trekkende vogels ervan maken, waarbij wordt uitgegaan van landschapsecologische eenheden en de biotoopeisen van de betrokken vogelsoorten. Het gebied Duinen Terschelling is aangewezen als Vogelrichtlijngebied vanwege de aanwezigheid van kustduinen die het leefgebied vormen van een aantal in artikel 4 van de Richtlijn bedoelde vogelsoorten. Het is een gebied dat het leefgebied vormt van soorten van Bijlage I van de Vogelrichtlijn (art. 4.1) en dat tevens fungeert als broedgebied van andere trekvogelsoorten (art. 4.2). De begrenzing van het Vogelrichtlijngebied is zo gekozen dat

³ De begrenzingsmethodiek is verder uitgewerkt in het Gebiedendocument (2004).

⁴ Hof van Justitie EG, 7 november 2000, First Corporate Shipping, zaak C-371/98, punten 15 en 25.

*een in landschapsecologisch opzicht samenhangend geheel is ontstaan dat - in samenhang met Vogelrichtlijngebied Waddenzee uit 1991 - voorziet in de beschermingsbehoefte met betrekking tot het voortbestaan en/of voortplanten van bedoelde vogelsoorten.*⁵

3.3 Begrenzing en oppervlakte

De begrenzing van het Natura 2000-gebied is aangegeven op de bij de aanwijzing behorende kaart. Het Natura 2000-gebied Duinen Terschelling bestaat uit een duingebied en enige boscomplexen. De west- en noordgrens van het Natura 2000-gebied worden gevormd door de duinvoet. Aan het Natura 2000-gebied grenzen agrarische gronden, campings en de bebouwde kom van West-Terschelling.

In afwijking van de algemene exclaveringsformule opgenomen in paragraaf 3.4 geldt het volgende: de exclaveringsformule is niet van toepassing voor zover het bermen van wegen door het duingebied betreft die omgeven worden door duinhabitats zoals grijze duinen (H2130). Gebruik en beheer als wegberm staan hier het voorkomen van dergelijke duinhabitats niet in de weg. In dit Natura 2000-gebied betreft het de volgende wegen: Longway, Heereweg, Molenweg, Oosterender Badweg.

Het Natura 2000-gebied beslaat een oppervlakte van 4.040 ha, waarvan 468 ha uitsluitend Habitatrichtlijngebied betreft. Het overgrote deel van het gebied is zowel Vogelrichtlijngebied als Habitatrichtlijngebied. Deze cijfers betreffen bruto-oppervlakten omdat bij de berekening geen rekening is gehouden met niet op de kaart, tekstueel uitgesloten delen.

Het in hoofdstuk 2 genoemde (voormalige) beschermde natuurmonument Boschplaat valt voor een deel binnen de begrenzing van Duinen Terschelling (698 ha). Het overgrote deel van het natuurmonument ligt binnen het Natura 2000-gebied Waddenzee en een ander deel in het gebied Noordzeekustzone.

De begrenzingen van het Vogelrichtlijngebied en van het Habitatrichtlijngebied (zoals aangemeld) zijn op de kaart op enkele technische punten verbeterd⁶:

- Bestaande bebouwing (incl. erven en tuinen; reeds tekstueel geëxclaveerd) waar geen Natura 2000-waarden voorkomen, is waar mogelijk op grond van kadastrale of topografische lijnen ook op de kaart buiten de begrenzing gebracht. (°)
- De begrenzing is waar mogelijk gelegd langs topografisch herkenbare lijnen, zoals wegen, perceelscheidingen en de overgang van kwelder naar duin.
- Overlap van 5 meter of minder met kadastrale percelen die grotendeels buiten het gebied zijn gelegen is, gelet op de kadastrale inschrijving⁷, waar mogelijk beperkt. Dit betekent dat aldaar de kadastrale lijn is aangehouden. Deze werkwijze is alleen gevolgd op plekken waar geen Natura 2000-waarden aanwezig zijn.
- Onlogische verschillen (< 25 ha) tussen Vogel- en Habitatrichtlijngebied zijn opgeheven door de meest ruime grens aan te houden.

⁵ De wijze van begrenzing van Vogelrichtlijngebieden is toegelicht in de Nota van Antwoord Vogelrichtlijn (2000), bijlage 1, Selectiecriteria en methode van begrenzing.

⁶ Wijzigingen aangeduid met een nulletje (°) betreffen aanpassingen ten opzichte van het ontwerpbesluit; (°°) wijzigingen in ontwerpbesluit die abusievelijk daarin niet zijn toegelicht.

⁷ Conform artikel 15 van de Wet kenbaarheid publiekrechtelijke beperkingen onroerende zaken (Stb. 2004, 31) zal dit besluit voor wat betreft de kadastrale percelen die geheel of gedeeltelijk binnen het aangewezen gebied zijn gelegen, in de kadastrale registratie als beperking worden ingeschreven.

Overige wijzigingen van meer dan 1 ha worden in de volgende alinea's toegelicht.

De begrenzing van het Vogel- en Habitatrichtlijngebied is als volgt gewijzigd:

- In West aan Zee is enig duinterrein toegevoegd (kaart A, 3,6 ha), gelet op het voorkomen van duinhabitats als grijze duinen (H2130). Het grensverloop volgt nu de kadastrale lijnen van de bebouwde percelen en de rand van het parkeerterrein (laatste wijziging (°°));
- De Dwarsdijk en aangrenzend parkeerterrein (kaart B, 1,3 ha) bij Oosterend zijn aan het gebied onttrokken omdat er geen habitattypen voorkomen en verder voor de instandhouding van het gebied geen betekenis toekomen. Het dijklichaam behoort ook niet tot het leefgebied van de vogels waarvoor het gebied is aangewezen (cq. de landschapstypen zoals die zijn opgesomd in paragraaf 3.2);
- Ter hoogte van Baaiduinen zijn enkele percelen langs de Duinweg (kaart C, 9,2 ha) toegevoegd ten behoeve van de ontwikkeling van vochtige duinvalleien (H2190). Het fietspad langs de duinrand is enige jaren geleden omgelegd om deze ontwikkeling mogelijk te maken. Het betreft gronden van Staatsbosbeheer.
- Ten noorden van het zwembad bij West-Terschelling is een meer logisch en herkenbaar grensverloop gevolgd (paden, kaart D); de grens liep vrij willekeurig door het duin (uitbreiding 4,0 ha, eigendom van Staatsbosbeheer).

De begrenzing van het Vogelrichtlijngebied is als volgt gewijzigd:

- Een complex jonge duinen aan de noordzijde van de Boschplaat (ten westen van Cupido's Polder) is overgeheveld van Vogelrichtlijngebied Noordzeekustzone naar Duinen Terschelling (ca. 90 ha, kaart G). De aard van het gebied sluit beter aan bij het laatstgenoemde gebied dan bij de Noordzeekustzone. (°°)
- Duingebied aan de noordwestzijde van de Boschplaat is overgeheveld van Waddenzee naar Duinen Terschelling (ca. 45 ha, kaart F) omdat het landschappelijk gezien en voor de vogels waarvoor het gebied is aangewezen, één geheel vormt met het laatstgenoemde duingebied. (°°)
- Het noordoostelijke deel van de Noordvaarder (ca. 190 ha, kaart E), dat bestaat uit jonge duinen en duinvalleien is overgeheveld van Vogelrichtlijngebied Waddenzee naar Vogelrichtlijngebied Duinen Terschelling omdat het landschappelijk gezien en voor de vogels waarvoor het gebied is aangewezen, één geheel vormt met het laatstgenoemde gebied. (°°)

De begrenzing van het Habitatrichtlijngebied is als volgt gewijzigd:

- Doodemanskisten ten westen van de bebouwing van West-Terschelling (8 ha) is aan het gebied onttrokken. Dit terrein heeft een parkachtig karakter waarvan een woning (Rijksmonument) en vijver (in gebruik als ijsbaan) deel uitmaken. Er komen geen habitatwaarden voor;
- Bosterrein op het Kaapsduin ten westen van West-Terschelling is verwijderd (18 ha). Dit terrein, dat grotendeels bestaat uit naaldbosaanplant, heeft weinig betekenis voor de instandhouding van het gebied. Tegen de bebouwing ligt geïsoleerd een kleine oppervlakte van het habitatype grijze duinen (H2130), maar de kwaliteit is matig en verbetering ligt niet voor de hand. De beheersinspanningen zullen worden gericht op die delen van het duingebied waar het habitatype in mozaïek met andere duinhabitats over grote oppervlakte vlakdekkend aanwezig is. (°)
- Verwijdering van een uitloper van een met naaldbos bebost duinterrein ten noorden van de bebouwing van West-Terschelling (21 ha);

- In het zuidwestelijk deel van het Hoornder Bos is het gebied uitgebreid (11 ha). In het bedoelde deel zijn de habitattypen grijze duinen (H2130) en duinbossen (H2180) aanwezig. Hierdoor wordt langs de Duinweg ook een beter herkenbare grens gevolgd. Het betreft gronden in eigendom en beheer van Staatsbosbeheer. De hierin gelegen bebouwde percelen maken op grond van de geldende exclaveringsregel geen deel uit van de uitbreiding. (°)
- Het onbegroeide deel van de Noordvaarder is overgeheveld van Duinen Terschelling naar Habitatrichtlijngebied Waddenzee (ca. 370 ha), omdat dergelijke regelmatig onderlopende zandplaten ook elders in het Waddengebied deel uitmaken van de Waddenzee of, aan de zeezijde, van de Noordzeekustzone. (°°)
- Het strand is overgeheveld naar de Noordzeekustzone (overeenkomstig de Vogelrichtlijn-begrenzing). Dit in analogie met de begrenzing van de Waddenzee (incl. kwelders, zandplaten en stranden).

3.4 Toelichting bij de kaart en uitgesloten delen

De begrenzing van het Natura 2000-gebied is aangegeven op de bij de aanwijzing behorende kaart. Voor zover van toepassing is daarbij onderscheid gemaakt tussen de begrenzingen van Habitatrichtlijngebied, Vogelrichtlijngebied en (voormalige) natuurmonumenten. Daar waar de kaart en de Nota van toelichting, bijvoorbeeld om kaarttechnische redenen, niet overeenstemmen, is de tekst in deze paragraaf doorslaggevend. In voorkomende gevallen zijn op de kaart ook aangrenzende Natura 2000-gebieden aangegeven. Aan de indicatief aangeduide begrenzing van deze gebieden kunnen geen rechten worden ontleend (voor de begrenzing van deze gebieden wordt verwezen naar de kaarten van de betreffende aangewezen of aangemelde gebieden).

Voor de begrenzing van Natura 2000-gebieden geldt de volgende algemene exclaveringsformule: Bestaande bebouwing, erven, tuinen, verhardingen en hoofdspoorwegen maken geen deel uit van het aangewezen gebied, tenzij daarvan in paragraaf 3.3 wordt afgeweken. Voor de gebruikte begrippen gelden de volgende definities (voor zover van toepassing in het onderhavige gebied):

- **Bebouwing** betreft één of meer gebouwen of bouwwerken, geen gebouwen zijnde. **Gebouw:** elk bouwwerk, dat een voor mensen toegankelijke overdekte geheel of gedeeltelijk met wanden omsloten ruimte vormt. **Bouwwerk:** elke constructie van enige omvang van hout, steen, metaal of ander materiaal, welke hetzij direct of indirect met de grond verbonden is, of hetzij direct of indirect steun vindt in of op de grond.
- **Erven** zijn de onmiddellijk aan een woning of ander gebouw gelegen, daarbij behorende en daarmee in gebruik zijnde terreinen.
- **Tuinen** zijn in de onmiddellijke nabijheid van een woning of ander gebouw gelegen intensief onderhouden terreinen, beplant met siergewassen en gazons of in gebruik als moestuin, die zich duidelijk onderscheiden van de omgeving. Tuinen zijn meestal besloten en omheind middels een afrastering, schutting, muur of haag, of (deels) omgeven door een sloot.
- **Verhardingen** kunnen bijvoorbeeld zijn: wegen, pleinen, parkeervoorzieningen, erfverhardingen en steenglooiingen. Wegen betreffen alle voor het gemotoriseerd verkeer in gebruik zijnde kunstmatig verharde wegen met inbegrip van de daarin liggende bruggen en duikers en de tot die wegen behorende paden en bermen of zijkanten.

- Hoofdspoorwegen betreffen spoorlijnen die zijn opgenomen in het Besluit aanwijzing hoofdspoorwegen (Stb. 2004, nr. 722). Voor de begrenzing langs hoofdspoorwegen geldt artikel 20 van de Spoorwegwet.

Met betrekking tot het grensverloop langs de duinvoet geldt het volgende voor zover van toepassing in het onderhavige gebied: De zeewaartse grens van duingebieden loopt langs de duinvoet van het buitenduin. Bij duinaangroei verplaatst de grens zich zeewaarts, bij duinafslag landinwaarts met de duinvoet mee.

4. NATURA 2000-WAARDEN

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt allereerst een opsomming gegeven van de waarden waaraan het gebied zijn betekenis ontleent als Habitatrictlijngebied en Vogelrichtlijngebied. Wat betreft de aanwijzing als Habitatrictlijngebied wordt in paragrafen 4.2.1 en 4.2.2 een lijst gegeven van de habitattypen (met vermelding van de aanwezige subtypen) en soorten waarvoor het gebied is aangewezen⁸. Paragraaf 4.2.3 vermeldt de vogelsoorten waarvoor het gebied onder de Vogelrichtlijn is aangewezen. Op alle vermelde habitattypen en soorten is een instandhoudingsdoelstelling van toepassing (zie hoofdstuk 5).

Vervolgens wordt in paragraaf 4.3 vermeld welke selectiecriteria op het Habitatrictlijngebied van toepassing zijn en wordt onderbouwd waarom het gebied als Habitatrictlijngebied is geselecteerd. Van elk habitatype en van elke soort waarvoor het gebied aan de selectiecriteria voldoet, wordt in bijlage B.3 in tekst en/of tabelvorm de betekenis (relatieve bijdrage) van het gebied afgezet tegen de betekenis van de andere Habitatrictlijngebieden die aan de selectiecriteria voldoen. Tenslotte beschrijft paragraaf 4.4 de verspreiding van habitattypen en soorten binnen het gebied, ter onderbouwing van de gevolgde gebiedsbegrenzing.

4.2 Natura 2000-waarden waarvoor het gebied is aangewezen

4.2.1 Habitatrictlijn: habitattypen (bijlage I⁹)

Het gebied is aangewezen voor de volgende natuurlijke habitats opgenomen in bijlage I van de Habitatrictlijn, waarvoor het gebied een bijdrage levert aan de instandhouding op landelijk niveau. Ten behoeve van de nationale uitwerking van de Habitatrictlijn is een deel van de habitattypen verdeeld in subtypen, vanwege de zeer ruime variatie in fysieke omstandigheden en soortensamenstelling. De namen van de habitattypen en daarvan afgeleide subtypen zullen verder met hun verkorte namen worden aangeduid. Wijzigingen ten opzichte van de aanmelding als Habitatrictlijngebied (2003) en/of het ontwerpbesluit (2007) zijn verklaard in bijlage B.1 van deze Nota van toelichting⁶.

H1310 Eenjarige pioniersvegetaties van slik- en zandgebieden met *Salicornia* spp. en andere zoutminnende soorten
Verkorte naam Zilte pionierbegroeiingen

⁸ Prioritaire habitattypen en soorten zijn in bijlagen I en II van de Habitatrictlijn en in dit besluit aangeduid met een sterretje (*).

⁹ Bijlagen I en II laatstelijk aangepast op 20 november 2006, Richtlijn 2006/105/EG, Pb EG L 363, 20.12.2006, p. 368-405 (zie ook rectificatie PB EG L 80, 21.3.2007, p. 15).

betreft de subtypen:

H1310A Zilte pionierbegroeiingen (*zeekraal*)

H1310B Zilte pionierbegroeiingen (*zeevetmuur*)

H1330 Atlantische schorren (*Glauco-Puccinellietalia maritimae*)

Verkorte naam Schorren en zilte graslanden

betreft het subtype:

H1330A Schorren en zilte graslanden (*buitendijks*)

H2110 Embryonale wandelende duinen

Verkorte naam Embryonale duinen

H2120 Wandelende duinen op de strandwal met *Ammophila arenaria* (“witte duinen”)

Verkorte naam Witte duinen

H2130 *Vastgelegde kustduinen met kruidvegetatie (“grijze duinen”)

Verkorte naam Grijze duinen

betreft de subtypen:

H2130A *Grijze duinen (*kalkrijk*) (°)

H2130B *Grijze duinen (*kalkarm*)

H2130C *Grijze duinen (*heischraal*)

H2140 *Vastgelegde ontkalkte duinen met *Empetrum nigrum*

Verkorte naam Duinheiden met kraaihei

betreft de subtypen:

H2140A *Duinheiden met kraaihei (*vochtig*)

H2140B *Duinheiden met kraaihei (*droog*)

H2150 *Atlantische vastgelegde ontkalkte duinen (*Calluno-Ulicetea*)

Verkorte naam Duinheiden met struikhei (°)

H2160 Duinen met *Hippophaë rhamnoides*

Verkorte naam Duindoornstruwelen

H2170 Duinen met *Salix repens* ssp. *argentea* (*Salicion arenariae*)

Verkorte naam Kruipwilgstruwelen

H2180 Beboste duinen van het Atlantische, continentale en boreale gebied

Verkorte naam Duinbossen

betreft de subtypen:

H2180A Duinbossen (*droog*)

H2180B Duinbossen (*vochtig*)

H2180C Duinbossen (*binnenduintrand*) (°)

H2190 Vochtige duinvalleien

Verkorte naam Vochtige duinvalleien

betreft de subtypen:

H2190A Vochtige duinvalleien (*open water*)

H2190B Vochtige duinvalleien (*kalkrijk*)

- H2190C** Vochtige duinvalleien (*ontkalkt*)
H2190D Vochtige duinvalleien (*hogere moerasplanten*)

- H6230** *Soortenrijke heischrale graslanden op arme bodems van berggebieden (en van submontane gebieden in het binnenland van Europa)
Verkorte naam Heischrale graslanden

4.2.2 Habitatrictlijn: soorten (bijlage II⁹)

Het gebied is aangewezen voor de volgende soorten opgenomen in bijlage II van de Habitatrictlijn, waarvoor het gebied een wezenlijke functie in de levenscyclus vervult. Hiermee wordt een bijdrage geleverd aan de instandhouding op landelijk niveau. Wijzigingen ten opzichte van de aanmelding als Habitatrictlijngebied (2003) en/of het ontwerpbesluit (2007) zijn verklaard in bijlage B.1 van deze Nota van toelichting⁶.

- H1831** Drijvende waterweegbree (*Luronium natans*)
H1903 Groenknolorchis (*Liparis loeselii*)

4.2.3 Vogelrichtlijn: vogelsoorten (bijlage I en artikel 4.2)

Het gebied is aangewezen voor de volgende soorten opgenomen in bijlage I van de Vogelrichtlijn:

- A081** Bruine Kiekendief (*Circus aeruginosus*)
A082 Blauwe Kiekendief (*Circus cyaneus*)
A138 Strandplevier (*Charadrius alexandrinus*)
A195 Dwergstern (*Sterna albifrons*)
A222 Velduil (*Asio flammeus*)

Verder is het gebied aangewezen voor de volgende andere geregeld voorkomende trekvogels waarvoor het gebied het gebied van betekenis is als broed-, rui- en/of overwinteringsgebied en rustplaatsen in hun trekzones (artikel 4.2):

- A004** Dodaars (*Tachybaptus ruficollis*)
A137 Bontbekplevier (*Charadrius hiaticula*)
A275 Paapje (*Saxicola rubetra*)
A277 Tapuit (*Oenanthe oenanthe*)
A295 Rietzanger (*Acrocephalus schoenobaenus*)

Wijzigingen ten opzichte van de aanwijzing als Vogelrichtlijngebied (2005) zijn verklaard in bijlage B.2 van deze Nota van toelichting⁶.

4.3 Habitatrictlijn: waarden waarvoor het gebied aan de selectiecriteria voldoet

4.3.1 Habitattypen (bijlage I)

Voor niet-prioritaire habitattypen zijn in de eerste stap van het selectieproces in beginsel de “vijf belangrijkste gebieden” geselecteerd. Voor habitattypen welke verdeeld zijn in subtypen, geldt een aantal van “drie belangrijkste gebieden” per subtype. Voor prioritaire habitattypen⁸ geldt een aantal van “tien belangrijkste gebieden” en voor subtypen van prioritaire habitattypen een aantal van “vijf belangrijkste gebieden” per subtype. Verdeling in subtypen ten behoeve van de selectie is alleen toegepast indien de subtypen een verschillende verspreiding hebben en de

beschikbare gegevens verdeling in subtypen toelaten. Voor enkele verspreid over het land voorkomende habitattypen, die in voldoende mate in gebieden zijn vertegenwoordigd welke voor andere waarden zijn opgenomen, zijn geen gebieden geselecteerd¹⁰. De betekenis van het gebied is afgemeten aan de aanwezige oppervlakte en zo nodig ook de representativiteit van het habitatype. In een tweede stap zijn eventueel nog extra gebieden toegevoegd met het oog op landelijke dekking, geografische spreiding en grensoverschrijding¹¹. In de onderstaande tabel zijn de habitattypen vermeld die bij de aanmelding hebben geleid tot selectie van het gebied en/of de habitattypen waarvoor het gebied op grond van de huidige gegevens en omstandigheden aan de selectiecriteria zou voldoen (zie ook bijlage B.3).

Habitat-type	X ^a	Y ^b	Landelijke oppervlakte ^c	Oppervlakte op Terschelling ^d	Oppervlakte in Yde gebied ^e	Selectie bij aanmelding
H2110	5	5	ca. 500	B2 (6-15%)	B1 (2-6%)	ja
H2120	5	5	ca. 2.400	B2 (6-15%)	B2 (6-15%)	ja
*H2130A	5	5	ca. 4.000	R (B1, 2-6%)	B1 (2-6%)	ja
*H2130B	5	5	ca. 5.000	B2 (6-15%)	B2 (6-15%)	ja
*H2130C	5	5	ca. 80	B2 (6-15%)	B2 (6-15%)	ja
*H2140	10	9	ca. 1.700	A2 (30-50%)	C (<2%)	ja
*H2150	10	9	ca. 140	A2 (30-50%)	C (<2%)	nee
H2170	5	5	ca. 900	A1 (15-30%)	B1 (2-6%)	ja
H2190A	3	3	ca. 400	B1 (2-6%)	B2 (6-15%)	ja
H2190C	3	3	ca. 120	A1 (15-30%)	A1 (15-30%)	ja

- (a) Aantal gebieden dat maximaal voor dit habitatype kan worden geselecteerd volgens het criterium: “behorend tot één van de X belangrijkste gebieden” voor het betreffende habitatype.
- (b) Aantal gebieden dat op grond van dit selectiecriteria voor het habitatype is geselecteerd ($Y < X$ indien er minder dan X gebieden zijn waarin het habitatype is vastgesteld of voorkomt in differentiërende omvang).
- (c) Geschatte landelijke oppervlakte van het (subtype van het) habitatype in hectaren.
- (d) Oppervlakte in het onderhavige gebied uitgedrukt als percentage van de landelijke oppervlakte.
- (e) Oppervlakte van het habitatype in het, in rangorde van aflopende betekenis, Yde belangrijkste gebied (niet ingevuld indien niet van belang voor de bepaling van de relatieve betekenis van het gebied, wanneer representativiteit in plaats van oppervlakte doorslaggevend was).

4.3.2 Soorten (bijlage II)

Voor niet-prioritaire soorten opgenomen in bijlage II van de Habitatrichtlijn zijn in de eerste stap van het selectieproces in beginsel de “vijf belangrijkste gebieden” geselecteerd. Voor prioritaire soorten⁸ geldt een aantal van “tien belangrijkste gebieden”. Voor enkele verspreid over het land voorkomende soorten, die in voldoende mate in gebieden zijn vertegenwoordigd welke voor andere waarden zijn opgenomen, zijn geen gebieden geselecteerd¹². De betekenis van het gebied is afgemeten aan de omvang van de aanwezige populatie. In een tweede stap zijn eventueel nog extra gebieden toegevoegd met het oog op landelijke dekking, geografische spreiding en grensoverschrijding¹¹. In de onderstaande tabel zijn de soorten vermeld die bij de aanmelding hebben geleid tot selectie van het gebied en/of de soorten waarvoor het gebied op grond van de huidige gegevens en omstandigheden aan de selectiecriteria zou voldoen (zie ook bijlage B.3).

¹⁰ Habitattypen waarvoor geen gebieden zijn geselecteerd zijn: slijkgrasvelden (H1320), ruigten en zomen, *moerasspirea* (H6430A) en ruigten en zomen, *droge bosranden* (H6430C).

¹¹ De selectiecriteria zijn verder uitgewerkt in het Verantwoordingsdocument (2003).

¹² Voor de volgende soorten zijn bij de aanmelding van de Habitatrichtlijngebieden (2003) geen gebieden geselecteerd: zeeprick (H1095), elft (H1102), zalm (H1106), bittervoorn (H1134) en kleine modderkruiper (H1149). Voor de platte schijfhoren (H4056) zijn geen gebieden geselecteerd omdat de soort bij de uitbreiding van de EU in 2004 is toegevoegd bijlage II.

Code	Soort	X ^a	Y ^b	Landelijke populatie ^c	% in Duinen Terschelling ^d	% in Yde gebied ^e	Selectie bij aanmelding
H1903	Groenknolorchis	5	5	ca. 16.000*	A1 (15-30%)	B2 (6-15%)	ja

*gebaseerd op minimum-populatieschattingen (aantal exemplaren) in 2001

- (a) Aantal gebieden dat maximaal voor deze soort kan worden geselecteerd volgens het criterium: "behorend tot één van de X belangrijkste gebieden" voor de betreffende soort.
- (b) Aantal gebieden dat op grond van het onder (a) genoemde selectiecriterium voor de soort is geselecteerd ($Y < X$ indien er minder dan X gebieden zijn waarin deze soort is vastgesteld of voorkomt in differentiërende omvang).
- (c) Landelijke voortplantingspopulatie in exemplaren of aantal bezette kilometerhokken (km^2).
- (d) Populatiegrootte in het onderhavige gebied uitgedrukt als percentage van de landelijke populatie.
- (e) Populatiegrootte in het, in rangorde van aflopende betekenis, Yde belangrijkste gebied.

4.4 Verspreiding habitattypen en soorten in het Habitatrichtlijngebied

De begrenzing van het Habitatrichtlijngebied Duinen Terschelling is in het bijzonder bepaald aan de hand van de ligging van habitattypen en leefgebieden van de soorten waarvoor het gebied is aangewezen (zie verder paragraaf 3.2). De verspreiding van de betreffende habitattypen en soorten binnen het gebied wordt in deze paragraaf globaal beschreven ter onderbouwing van de gevolgde begrenzing. Het is niet bedoeld als een uitputtende beschrijving. Gezien de in het gebied voorkomende erosie- en sedimentatieprocessen door water en wind wisselt voorkomen van de habitattypen in omvang, ruimte en tijd. De daarmee samenhangende vernieuwing, verjonging en veroudering van habitattypen (zoals H1310 en H2110) is een van de meest essentiële natuurlijke kenmerken van het gebied. Dit betekent ook dat de begroeiingen van het ene subtype in het andere of van het ene habitatype in het andere kunnen overgaan.

Het habitatype zilte pioniersbegroeiingen met de subtypen *zeekraal* (H1310A) en *zeevetmuur* (H1310B) komt in het westen van het eiland op het Groene strand en bij de Kroonspolders voor. De schorren en zilte graslanden, *buitendijks* (H1330A) komen in het uiterste noordoosten van het gebied in de Cupido's Polder voor. Daarnaast kan het subtype verspreid in het westen van het eiland gevonden worden op het Groene strand en in de Kroonspolders. Het dynamische habitatype embryonale duinen (H2110) komt met relatief kleine oppervlakten aan de noordzijde van het waddeneiland voor, met name in de Cupido's Polder. Ook het habitatype witte duinen (H2120) komt aan de noordzijde van het eiland voor. Echter in tegenstelling tot embryonale duinen (H2110) met relatief grote oppervlakten.

De kalkrijke en kalkarme variant van de grijze duinen (respectievelijk H2130A en H2130B) komen in mozaïek met elkaar in vrijwel het gehele gebied Duinen Terschelling voor met een ruime zonering van het kalkrijke subtype in de jonge duinen achter de zeereep en het kalkarmere type in de wat oudere duinen die meer in het binnenland liggen. De heischrale variant van de grijze duinen (H2130C) komt voor in zeer kleine oppervlakte in de duinen direct achter de zeereep.

Van het habitatype duinheiden met kraaihei (H2140) komen beide subtypen, *vochtig* (H2140A) en *droog* (H2140B), verspreid over het waddeneiland voor. Duinheiden met struikhei (H2150) bevinden zich in de binnenduintrand, vooral op het westelijke deel van het waddeneiland.

Duindoornstruwelen (H2160) komen aan de noordkant van het waddeneiland vanaf Paal 15 richting het westen verspreid voor. De kruipwilgstruwelen (H2170) komen verspreid over het gehele eiland voor. De grootste oppervlakten van het habitatype kruipwilgstruwelen (H2170) zijn in het westelijke deel van de Kroonspolders en in het oostelijk deel van het gebied het Jan Thijssensduin en de Berkenvallei. Alle subtypen

van het habitatype duinbossen, *droog* (H2180A), *vochtig* (H2180B) en *binnenduinrand* (H2180C) komen voor in de bossen ten noorden van Hoorn en ten noordwesten van Lies. Daarnaast komt de vochtige variant van de duinbossen (H2180B) voor op het oostelijke deel van het gebied in de Berkenvallei. De droge (H2180A) en vochtige (H2180B) variant komen bovendien naast elkaar voor in de bossen ten noorden van West-Terschelling.

Vochtige duinvalleien (H2190) komen verspreid over het waddeneiland voor. Het subtype vochtige duinvalleien, *open water* (H2190A) komt met name op het westelijke deel van het eiland voor, in de Grltjesplak, Badhuiskuil, Waterplak en, samen met de kalkrijke variant (H2190B), ten zuiden van Paal 13. Daarnaast kan de kalkrijke variant van de vochtige duinvalleien (H2190B) over relatief grote oppervlakten gevonden worden op het westelijke deel van het eiland in de Kroonspolders en de Noordvaarder, en in de vallei Sterneplak ten zuiden van West aan Zee. De ontkalkte variant van het habitatype vochtige duinvalleien (H2190C) verspreidt zich over het waddeneiland met kleine oppervlakten, welke geconcentreerd zijn in De Koegelwieck. Het subtype *hogere moerasplanten* (H2190D) komt in kleine oppervlaktes verspreid over het westelijk deel van het eiland voor.

Het prioritaire habitatype heischrale graslanden (H6230) komt in kleine oppervlakten voor in de binnenduinrand aan de oostzijde van het waddeneiland naast het Jan Thijssensduin.

De drijvende waterweegbree (H1831) komt voor in, en ten westen van, de Kroonspolders, in de Waterpolder bij West aan zee en in De Koegelwieck. De groenknolorchis (H1903) komt voor op de Noordvaarder in jonge successiestadia van duinvalleien en groene stranden.

5. INSTANDHOUDINGSDOELSTELLINGEN

5.1 Inleiding

Het ecologisch netwerk Natura 2000 moet de betrokken natuurlijke habitats en leefgebieden van soorten in hun natuurlijke verspreidingsgebied in een gunstige staat van instandhouding behouden of in voorkomend geval herstellen. Onder het begrip “instandhouding” wordt een geheel aan maatregelen verstaan die nodig zijn voor het behoud of herstel van natuurlijke habitats en populaties van wilde dier- en plantensoorten in een gunstige staat van instandhouding. Ingevolge artikel 4, vierde lid, Habitatrictlijn worden bij aanwijzing als Habitatrictlijngebied “tevens de prioriteiten vast[gesteld] gelet op het belang van de gebieden voor het in een gunstige staat van instandhouding behouden of herstellen van een type natuurlijke habitat [...] of van een soort [...] alsmede voor de coherentie van Natura 2000 en gelet op de voor dat gebied bestaande dreiging van achteruitgang en vernietiging”.

Deze bepaling is in artikel 10a, tweede lid, van de Natuurbeschermingswet 1998 nader uitgewerkt. Op grond van dit artikel bestaat de verplichting om in een aanwijzing doelstellingen ten aanzien van de instandhouding van leefgebieden van vogelsoorten dan wel doelstellingen ten aanzien van de instandhouding van natuurlijke habitats of populaties van de in het wild levende dier- en plantensoorten op te nemen. Om die reden zijn voor elk Natura 2000-gebied instandhoudingsdoelstellingen ontwikkeld, waarbij per habitatype en per (vogel)soort is uitgegaan van landelijke doelen en de bijdrage die een gebied redelijkerwijs kan leveren voor het bereiken van een gunstige staat van instandhouding op landelijk niveau. Tevens is daarbij aangegeven welke

habitattypen en/of soorten ten koste mogen gaan van andere habitattypen en soorten. Voor een beperkt aantal soorten en habitattypen zijn op basis van artikel 10a, derde lid van de Natuurbeschermingswet 1998 “complementaire doelen” geformuleerd. Het betreft soorten en habitattypen die onder druk staan en waarvoor Nederland in Europees verband een bijzondere verantwoordelijkheid heeft. Dit betekent dat aan een beperkt aantal Vogelrichtlijngebieden Habitatrichtlijndoelen zijn toegekend (en andersom) en dat aan een beperkt aantal Habitatrichtlijngebieden “ontwikkeldoelen” zijn toegekend. Met behulp van deze complementaire doelen is de realisering van de landelijke doelen voldoende gewaarborgd. Deze doelen maken volwaardig onderdeel uit van de aanwijzingsbesluiten. De betreffende waarden worden niet aangemeld bij de Europese Commissie.

Voor de Natura 2000-gebieden zullen in beheerplannen instandhoudingsmaatregelen worden uitgewerkt die beantwoorden aan de gebiedsspecifieke ecologische vereisten van de betrokken natuurlijke habitats en soorten.

Als verdere invulling van het stellen van prioriteiten zijn voor de acht onderscheiden Natura 2000-landschappen¹³ op grond van de daar voorkomende habitattypen en soorten, hun landelijke betekenis van deze waarden binnen het betreffende landschap, de belangrijkste verbeteropgaven en de beïnvloedingsmogelijkheden, kernopgaven geformuleerd. Per landschap omvatten ze de belangrijkste behoud- en herstelopgaven. De kernopgaven stellen prioriteiten (“richting geven”) en geven overeenkomsten en verschillen tussen en binnen de gebieden aan. Zij hebben in het bijzonder betrekking op habitattypen en soorten die sterk onder druk staan en/of waarvoor Nederland van groot of zeer groot belang is. De kernopgaven worden per Natura 2000-landschap behandeld en opgesomd in hoofdstuk 5 van het Natura 2000 doelendocument (2006). In bijlage B.4 van deze Nota van toelichting is een overzicht opgenomen van alle gebiedsdoelstellingen per habitatype en per (vogel)soort.

5.2 Algemene doelen

Behoud en indien van toepassing herstel van:

1. de bijdrage van het Natura 2000-gebied aan de ecologische samenhang van Natura 2000 zowel binnen Nederland als binnen de Europese Unie;
2. de bijdrage van het Natura 2000-gebied aan de biologische diversiteit en aan de gunstige staat van instandhouding van natuurlijke habitats en soorten binnen de Europese Unie, die zijn opgenomen in bijlage I of bijlage II van de Habitatrichtlijn. Dit behelst de benodigde bijdrage van het gebied aan het streven naar een op landelijke niveau gunstige staat van instandhouding voor de habitattypen en de soorten waarvoor het gebied is aangewezen;
3. de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied, inclusief de samenhang van de structuur en functies van de habitattypen en van de soorten waarvoor het gebied is aangewezen;
4. de op het gebied van toepassing zijnde ecologische vereisten van de habitattypen en soorten waarvoor het gebied is aangewezen.

---

¹³ Het Natura 2000-landschap van het gebied waarop dit besluit betrekking heeft, staat vermeld in paragraaf 3.2 van deze Nota van toelichting.

5.3 Habitatrictlijn: habitattypen (bijlage I)

H1310 Zilte pionierbegroeiingen

Doel Behoud oppervlakte en kwaliteit.

Toelichting Zilte pionierbegroeiingen, *zeekraal* (subtype A) en *zeevetmuur* (subtype B), zijn momenteel in goede kwaliteit aanwezig over voldoende oppervlakte op strandvlaktes, groene stranden en “washovers”.

H1330 Schorren en zilte graslanden

Doel Behoud oppervlakte en kwaliteit schorren en zilte graslanden, *buitendijks* (subtype A).

Toelichting Het habitatype schorren en zilte graslanden, *buitendijks* (subtype A) is momenteel in goede kwaliteit aanwezig over voldoende oppervlakte op strandvlaktes, groene stranden en “washovers”.

H2110 Embryonale duinen

Doel Behoud oppervlakte en kwaliteit.

Toelichting Het Waddengebied is verreweg het belangrijkste gebied in ons land voor dit habitatype. Het habitatype embryonale duinen is momenteel in goede kwaliteit en over voldoende oppervlakte aanwezig.

H2120 Witte duinen

Doel Behoud oppervlakte en kwaliteit.

Toelichting Het Waddengebied is het belangrijkste gebied in ons land voor dit habitatype. Het habitatype witte duinen is momenteel in goede kwaliteit en over voldoende oppervlakte aanwezig. Behoud van de kwaliteit (verstuiving) in de zeereep is tevens van belang voor herstel van de kwaliteit van achtergelegen duingraslanden, kwelders en/of duinvalleien.

H2130 *Grijze duinen

Doel Behoud oppervlakte en kwaliteit grijze duinen, *kalkrijk* (subtype A).

Uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit grijze duinen, *kalkarm* (subtype B) en grijze duinen, *heischraal* (subtype C).

Toelichting Het gebied levert een grote bijdrage aan het landelijk doel van het habitatype. Gezien de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is in dit gebied een verbeteropgave geformuleerd voor grijze duinen, *kalkarm* (subtype B). Voor grijze duinen, *heischraal* (subtype C), waarvan ook een aanzienlijke oppervlakte aanwezig is, liggen de mogelijkheden van het gebied vooral in kwaliteitsverbetering. De grijze duinen, *kalkrijk* (subtype A) zijn reeds in goede kwaliteit aanwezig.

H2140 *Duinheiden met kraaihei

Doel Behoud oppervlakte en verbetering kwaliteit.

Toelichting De habitattypen duinheiden met kraaihei, *vochtig* (subtype A) en duinheiden met kraaihei, *droog* (subtype B) zijn over een zeer grote oppervlakte aanwezig. Het gebied levert een zeer grote bijdrage aan het landelijke doel voor beide subtypen. Omdat de landelijke staat van instandhouding op het aspect kwaliteit matig ongunstig is, wordt in dit gebied verbetering van de kwaliteit nagestreefd.

- H2150 *Duinheiden met struikhei**
 Doel Behoud oppervlakte en kwaliteit.
 Toelichting Duinen Terschelling is samen met Duinen en Lage Land Texel het gebied met veruit het grootste voorkomen van dit habitatype in ons land. Het habitatype is hier in goede kwaliteit aanwezig. Omdat de landelijke staat van instandhouding gunstig is wordt behoud van oppervlakte en kwaliteit nagestreefd.
- H2160 Duindoornstruwelen**
 Doel Behoud oppervlakte en kwaliteit.
 Toelichting Het habitatype duindoornstruwelen is momenteel in goede kwaliteit over een kleine oppervlakte aanwezig. Uitbreiding van dit habitatype kan ten koste gaan van onder meer het habitatype grijze duinen (H2130). Omdat de landelijke staat van instandhouding gunstig is wordt behoud van oppervlakte en kwaliteit nagestreefd.
- H2170 Kruipwilgstruwelen**
 Doel Behoud oppervlakte en kwaliteit. Enige achteruitgang in oppervlakte ten gunste van het habitatype vochtige duinvalleien (H2190) is toegestaan.
 Toelichting Het habitatype kruipwilgstruwelen is momenteel in goede kwaliteit en over voldoende oppervlakte aanwezig, veelal in mozaïek met andere duinvalleibegroeiingen van het habitatype vochtige duinvalleien (H2190). Omdat de landelijke staat van instandhouding gunstig is wordt behoud van oppervlakte en kwaliteit nagestreefd. Dit gebied is momenteel het belangrijkste gebied voor dit habitatype.
- H2180 Duinbossen**
 Doel Uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit duinbossen, *droog* (subtype A) en duinbossen, *vochtig* (subtype B). Behoud oppervlakte en kwaliteit duinbossen, *binnenduinrand* (subtype C).
 Toelichting Voor de subtypen droge en vochtige duinbossen (respectievelijk subtype A en B) geldt dat op Terschelling goede mogelijkheden aanwezig zijn voor uitbreiding van de oppervlakte en verbetering van de kwaliteit. Op termijn kan het gebied daarom een grote bijdrage leveren aan het landelijke doel voor deze twee subtypen. Duinbossen van de binnenduinrand (subtype C) zijn over geringe oppervlakte aanwezig. Voor alle waddeneilanden geldt dat de duinbossen vrij jong en nog volop in ontwikkeling zijn.
- H2190 Vochtige duinvalleien**
 Doel Uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit vochtige duinvalleien, *open water* (subtype A) en vochtige duinvalleien, *ontkalkt* (subtype C). Uitbreiding oppervlakte en behoud kwaliteit vochtige duinvalleien, *kalkrijk* (subtype B). Behoud oppervlakte en kwaliteit vochtige duinvalleien, *hoge moerasplanten* (subtype D).
 Toelichting Het habitatype vochtige duinvalleien is momenteel in goede kwaliteit aanwezig. Door de goede kwaliteit van vochtige duinvalleien, *kalkrijk* (subtype B) en de grote oppervlakte van vochtige duinvalleien, *ontkalkt* (subtype C) levert het gebied reeds een aanzienlijke bijdrage aan het landelijke doel voor deze subtypen. Voor vochtige duinvalleien, *open water* (subtype A) zijn uitbreidingsmogelijkheden waardoor het gebied in

de toekomst ook voor dit subtype een grote bijdrage aan het landelijke doel kan gaan leveren. Ook zijn er nog goede uitbreidingsmogelijkheden voor het areaal vochtige duinvalleien, *kalkrijk* (subtype B) aanwezig. Vochtige duinvalleien, *hoge moerasplanten* (subtype D) komen in matige tot goede kwaliteit voor.

H6230 *Heischrale graslanden

Doel Uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit.

Toelichting In de binnenduinrand komen momenteel plaatselijk kleine oppervlakten van het habitatype voor in matige kwaliteit. Er zijn lokaal mogelijkheden voor uitbreiding van de oppervlakte en verbetering van de kwaliteit van dit habitatype dat landelijk in een zeer ongunstige staat van instandhouding verkeert.

5.4 Habitatrictlijn: soorten (bijlage II)

H1831 Drijvende waterweegbree

Doel Behoud omvang en kwaliteit biotoop voor behoud populatie.

Toelichting Behoud van de enige populatie van drijvende waterweegbree op de waddeneilanden is van belang met het oog op behoud van het verspreidingsgebied van de soort in ons land.

H1903 Groenknolorchis

Doel Behoud omvang en kwaliteit biotoop voor behoud populatie.

Toelichting De groenknolorchis is momenteel in een levensvatbare populatie aanwezig op de Noordvaarder. Voor duurzaam behoud zijn telkens opnieuw jonge successiestadia van duinvalleien noodzakelijk.

5.5 Vogelrichtlijn: broedvogels

A004 Dodaars

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 20 paren.

Toelichting Van oudsher is de dodaars een schaarse broedvogel van kleinschalige wateren. Inventarisatiegegevens met betrekking tot deze soort zijn schaars. Maximaal werden 22 paren geteld in 2001. Gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding is behoud voldoende. Het gebied heeft voldoende draagkracht voor een sleutelpopulatie.

A081 Bruine kiekendief

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 45 paren.

Toelichting Na de hervestiging als regelmatige broedvogel in de vochtige duinvalleien van Terschelling in de jaren tachtig is de populatie bruine kiekendieven geleidelijk toegenomen tot 75 paren in 1996. Daarna is een lichte afname opgetreden met gemiddeld 44 paren in de periode 1999-2003 (maximaal 46 paren in 2002). Gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding is behoud voldoende. Het gebied heeft voldoende draagkracht voor een sleutelpopulatie.

A082 Blauwe kiekendief

Doel Uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 40 paren.

Toelichting Na vestiging in de open duinen van Terschelling in de jaren veertig is de populatie blauwe kiekendieven geleidelijk toegenomen tot boven de 50 paren in het begin van de jaren negentig (maximaal 51 in 1994). Vervolgens is een afname opgetreden tot gemiddeld 31 paren in de periode 1999-2003 (minimum 23 paren in 2003). Momenteel is Terschelling het belangrijkste broedgebied in Nederland. Gezien de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is als doel uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied geformuleerd. Het gebied levert voldoende draagkracht voor een sleutelpopulatie.

A137 Bontbekplevier

Doel Uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 10 paren.

Toelichting Vermoedelijk was alleen aan het eind van de jaren vijftig een sleutelpopulatie bontbekplevieren aanwezig. Doorgaans bleef het aantal paren in latere jaren daaronder, met als maxima 16 paren in 1995 en 1998. In de periode 1999-2003 fluctueerde het aantal paren tussen 0 en 20 (gemiddeld 8 paren). De belangrijkste potenties bieden de (schelpen)stranden op de Noordvaarder. Elders op het eiland komen ook nog enkele paren tot broeden. Gezien de potentie van het gebied is als doel uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied geformuleerd. Het gebied kan onvoldoende draagkracht leveren voor een sleutelpopulatie, maar draagt wel bij aan de draagkracht in de regio Waddengebied ten behoeve van een regionale sleutelpopulatie.

A138 Strandplevier

Doel Uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 10 paren.

Toelichting De strandplevier is van oudsher een geregelde broedvogel van (schelpen)stranden met maxima in de jaren zestig van meer dan 50 paren. Hierna trad een afname op met in het begin van de jaren tachtig nog circa 20 paren. De afname heeft zich daarna doorgezet en in de periode 1999-2003 broedden jaarlijks 7-11 paren. Eén van de broedgebieden in dit Natura 2000-gebied is de Boschplaat. De Noordvaarder biedt daarnaast de belangrijkste potenties binnen het gebied. Gezien de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is als doel uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied geformuleerd. Het gebied kan onvoldoende draagkracht leveren voor een sleutelpopulatie, maar draagt wel bij aan de draagkracht in de regio Waddengebied ten behoeve van een regionale sleutelpopulatie.

A195 Dwergstern

Doel Uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 20 paren.

Toelichting De dwergstern als broedvogel kwam in de periode 1999-2002 voor met 0-20 paren (gemiddeld 8). Gezien de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is als doel uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit

leefgebied geformuleerd, de potentie is hiervoor aanwezig. Het gebied kan voldoende draagkracht gaan leveren voor een sleutelpopulatie.

A222 Velduil

Doel Uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 10 paren.

Toelichting Van oorsprong is de velduil een schaarse broedvogel van het open duin met de hoogste aantallen in de jaren tachtig en begin jaren negentig: maximaal 19 paren in 1989. Daarna heeft een duidelijke afname plaatsgevonden en in de periode 1999-2003 fluctueerden de aantallen tussen 1 en 12 paren. Gezien de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is als doel uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied geformuleerd. Het gebied levert onvoldoende draagkracht voor een sleutelpopulatie, maar draagt wel bij aan de draagkracht in de regio Waddengebied ten behoeve van een regionale sleutelpopulatie.

A275 Paapje

Doel Uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 25 paren.

Toelichting Het paapje was een talrijke broedvogel van vochtige duinvalleien halverwege de vorige eeuw met meer dan 100 paren eind jaren vijftig. Daarna heeft een sterke afname plaatsgevonden, met 25 paren in 1990 tot het mogelijk ontbreken van de soort in 2003. Gezien de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is als doel uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied geformuleerd. Het gebied levert onvoldoende draagkracht voor een sleutelpopulatie, maar draagt wel bij aan de draagkracht in de regio Waddengebied ten behoeve van een regionale sleutelpopulatie.

A277 Tapuit

Doel Uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 100 paren.

Toelichting De tapuit is van oudsher een algemene broedvogel van het open duin met een maximum in het begin van de jaren tachtig (maximaal 195 paren in 1982). Daarna is de stand sterk afgenomen via 114 paren in 1995 naar 41 paren in 2001 en 40 in 2002. Gezien de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding wordt landelijk herstel nagestreefd. Gezien de historische potentie van het leefgebied kan het gebied bijdragen aan de landelijke instandhoudingsdoelstelling. Het gebied kan voldoende draagkracht gaan leveren voor een sleutelpopulatie.

A295 Rietzanger

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 120 paren.

Toelichting De rietzanger is vermoedelijk pas gaan broeden in natte duinvalleien vanaf halverwege de vorige eeuw. In de jaren tachtig werd het gewenste niveau voor een sleutelpopulatie voor het eerst overschreden (in 1982 werden bijvoorbeeld 120 paren geteld). Voor de periode 1999-2003 wordt het gemiddeld aantal paren geschat op 120. Gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding met betrekking tot populatieomvang is behoud

voldoende. Het gebied heeft voldoende draagkracht voor een sleutelpopulatie.

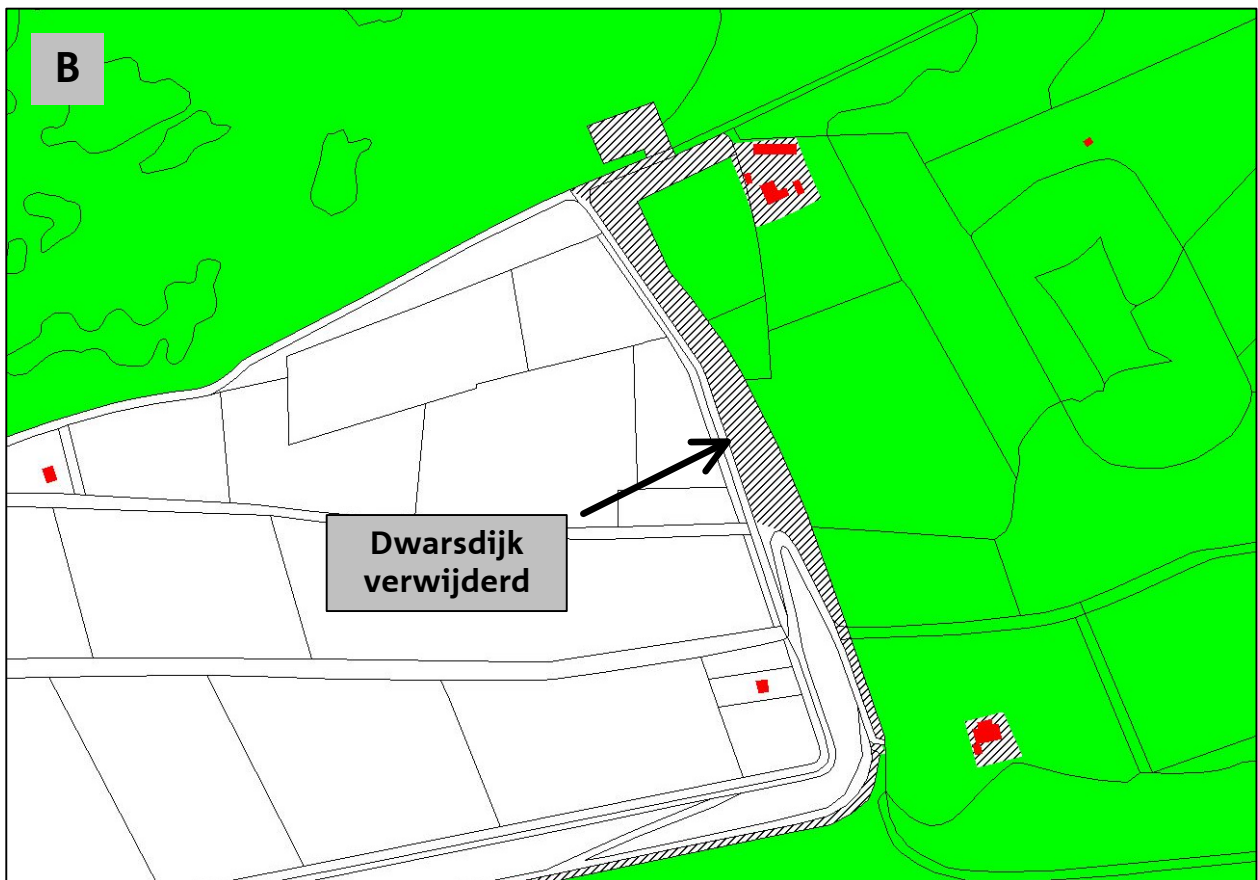
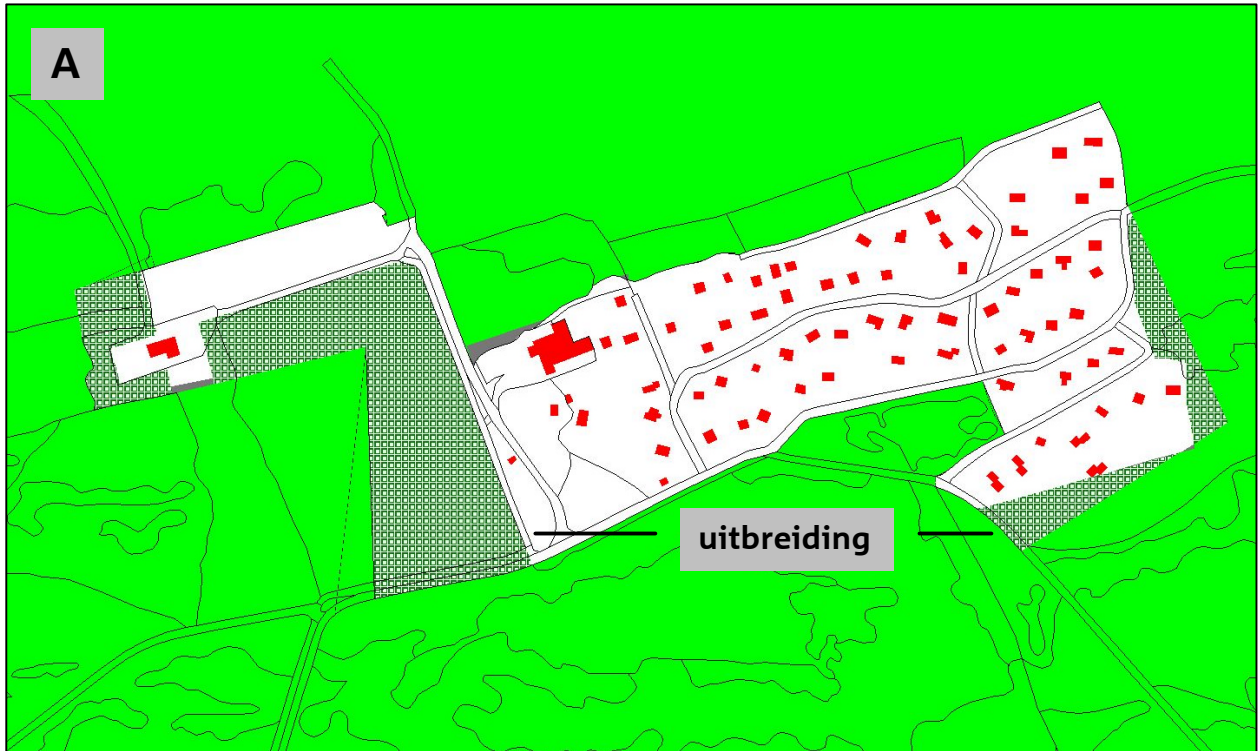
5.6 Beschermde natuurmonumenten

Het Natura 2000-gebied omvat één of meer beschermde natuurmonumenten (zie paragrafen 2.1 en 3.3). Ingevolge artikel 15a, derde lid, Natuurbeschermingswet 1998 heeft de Natura 2000-opgave voor dat deel van het gebied, dat zijn status als beschermd natuurmonument heeft verloren, mede betrekking op de doelstellingen ten aanzien van het behoud, herstel en de ontwikkeling van het natuurschoon of de natuurwetenschappelijke betekenis van het gebied zoals bepaald in het van rechtswege vervallen besluit. Voor zover deze doelstellingen Natura 2000-waarden betreffen, maken deze deel uit van de in voorgaande paragrafen opgenomen instandhoudingsdoelstellingen. Indien de doelstellingen geen Natura 2000-waarden betreffen, houden deze doelstellingen, zoals de bescherming van het natuurschoon, hun zelfstandige betekenis. In een aantal gevallen is het niet mogelijk om zowel de doelen die voortkomen uit de aanwijzing als beschermd natuurmonument als de Natura 2000-doelstellingen te bereiken (bijvoorbeeld omdat dat om tegenstrijdig beheer vraagt). In deze gevallen hebben de Natura 2000-doelen voorrang om de Europeesrechtelijke verplichtingen na te komen.

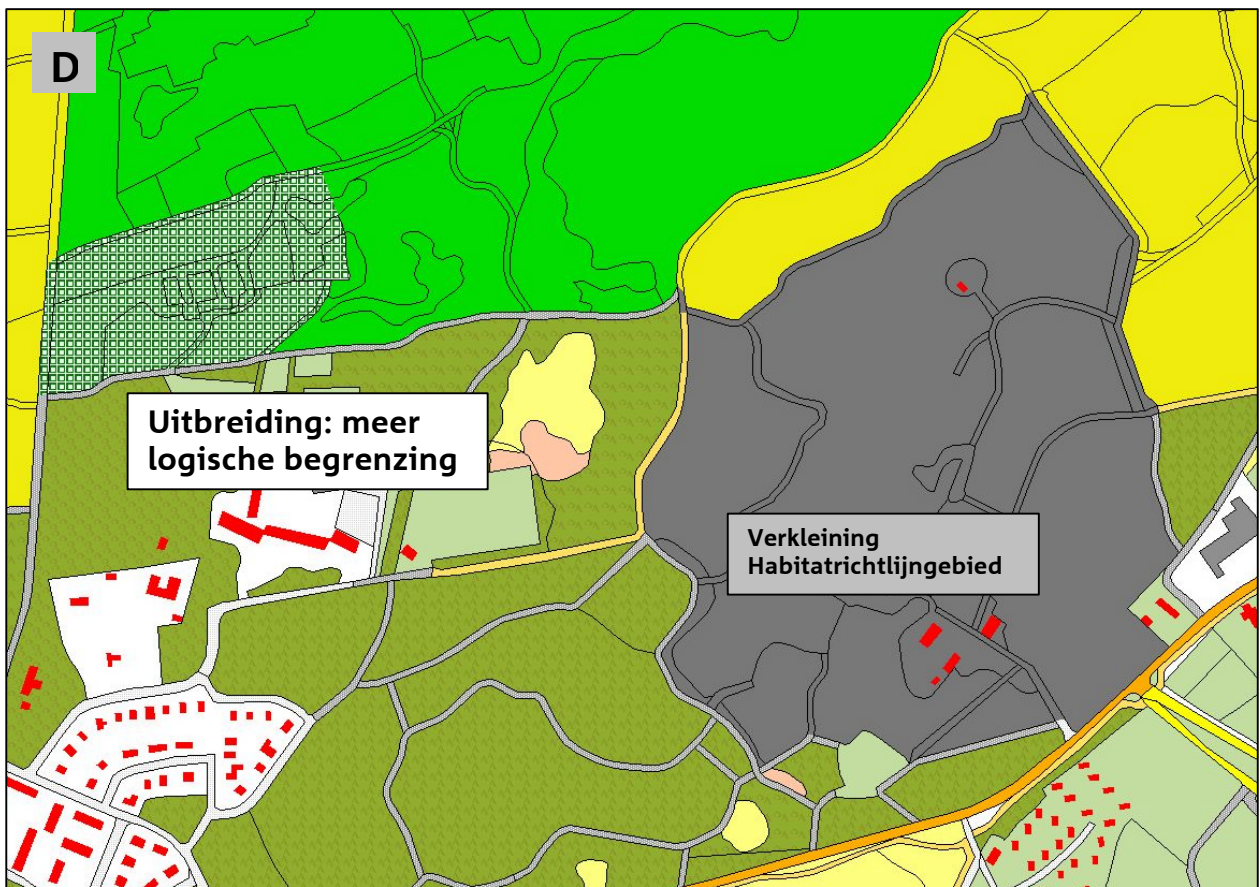
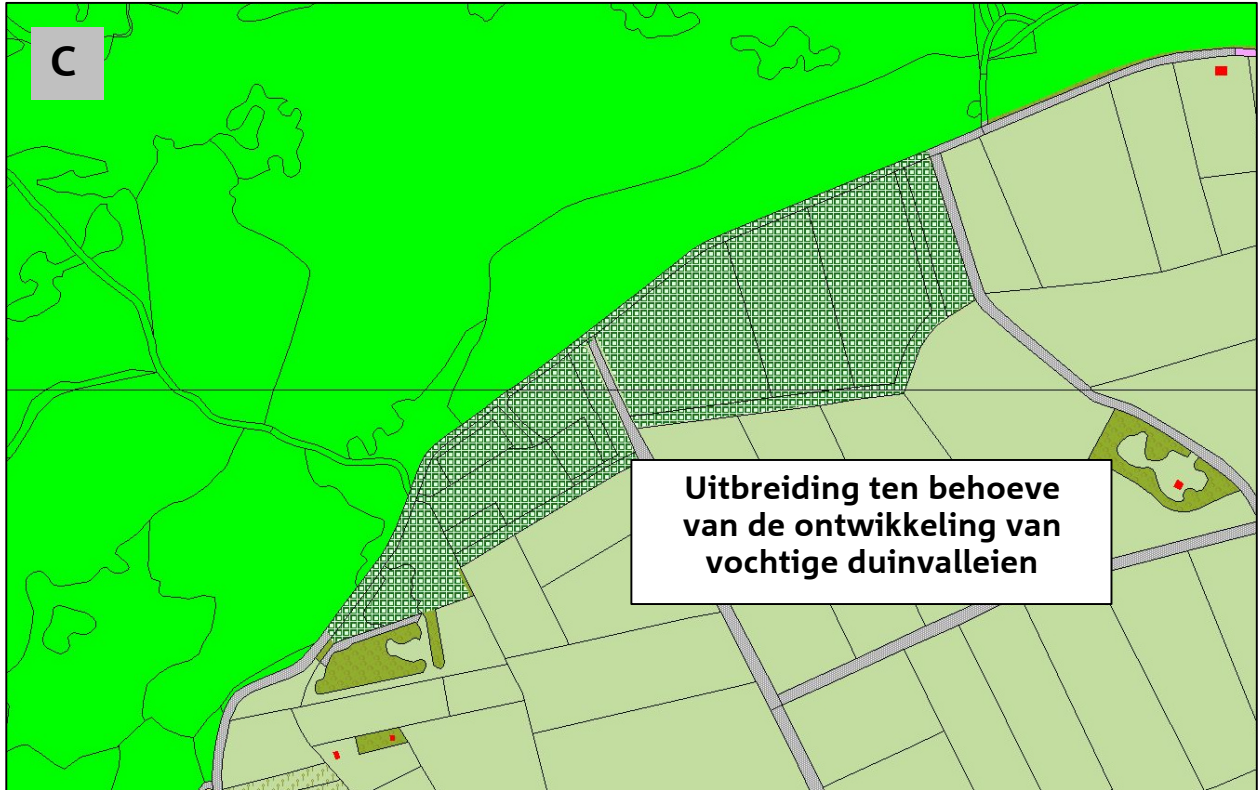
In een handreiking zal voor elk gebied expliciet worden toegelicht hoe de doelen (cq. natuurwetenschappelijke betekenis en landschappelijke waarden) van beschermde natuurmonumenten en de Natura-2000 doelen zich tot elkaar verhouden. In het beheerplan zullen deze doelen, net als die van Natura 2000 in ruimte en tijd worden uitgewerkt. Dan wordt ook uitgewerkt waar achteruitgang van het natuurschoon en de natuurwetenschappelijke betekenis is toegestaan ten gunste van Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen. De van rechtswege vervallen besluiten zijn ter informatie aan het einde van dit besluit toegevoegd.

4. Duinen Terschelling

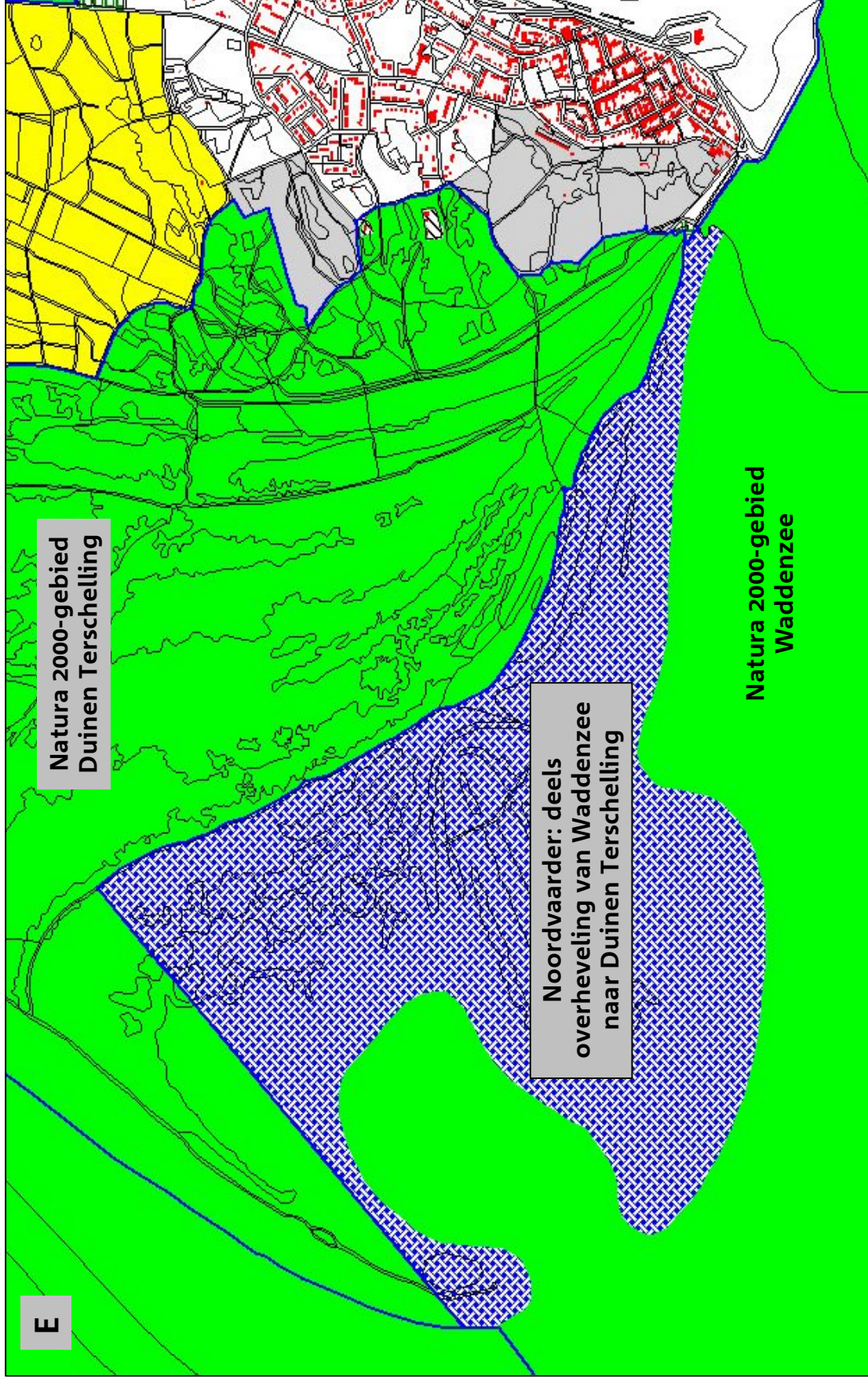
4. Duinen Terschelling

Grenswijziging Vogelrichtlijn

4. Duinen Terschelling

Bijlage A

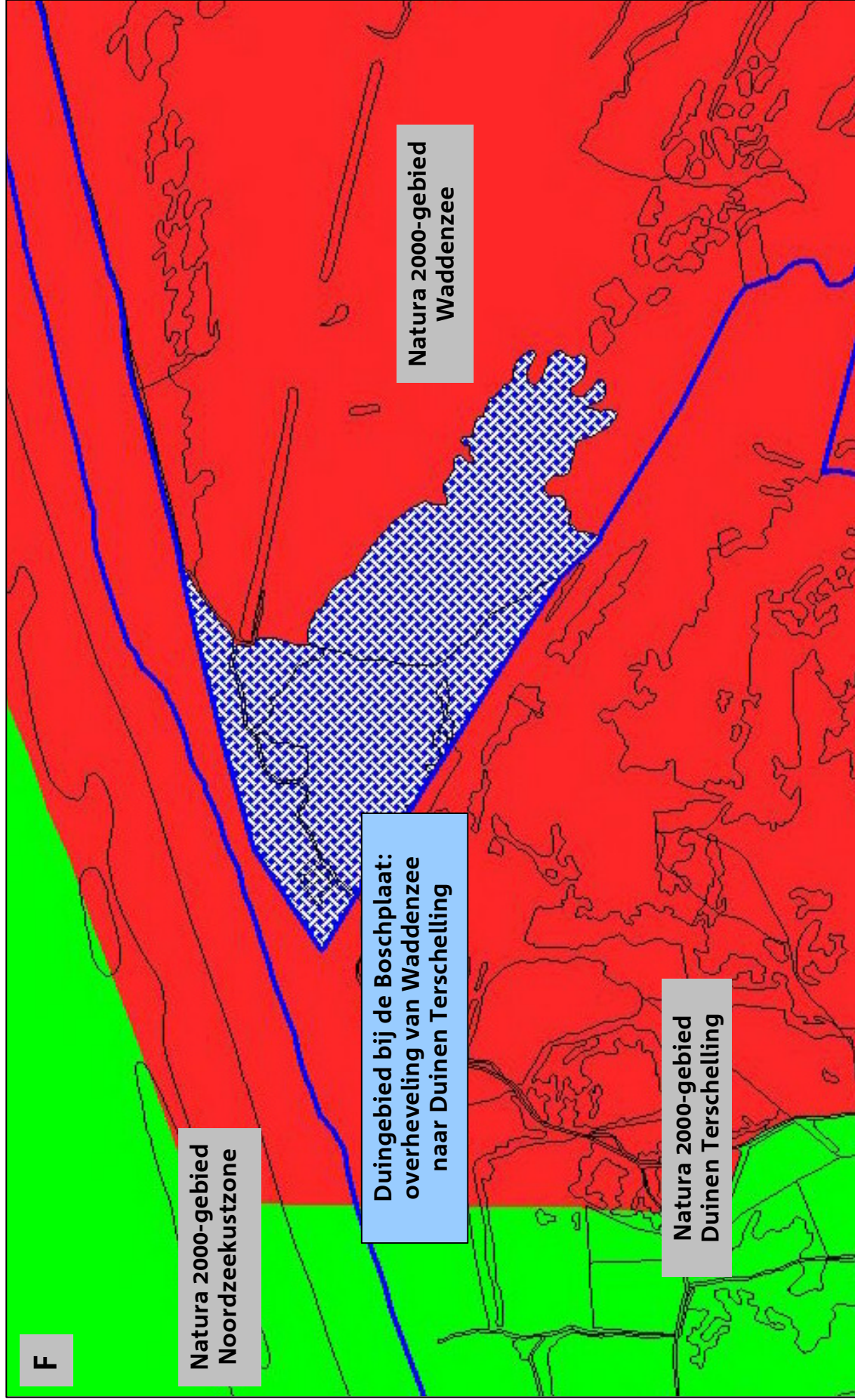

Topografische ondergrond: © De auteursrechten en databankrechten zijn voorbehouden aan de Topografische Dienst Kadaster, Emmen, 2008

Grenswijziging Vogelrichtlijn

4. Duinen Terschelling

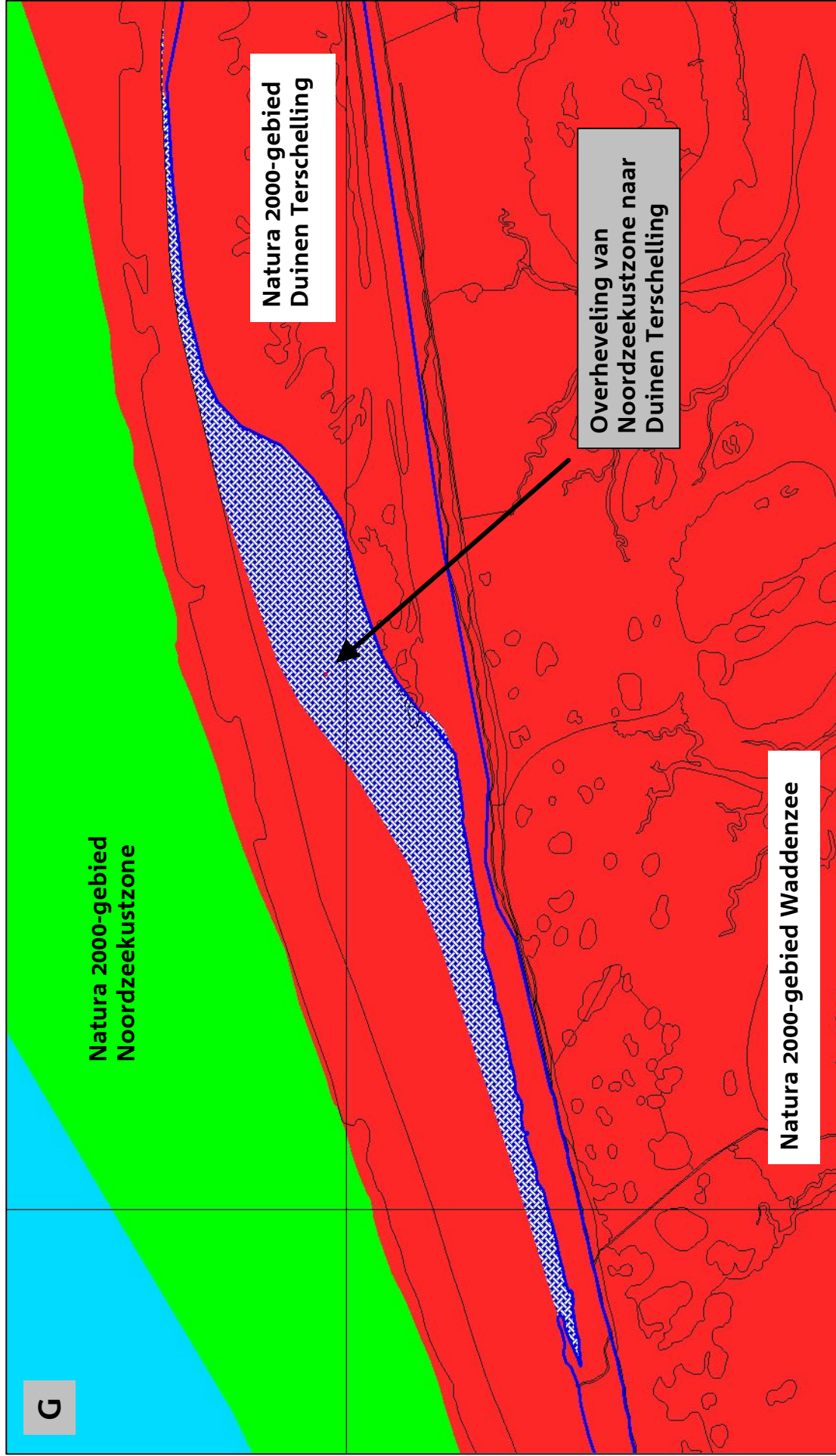
Bijlage A

Grenswijziging Vogelrichtlijn

4. Duinen Terschelling

Bijlage A

blanco pagina

Nadere onderbouwing van wijzigingen in Natura 2000-waarden waarvoor het gebied is aangewezen, van de selectie als Habitatrichtlijngebied en toewijzing van en wijzigingen in instandhoudingsdoelstellingen

1. Wijzigingen in habitattypen en soorten ten opzichte van aanmelding als Habitatrichtlijngebied en/of het ontwerpbesluit (paragraaf 4.2.1 en 4.2.2)
2. Wijzigingen in vogelsoorten ten opzichte van aanwijzing als Vogelrichtlijngebied en/of het ontwerpbesluit (paragraaf 4.2.3)
3. Toepassing selectiecriteria Habitatrichtlijngebieden (paragraaf 4.3)
4. Toewijzing instandhoudingsdoelstellingen (hoofdstuk 5)

B.1. Wijzigingen in habitattypen en soorten ten opzichte van aanmelding als Habitatrichtlijngebied en/of het ontwerpbesluit (paragraaf 4.2.1 en 4.2.2)

- In aanvulling op de aanmelding als Habitatrichtlijngebied (2003) en het ontwerpbesluit (2007) is het gebied ook aangewezen voor het habitatype grijze duinen, *kalkrijk* (subtype A), omdat dit subtype, naast de subtypen *kalkarm* (subtype B) en *heischraal* (subtype C) waar het gebied reeds voor was aangewezen, blijktens recente vegetatiekaarten ook het subtype *kalkrijk* (H2130A) blijkt voor te komen.
- In aanvulling op de aanmelding als Habitatrichtlijngebied (2003) en op het ontwerpbesluit (2007) is het gebied ook aangewezen voor het habitatype duinheiden met struikheide (H2150), omdat dit habitatype blijktens recente vegetatiekaarten over een aanzienlijke oppervlakte blijkt voor te komen.
- In aanvulling op de aanmelding als Habitatrichtlijngebied (2003) en op het ontwerpbesluit (2007) is het gebied ook aangewezen voor het habitatype duinbossen, *binnenduintrand* (H2180C), omdat naast de subtypen *droog* (H2180A) en *vochtig* (H2180B) waar het gebied reeds voor was aangewezen, blijktens recente vegetatiekaarten ook het subtype *binnenduintrand* (H2180C) blijkt voor te komen.
- In aanvulling op de aanmelding als Habitatrichtlijngebied (2003) maar conform het ontwerpbesluit (2007) is het gebied ook aangewezen voor het habitatype heischrale graslanden (H6230). Bij het beschikbaar komen van meer kwantitatieve gegevens is gebleken dat het habitatype voorkomt in het gebied.
- In afwijking van het ontwerpbesluit (2007) maar conform de aanmelding als Habitatrichtlijngebied (2003) is het gebied niet aangewezen voor het habitatype overgangsen trilvenen (H7140), omdat op basis van recente informatie blijkt dat het habitatype niet voorkomt in het gebied.
- In afwijking van de aanmelding als Habitatrichtlijngebied (2003) en het ontwerpbesluit (2007) is het gebied niet meer aangewezen voor de habitatsoort gevlekte witsnuitlibel (H1042). Opname van deze waarde en het formuleren van de bijbehorende complementaire doelstelling was gebaseerd op eenmalige waarneming van een paringswiel in de duinen. De kans op de ontwikkeling van een populatie wordt erg laag ingeschat, sinds de betreffende waarneming is de soort niet meer aangetroffen op het eiland.
- In afwijking van de aanmelding als Habitatrichtlijngebied (2003) maar conform het ontwerpbesluit (2007) is het gebied niet meer aangewezen voor de habitatsoort nauwe korflak (H1014). De aanmelding blijkt te zijn gebaseerd op verouderde gegevens. Sinds 2000 is de soort hier niet meer waargenomen.

B.2. Wijzigingen in vogelsoorten ten opzichte van aanwijzing als Vogelrichtlijngebied en/of het ontwerpbesluit (paragraaf 4.2.3)

De vogelsoorten waarvoor het gebied in 2005 is aangewezen, zijn indertijd ontleend aan SOVON (2000)¹⁴. De numerieke criteria die daarin zijn opgenomen zijn ontleend aan de Nota

¹⁴ Belangrijke vogelgebieden in Nederland 1993-97. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

van Antwoord Vogelrichtlijn (2000)¹⁵. Een gebied wordt slechts aangewezen voor de soorten waarvoor het gebied van landelijke betekenis is. Hiervan is in beginsel sprake indien het gebied minstens 1% van de landelijke broedpopulatie herbergt, indien minstens 0,1% van de biogeografische populatie geregeld in het gebied verblijft of indien het gebied in combinatie met andere gebieden voldoende bijdrage kan leveren aan een sleutelpopulatie. Voor eventuele toevoeging of verwijdering van vogelsoorten is gebruik gemaakt van SOVON & CBS (2006)¹⁶ waarin de ontwikkeling van vogelaantallen in de laatste decennia is beschreven. Dit rapport heeft ten grondslag gelegen aan de formulering van de instandhoudingsdoelstellingen voor de Vogelrichtlijnsoorten. In bijlage 1 van dit rapport zijn de verschillen aangegeven tussen de soortenlijsten per gebied die in beide aangehaalde rapporten zijn opgenomen. Om ecologische redenen die in voorkomende gevallen hieronder zijn vermeld, is soms van deze algemene criteria afgeweken. Deze werkwijze heeft voor de vogellijst van dit gebied de volgende consequenties:

- In aanvulling op de oorspronkelijke aanwijzing als Vogelrichtlijngebied (2005) maar conform het ontwerpbesluit (2007), is het gebied ook aangewezen voor de volgende vogelsoorten van bijlage I: strandplevier (A138) en dwergstern (A195). Gedurende de periode 1999-2003 broedden er gemiddeld 8 paren van de strandplevier in het gebied. Samen met de Waddenzee (001) levert het gebied een belangrijke bijdrage aan de landelijke instandhoudingsdoelstelling. Ook van de dwergstern broedden er gedurende de periode 1999-2003 gemiddeld 8 paren in het gebied. Dit aantal is net zoals bij de strandplevier hoger dan de 1%-drempelwaarde dat op vogelsoorten van toepassing is, waarmee het gebied een belangrijke bijdrage levert aan het bereiken van de landelijke instandhoudingsdoelstelling voor deze soort.
- In aanvulling op de oorspronkelijke aanwijzing als Vogelrichtlijngebied (2005) maar conform het ontwerpbesluit (2007), is het gebied ook aangewezen voor de volgende soort trekvogel zoals bedoeld in artikel 4.2. van de Vogelrichtlijn: bontbekplevier (A137). Gedurende de periode 1999-2003 kwamen gemiddeld 8 paren bontbekplevieren tot broeden. Dit aantal is hoger dan de 1%-drempelwaarde dat op vogelsoorten van toepassing is, waarmee het gebied een belangrijke bijdrage levert aan het bereiken van de landelijke instandhoudingsdoelstelling voor deze soort.

B.3. Toepassing selectiecriteria Habitatrictlijngebieden (paragraaf 4.3)

In dit onderdeel wordt voor elk habitatype en soort waarvoor het onderhavige gebied aan de selectiecriteria voldoet (zie paragraaf 4.3), een overzicht gegeven van alle daarvoor kwalificerende gebieden. Dit gebeurt zoveel mogelijk in de vorm van een tabel met de gebieden die aan de selectiecriteria voldoen, onder vermelding van de relatieve bijdrage. Dit is de bijdrage van het gebied aan de landelijke instandhoudingsdoelstelling voor het habitatype of de soort. In het geval van habitatypen betreft dit het actuele aandeel van de landelijke oppervlakte dat in het gebied aanwezig is. In geval van soorten is dit het aandeel van de landelijke populatie dat (geregeld) in het gebied aanwezig is. Afhankelijk van de soort wordt dit afgemeten aan getelde aantallen (vogels, grote zoogdieren, sommige planten) of aantal bezette plekken of kilometerhokken.

Er is gebruik gemaakt van de volgende klasse-indeling:

A1 = 15-30%, A2 = 30-50%, A3 = 50-75% en A4 = > 75%

B1 = 2-6% en B2 = 6-15%

C = < 2%

In de kolom Bronvermelding zijn de terreinbeherende organisaties, andere instanties en bronnen vermeld, waaraan de oppervlaktecijfers en aantallen zijn ontleend onder vermelding

¹⁵ Nota van Antwoord Vogelrichtlijn (2000), bijlage 1, Selectiecriteria en methode van begrenzing.

¹⁶ Trends van vogels in het Nederlandse Natura 2000 netwerk. SOVON-informatierapport 2005/09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

van de jaren waarin deze zijn verzameld of gepubliceerd. Verklaring gebruikte afkortingen: AWD = Waternet, beheerder Amsterdamse Waterleidingduinen, DEF = Ministerie van Defensie, DSB = Dienst Stadsbeheer (Den Haag), DZH = Duinwaterbedrijf Zuid-Holland (beheerplan), LNH = Landschap Noord-Holland, NM = Natuurmonumenten, NPZK = Nationaal Park Zuid-Kennemerland, PWN = Provinciaal Waterleidingbedrijf Noord-Holland, RWS = Rijkswaterstaat (kwelderartering), SBB = Staatsbosbeheer, V&W = Ministerie van Verkeer en Waterstaat, ZLD = provincie Zeeland, TOP10 = Topografische kaart 1: 10.000 (* = aangevuld met andere bronnen).

- Het gebied behoort tot één van de belangrijkste gebieden voor de habitattypen:

H2110 – Embryonale duinen			
Landelijke oppervlakte ca. 500 ha			
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Relatieve bijdrage	Bronvermelding
007	Noordzeekustzone	A2 (30-50%)	RWS 2004, SBB 1999, TOP10
001	Waddenzee	A1 (15-30%)	RWS 2002-06, SBB 1999, TOP10
002	Duinen en Lage Land Texel	B2 (6-15%)	SBB 2005-06, DEF 2004
004	Duinen Terschelling	B2 (6-15%)	SBB 1999
101	Duinen Goeree & Kwade Hoek	B1 (2-6%)	Aanwijzingsbesluit 2008

Voor de aanmelding van Habitatrictlijngebieden (2003) zijn voor dit habitatype de volgende vijf gebieden geselecteerd: Waddenzee (001), Duinen Terschelling (004), Zwin & Kievittepolder (123), Duinen Schiermonnikoog (006) en Duinen Goeree & Kwade Hoek¹⁷ (101). Tengevolge van herbegrenzing binnen het Waddengebied en het beschikbaar komen van meer kwantitatieve gegevens voldoen de volgende gebieden aan het criterium van “belangrijkste gebieden”: Noordzeekustzone (007), Waddenzee (001), Duinen en Lage Land Texel (002), Duinen Terschelling (004) en Duine Goeree & Kwade Hoek (101). Noordzeekustzone blijkt na het beschikbaar komen van meer kwantitatieve gegevens het “belangrijkste gebied” voor het habitatype. Dit habitatype wordt vooral aangetroffen op de koppen van de waddeneilanden (onderdeel van de Natura 2000-gebieden 001 t/m 007) waar ruimte bestaat voor natuurlijke dynamiek. Ruim de helft van de landelijke oppervlakte van dit habitatype is daarom gelegen in het Waddengebied. In het Deltagebied is het belangrijkste gebied voor dit habitatype Duinen Goeree & Kwade Hoek, waarmee het gebied landelijk op de vijfde plek staat.

- Voor de aanmelding van Habitatrictlijngebieden (2003) zijn voor het habitatype witte duinen (H2120) de volgende vijf gebieden geselecteerd: Waddenzee (001), Duinen Terschelling (004), Duinen Ameland (005), Duinen Schiermonnikoog (006) en Duinen Goeree & Kwade Hoek (101)¹⁷. Op grond van de huidige kennis voldoen de volgende gebieden aan het criterium van “belangrijkste gebieden”: Waddenzee (001), Duinen en Lage Land Texel (002), Duinen Terschelling (004), Duinen Ameland (005) en Noordhollands Duinreservaat (087). Deze gebieden herbergen meer dan 150 ha van dit habitatype. Zwin & Kievittepolder (123) kan hieraan als grensoverschrijdend gebied worden toegevoegd. Het gebied grenst aan het door Vlaanderen aangemelde “SBZ Duinen inclusief IJzermonding en Zwin” (420 ha) met onder meer dit habitatype.

H2130A – *Grijze duinen, kalkrijk			
Landelijke oppervlakte ca. 4.000 ha			
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Relatieve bijdrage	Bron
088	Kennemerland-Zuid	A2 (30-50%)	NPZK, PWN, AWD, SBB*
087	Noordhollands Duinreservaat	A1 (15-30%)	PWN 1992 en 2001*
097	Meijndel & Berkheide	B2 (6-15%)	DZH & SBB 2000
096	Coepelduynen	B1 (2-6%)	SBB 2006
100	Voornes Duin	B1 (2-6%)	Aanwijzingsbesluit 2008

¹⁷ Destijds bekend als Duinen Goeree.

004	Duinen Terschelling	R (B1, 2-6%) ^a	SBB 1999
-----	---------------------	---------------------------	----------

(a) De letter "R" in deze kolom geeft aan dat het gebied is opgenomen teneinde een voldoende regionale spreiding te verkrijgen binnen het landelijke verspreidingsgebied van het subtype.

Voor de aanmelding van Habitatrictlijngebieden (2003) zijn voor dit habitatype de volgende tien gebieden geselecteerd: Duinen Schiermonnikoog (006), Duinen Terschelling (004), Duinen en Lage Land Texel (002)¹⁸, Noordhollands Duinreservaat (087), Kennemerland-Zuid (088), Coepelduynen (096), Meijendel & Berkheide (097), Voornes Duin (100), Duinen Goeree & Kwade Hoek (101)¹⁷ en Kop van Schouwen (116). In het Natura 2000 doelendocument (2006) is dit habitatype in drie subtypen verdeeld (kalkrijk, kalkarm en heischraal) om recht te doen aan de ecologische variatie en gelet op het aanzienlijke verschil in ecologische vereisten. Voor het subtype *kalkrijk* (H2130A) zijn in de tabel op grond van de huidige kennis de vijf belangrijkste gebieden vermeld. De eerste drie betreffen de gebieden met het grootste aandeel in de landelijke oppervlakte van het subtype. In Coepelduynen en Voornes Duin heeft het subtype een kleinere oppervlakte dan in enkele andere gebieden, maar het subtype is in beide gebieden vanwege de grote soortenrijkdom kwalitatief beter ontwikkeld. Uit het oogpunt van geografische spreiding kan daaraan nog Duinen Terschelling worden toegevoegd. Dit gebied herbergt de grootste oppervlakte van dit subtype in het Waddengebied.

H2130B – *Grijze duinen, kalkarm			
Landelijke oppervlakte ca. 5.000 ha			
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Relatieve bijdrage	Bron
002	Duinen en Lage Land Texel	B2 (6-15%)	SBB 2005-06
003	Duinen Vlieland	B2 (6-15%)	SBB 2005
004	Duinen Terschelling	B2 (6-15%)	SBB 1999
084	Duinen Den Helder – Callantsoog	B2 (6-15%)	LNH 2004-2005
116	Kop van Schouwen	B2 (6-15%)	ZLD 2007, SBB 2008

Voor de aanmelding van Habitatrictlijngebieden (2003) zijn voor dit habitatype de volgende tien gebieden geselecteerd: Duinen Schiermonnikoog (006), Duinen Terschelling (004), Duinen en Lage Land Texel (002)¹⁸, Noordhollands Duinreservaat (087), Kennemerland-Zuid (088), Coepelduynen (096), Meijendel & Berkheide (097), Voornes Duin (100), Duinen Goeree & Kwade Hoek (101)¹⁷ en Kop van Schouwen (116). In het Natura 2000 doelendocument (2006) is dit habitatype in drie subtypen verdeeld (kalkrijk, kalkarm en heischraal) om recht te doen aan de ecologische variatie en gelet op het aanzienlijke verschil in ecologische vereisten. Voor het subtype *kalkarm* (H2130B) zijn in de tabel op grond van de huidige kennis de vijf belangrijkste gebieden vermeld (in numerieke volgorde). Elk van deze gebieden bevat 6-15% van de landelijke oppervlakte (klasse B2) van dit subtype. Duinen Terschelling herbergt de grootste oppervlakte van dit subtype (ruim 10%). Ook Schoorlse Duinen (086) en Noordhollands Duinreservaat hebben een behoorlijke oppervlakte (klasse B2) maar net iets minder dan de gebieden op de 2^e tot en met 5^e plaats.

■ Voor de aanmelding van Habitatrictlijngebieden (2003) zijn voor het habitatype grijze duinen (H2130) de volgende tien gebieden geselecteerd: Duinen Schiermonnikoog (006), Duinen Terschelling (004), Duinen en Lage Land Texel (002)¹⁸, Noordhollands Duinreservaat (087), Kennemerland-Zuid (088), Coepelduynen (096), Meijendel & Berkheide (097), Voornes Duin (100), Duinen Goeree & Kwade Hoek (101)¹⁷ en Kop van Schouwen (116). In het Natura 2000 doelendocument (2006) is dit habitatype inmiddels in drie subtypen verdeeld (kalkrijk, kalkarm en heischraal) om recht te doen aan de ecologische variatie en gelet op het aanzienlijke verschil in ecologische vereisten.

Het subtype *heischraal* van dit habitatype (H2130C) is de meest zeldzame van de drie onderscheiden subtypen. De betreffende vegetaties komen voor op vroongronden en in

¹⁸ Destijds bekend als Duinen Texel, Waal en Burg, Dijkmanshuizen en de Bol.

vochtige duinvalleien. Het zwaartepunt van dit subtype ligt in Duinen Goeree & Kwade Hoek met ongeveer een vijfde van de landelijke oppervlakte. Ook in kwalitatief opzicht is Duinen Goeree voor dit subtype het belangrijkste gebied met kenmerkende zeer zeldzame plantensoorten als veldgentiaan en herfstschroeforchis die buiten Goeree slechts op weinig andere groeiplaatsen in dit habitatype worden aangetroffen. Op de waddeneilanden bevinden zich op Duinen en Lage Land Texel, Duinen Terschelling en Duinen Schiermonnikoog belangrijke voorkomens van dit subtype van meer dan 10% van het landelijke areaal (klasse B2). Voor zover nu bekend behoort verder Kop van Schouwen (de vroongronden) tot de vijf belangrijkste gebieden.

H2140 – *Duinheiden met kraaihei			
Landelijke oppervlakte ca. 1.700 ha			
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Relatieve bijdrage	Bronvermelding
004	Duinen Terschelling	A2 (30-50%)	SBB 1999
002	Duinen en Lage Land Texel	A1 (15-30%)	SBB 2005-06, DEF 2004
086	Schoorlse Duinen	B2 (6-15%)	SBB 1993, 2000, 2002*
085	Zwanenwater & Pettemerduinen	B2 (6-15%)	NM, SBB*
003	Duinen Vlieland	B1 (2-6%)	SBB 2005
087	Noordhollands Duinreservaat	B1 (2-6%)	PWN 1992 en 2001*
005	Duinen Ameland	C (<2%)	SBB 1998, RWS 1997 en 2003
006	Duinen Schiermonnikoog	C (<2%)	NM, RWS 1997 en 2004*
084	Duinen Den Helder – Callantsoog	C (<2%)	LNH 2004-2005

Voor de aanmelding van Habitatrictlijngebieden (2003) zijn voor dit habitatype de volgende zeven gebieden geselecteerd: Duinen en Lage Land Texel (002)¹⁸, Duinen Vlieland (003), Duinen Terschelling (004), Duinen Ameland (005), Zwanenwater & Pettemerduinen (085)¹⁹, Schoorlse Duinen (086)²⁰ en Noordhollands Duinreservaat (087). Ten tijde van deze aanmelding was het habitatype niet in subtypen verdeeld. In het Natura 2000 doelendocument (2006) worden voor dit habitatype twee subtypen onderscheiden, namelijk duinheiden met kraaihei, *vochtig* (H2140A) en duinheiden met kraaihei, *droog* (H2140B). Op grond van de beschikbare oppervlaktegegevens is differentiatie naar de twee subtypen (nog) niet mogelijk, waardoor thans de belangrijkste gebieden voor het habitatype als geheel in bovenstaande tabel zijn vermeld. Naast de zeven gebieden in de oorspronkelijke selectie blijkt het habitatype in nog twee gebieden aanwezig: Duinen Schiermonnikoog (006) en Duinen Den Helder – Callantsoog (084). Het totaal komt hiermee op negen gebieden. Hiervan bevat Duinen Terschelling veruit het grootste voorkomen van dit habitatype in ons land, met bijna 50% van de landelijke oppervlakte.

H2150 – *Duinheiden met struikhei			
Landelijke oppervlakte ca. 140 ha			
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Relatieve bijdrage	Bronvermelding
004	Duinen Terschelling	A2 (30-50%)	SBB 1999
002	Duinen en Lage Land Texel	A1 (15-30%)	SBB 2005-06, DEF 2004
087	Noordhollands Duinreservaat	A1 (15-30%)	PWN 1992 en 2001*
005	Duinen Ameland	B2 (6-15%)	SBB 1998, RWS 1997 en 2003
116	Kop van Schouwen	B2 (6-15%)	ZLD 2007, SBB 2008
003	Duinen Vlieland	B1 (2-6%)	SBB 2005
088	Kennemerland-Zuid	C (<2%)	NPZK, PWN, AWD, SBB*
099	Solleveld & Kapittelduinen	C (<2%)	Arcadis/Alterra 2008
098	Westduinpark & Wapendal	C (<2%)	DSB 2003

¹⁹ Destijds bekend als Duinen Zwanenwater en Pettemerduinen.

²⁰ Destijds bekend als Duinen Schoorl.

Voor de aanmelding van Habitatrictlijngebieden (2003) zijn voor dit habitatype de volgende vier gebieden geselecteerd: Kennemerland-Zuid (088), Westduinpark & Wapendal (098), Solleveld (099)²¹ en Kop van Schouwen (116). Tengevolge van het beschikbaar komen van meer kwantitatieve gegevens is gebleken dat dit prioritaire habitatype in totaal in negen gebieden voorkomt. Met name Duinen Terschelling (004) bevat een aanzienlijke oppervlakte duinheiden met struikhei. Dit gebied blijkt hiermee het belangrijkste gebied voor dit habitatype te zijn. Ook Duinen en Lage Land Texel (002) en Noordhollands Duinreservaat (087) blijken door het beschikbaar komen van nieuwe informatie meer dan 15% van de landelijke oppervlakte te bevatten. Verder is dit habitatype toegevoegd aan Duinen Ameland en Duinen Vlieland die respectievelijk 6 tot 15% en 2 tot 6% van de landelijke oppervlakte bevatten.

H2170 – Kruiwilgstruwelen			
Landelijke oppervlakte ca. 900 ha			
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Relatieve bijdrage	Bronvermelding
004	Duinen Terschelling	A1 (15-30%)	SBB 1999
115	Grevelingen	A1 (15-30%)	SBB 2003
002	Duinen en Lage Land Texel	B2 (6-15%)	SBB 2005-06, DEF 2004
005	Duinen Ameland	B2 (6-15%)	SBB 1998, RWS 1997 en 2003
006	Duinen Schiermonnikoog	B1 (2-6%)	RWS 1997

Ten tijde van de aanmelding van Habitatrictlijngebieden (2003) werden voor dit habitatype twee subtypen onderscheiden waarbij voor elk subtype drie gebieden zijn geselecteerd. Voor het verbond der wilgenbroekstruwelen: Duinen Ameland (005), Duinen Terschelling (004) en Zwanenwater & Pettemerduinen (085)¹⁹, en voor het kraaihei-verbond: Duinen Schiermonnikoog (006), Duinen Terschelling (004) en Duinen en Lage Land Texel (002)¹⁸. In de huidige interpretatie van het habitatype kruiwilgstruwelen worden geen meer subtypen onderscheiden. Op basis van nieuwe informatie kunnen de vijf in de tabel genoemde gebieden thans als belangrijkste worden aangemerkt. Dit zijn de gebieden met veruit de grootste oppervlakten en/of de beste kwaliteit van dit habitatype. Vergelijkbare oppervlakten als op Duinen Schiermonnikoog zijn aanwezig in Noordhollands Duinreservaat (087) en Kop van Schouwen (116) maar dit betreft minder soortenrijke vegetaties dan op Schiermonnikoog. Samen herbergen deze vijf gebieden zo'n 70% van de landelijke oppervlakte.

H2190A – Vochtige duinvalleien, open water			
Landelijke oppervlakte ca. 400 ha			
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Relatieve bijdrage	Bronvermelding
088	Kennemerland-Zuid	A1 (15-30%) ^a	NPZK, PWN, AWD, SBB*
085	Zwanenwater & Pettemerduinen	B2 (6-15%)	NM, SBB*
002	Duinen en Lage Land Texel	B2 (6-15%)	SBB 2005-06, DEF 2004
100	Voornes Duin	R (B2, 6-15%) ^b	Aanwijzingsbesluit 2008

(a) Exclusief infiltratiekanalen zonder voor dit subtype karakteristieke vegetatie.

(b) De letter "R" in deze kolom geeft aan dat het gebied is geselecteerd teneinde een voldoende regionale spreiding te verkrijgen binnen het landelijke verspreidingsgebied van het subtype.

Ten tijde van de aanmelding van Habitatrictlijngebieden (2003) werd het open water in de duinen onderverdeeld in drie plantensociologische verbonden, waarbij toendertijd voor elk drie gebieden zijn geselecteerd. Dit betreft de volgende gebieden: Duinen en Lage Land Texel (002)¹⁸, Duinen Terschelling (004), Duinen Ameland (005), Kennemerland-zuid (088), Voornes Duin (100) en Kop van Schouwen (116). In het Natura 2000 doelendocument (2006) vallen deze drie verbonden onder het subtype vochtige duinvalleien *open water* (H2190A). Op grond van de huidige kennis kunnen de volgende gebieden als de drie belangrijkste voor dit subtype worden beschouwd: Duinen en Lage Land Texel, Zwanenwater & Pettemerduinen (085) en

²¹ Dit gebied is uitgebreid met Kapittelduinen, de naam is veranderd in Solleveld & Kapittelduinen (099).

Kennemerland-Zuid afgemeten aan de in de gebieden aanwezige oppervlakten. Uit het oogpunt van geografische spreiding kan daaraan nog Voornes Duin worden toegevoegd.

H2190C – Vochtige duinvalleien, kalkarm			
Landelijke oppervlakte ca. 120 ha			
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Relatieve bijdrage	Bronvermelding
004	Duinen Terschelling	A1 (15-30%)	SBB 1999
003	Duinen Vlieland	A1 (15-30%)	SBB 2005
005	Duinen Ameland	A1 (15-30%)	SBB 1998, RWS 1997 en 2003

Voor de aanmelding van Habitatrictlijngebieden (2003) zijn de drie volgende gebieden voor dit subtype, indertijd het Verbond van Zwarte Zegge (*Caricion nigrae*), geselecteerd: Duinen Terschelling (004), Zwanenwater & Pettemerduinen (085)¹⁹ en Duinen en Lage Land Texel (002)¹⁸. Tengevolge van het beschikbaar komen van meer kwantitatieve gegevens voldoen de volgende gebieden thans aan het criterium van “belangrijkste gebieden”: Duinen Terschelling, Duinen Vlieland (003) en Duinen Ameland (005). Thans leveren deze gebieden, gemeten aan de kwaliteit en de aanwezige oppervlakte, de grootste relatieve bijdrage aan het habitattypetype. De volledige variatie van het subtype komt op de waddeneilanden voor, inclusief de gradiënten naar vochtige kraaiheide (H2140A).

■ Voor de aanmelding van Habitatrictlijngebieden (2003) zijn voor het prioritaire habitattypetype heischrale graslanden (H6230), dat sterk verspreid over de verschillende Natura 2000-landschappen voorkomt, de volgende tien gebieden geselecteerd: Wijnjeterperschar en Terwispeler Grootchar (015-016), Drentsche Aa-gebied (025), Havelte-Oost (029), Borkeld (044), Veluwe (057), Willinks Weust (062), Zwanenwater & Pettemerduinen (085), Bemelerberg & Schiepersberg (156), Geuldal (157) en Sint Pietersberg & Jekerdal (159). De grootste oppervlakten met goede kwaliteit (meer dan 2% van de landelijke oppervlakte, circa 100 ha) zijn gelegen in Drentsche Aa-gebied (025), Havelte-Oost (029), Bergvennen & Brecklenkampse Veld (046), Borkeld (044), Veluwe (057), Bemelerberg & Schiepersberg (156), Geuldal (157) en Sint Pietersberg & Jekerdal (159). Ook de gebieden Duinen Terschelling (004) en Bargerveen (033) bevatten een aanzienlijke oppervlakte (>2% van de landelijke oppervlakte), maar het betreft hier het habitattypetype van matige kwaliteit, de rompgemeenschap Welriekende nachtorchis-Reukgras-[Verbond der Heischrale graslanden], waardoor deze gebieden wat betreft het voorkomen van dit habitattypetype niet tot de tien “belangrijkste” gebieden worden gerekend. Het volgende gebied (inmiddels in twee gebieden gesplitst) wordt ook tot de tien “belangrijkste” gebieden gerekend vanwege de aanwezige kwaliteit: Wijnjeterperschar (016) en Terwispeler Grootchar (thans deelgebied van Van Oordt’s Mersken, 015) met complete gradiënten van vochtige heiden, heischrale graslanden naar blauwgraslanden en bijzondere soorten als valkruid en welriekende nachtorchis. Uit het oogpunt van voldoende geografische spreiding kunnen hieraan nog twee gebieden in het Natura 2000-landschap Duinen worden toegevoegd: Duinen Terschelling (004) en Zwanenwater & Pettemerduinen (085).

■ Het gebied behoort tot één van de belangrijkste gebieden voor de volgende soorten:

H1903 – Groenknolorchis			
Landelijke populatie: ca. 16.000 exemplaren^a			
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Relatieve bijdrage	Bronvermelding
004	Duinen Terschelling	A1 (15-30%)	FLORON 2008
002	Duinen en Lage Land Texel	A1 (15-30%)	FLORON 2008
034	Weerribben	A1 (15-30%)	FLORON 2008
115	Grevelingen	B2 (6-15%)	FLORON 2008
035	Wieden	B2 (6-15%)	FLORON 2008

(a) Minimum-populatieschattingen (aantal exemplaren) in 2001 (in het kustgebied kunnen de aantallen van jaar tot jaar sterk wisselen afhankelijk van de waterstand).

Ten tijde van de aanmelding in 2003 waren de volgende vijf gebieden voor deze habitatsoort geselecteerd: Duinen Terschelling (004), Duinen en Lage Land Texel (002)¹⁸, Weerribben (034), Voornes Duin (100) en Duinen Vlieland (003). Na inventarisaties door Floron blijken de vijf belangrijkste gebieden Duinen Terschelling, Duinen en Lage Land Texel, Weerribben, Grevelingen (115) en Wieden (035). In vergelijking met de situatie in de buurlanden zijn in ons land nog veel populaties aanwezig, waarmee Nederland de belangrijkste kern van verspreiding van de soort vormt in West-Europa. Ook in Nederland is de soort zeldzaam, gedurende de 20^e eeuw is de populatie sterk achteruit gegaan door onder andere ontwatering en ontginning. De soort is verdwenen in de Hollandse vastelandsduinen maar komt nog wel veel voor in de duinen op de waddeneilanden, met name op Terschelling en Texel. Door het ontstaan van nieuwe strandvlaktes komt de soort nu relatief veel voor in het Natura 2000-gebied Grevelingen. De Wieden en Weerribben bevatten grote populaties in het landschap Meren en Moerassen.

B.4. Toewijzing instandhoudingsdoelstellingen (hoofdstuk 5)

De hier vermelde gebiedsdoelen en vermeldingen van de relatieve bijdrage van de Natura 2000-gebieden die buiten dit aanwijzingsbesluit vallen en waarvan de definitieve besluiten op het moment van vaststelling van het onderhavige besluit nog niet zijn vastgesteld, moeten worden beschouwd als “indicatieve” opgaven en kunnen nog aan verandering onderhevig zijn.

In dit onderdeel wordt voor iedere Natura 2000-waarde waarvoor het onderhavige gebied is aangewezen, inzichtelijk gemaakt hoe de landelijke doelstelling is uitgewerkt in de Natura 2000-gebieden. Onder iedere tabel wordt de landelijke staat van instandhouding (Svl) van betreffende habitattypen of (vogel)soorten vermeld. Indien de landelijke doelstelling van de betreffende waarde afwijkt van wat kan worden verwacht uit de Svl, is dit hier gemotiveerd. Gebiedsdoelstellingen die afwijken van de landelijke doelstelling worden ook zoveel mogelijk gemotiveerd. In gevallen waarin motivering ontbreekt, is aanpassing nog in overweging (met name naar aanleiding van zienswijzen) in het kader van het besluit voor het betreffende gebied. Doelstellingen die volgens de tabellen zijn aangepast ten opzichte van het ontwerpbesluit (zie kolom “besluit”) staan eveneens onder de betreffende tabellen gemotiveerd. De instandhoudingsdoelstellingen van habitattypen en soorten die zijn toegevoegd naar aanleiding van zienswijzen, zijn in principe op behoud gesteld, omdat de landelijke doelstelling al haalbaar werd geacht zonder deze toevoegingen.

De niet-broedvogelsoorten waarvoor zowel landelijk als in alle gebieden een behoudsopgave is gesteld zijn samengevat in één tabel. Waar in de vogeltabellen wordt geschreven “A...b” betreft het een broedvogel en waar wordt geschreven “A...n” betreft het een niet-broedvogel. Regels in cursief betreffen complementaire doelen (zie Natura 2000 doelendocument, paragraaf 3.3). In een aparte kolom is van elk gebied de relatieve bijdrage vermeld. Voor een nadere toelichting en de klasse-indeling wordt verwezen naar de inleiding van onderdeel 3 van deze bijlage. In de kolom “Populatie” wordt tevens aangegeven of er sprake is van herstel dan wel uitbreiding (†).

B.4.1. Habitatrictlijn: Habitattypen

H1310A – Zilte pionierbegroeiingen, <i>zeekraal</i>					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en behoud kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
001	Waddenzee	behoud	behoud	A3	conform ontwerp
002	Duinen en Lage Land Texel	behoud	behoud	B1	conform ontwerp
003	Duinen Vlieland	behoud	behoud	C	conform ontwerp
004	Duinen Terschelling	behoud	behoud	C	conform ontwerp
006	Duinen Schiermonnikoog				doel vervallen
007	Noordzeekustzone	behoud	behoud	B1	conform ontwerp
101	Duinen Goeree & Kwade Hoek	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
113	Voordelta	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit

115	Grevelingen	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
118	Oosterschelde	uitbreiding	behoud	B1	ontwerpbesluit
121	Yerseke en Kapelse Moer	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
122	Westerschelde & Saeftinghe	uitbreiding	behoud	A1	ontwerpbesluit
123	Zwin & Kievittepolder	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit

Vrijwel alle kweldergebieden langs de Nederlandse kust zijn Habitatrictlijngebied. Dit betekent dat het overgrote deel van dit habitatype zich bevindt binnen het landelijke Natura 2000-netwerk (> 95% van de landelijke oppervlakte). De landelijke staat van instandhouding van habitatype zilte pionierbegroeiingen, *zeekraal* (subtype A) is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als respectievelijk “matig ongunstig” en “gunstig”²². De landelijke doelstelling sluit hierop aan. De matig ongunstige staat van instandhouding op het aspect oppervlakte is met name gericht op de sterke achteruitgang in de Oosterschelde (118) en Westerschelde & Saeftinghe (122) door erosie van de schorren. Uitbreiding oppervlakte wordt daarom alleen in deze twee gebieden beoogd. Voor de overige gebieden is behoud oppervlakte voldoende.

H1310B – Zilte pionierbegroeiingen, zeevetmuur					
Landelijke doelstelling: behoud oppervlakte en behoud kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
001	Waddenzee	behoud	behoud	B2	conform ontwerp
002	Duinen en Lage Land Texel	behoud	behoud	B2	conform ontwerp
003	Duinen Vlieland				doel vervallen
004	Duinen Terschelling	behoud	behoud	C	conform ontwerp
006	Duinen Schiermonnikoog				doel vervallen
007	Noordzeekustzone	behoud	behoud	A1	conform ontwerp
101	Duinen Goeree & Kwade Hoek	behoud	behoud	B2	aanwijzingsbesluit
113	Voordelta	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
115	Grevelingen	behoud	behoud	A3	ontwerpbesluit
122	Westerschelde & Saeftinghe	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit

Vrijwel alle kweldergebieden langs de Nederlandse kust zijn Habitatrictlijngebied. Dit betekent dat het overgrote deel van dit habitatype zich bevindt binnen het landelijke Natura 2000-netwerk (> 95% van de landelijke oppervlakte). De landelijke staat van instandhouding voor het habitatype zilte pionierbegroeiingen, *zeevetmuur* (subtype B) is beoordeeld als “gunstig”. De landelijke doelstelling sluit hierop aan. De gebiedsdoelen zijn in overeenstemming met de landelijke doelstelling.

H1330A – Schorren en zilte graslanden, buitendijks					
Landelijke doelstelling: behoud oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
001	Waddenzee	behoud	verbetering	A3	conform ontwerp
002	Duinen en Lage Land Texel	behoud	behoud	B1	conform ontwerp
003	Duinen Vlieland	behoud	behoud	C	conform ontwerp
004	Duinen Terschelling	behoud	behoud	C	conform ontwerp
006	Duinen Schiermonnikoog				doel vervallen
007	Noordzeekustzone	behoud	behoud	C	conform ontwerp
088	Kennemerland-Zuid	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
101	Duinen Goeree & Kwade Hoek	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
109	Haringvliet	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
113	Voordelta	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit

²² In het Natura 2000 doelendocument (2006) zijn deze twee beoordelingen abusievelijk verwisseld.

118	Oosterschelde	behoud	behoud	B1	ontwerpbesluit
122	Westerschelde & Saeftinghe	uitbreiding	verbetering	A1	ontwerpbesluit
123	Zwin & Kievittepolder	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit

Vrijwel alle kweldergebieden langs de Nederlandse kust zijn Habitatrictlijngebied. Dit betekent dat het overgrote deel van dit habitattype zich bevindt binnen het landelijke Natura 2000-netwerk (> 95% van de landelijke oppervlakte). De landelijke staat van instandhouding voor het habitattype schorren en zilte graslanden, *buitendijks* (subtype A) is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als respectievelijk “gunstig” en “matig ongunstig”. De landelijke doelstelling sluit hierop aan. Waddenzee (001) en Westerschelde & Saeftinghe (122) herbergen tezamen meer dan 80% van de landelijke oppervlakte en kunnen daarmee ook de grootste bijdrage leveren aan de herstelopgave. In de andere gebieden is het habitattype reeds in goede kwaliteit aanwezig (dus behoud is voldoende) of is herstel waarschijnlijk niet mogelijk gegeven de getidedemping tengevolge van de aanleg van de stormvloedkering (Oosterschelde (118)). Met deze gebiedsdoelen wordt de landelijke doelstelling voldoende afgedekt.

H2110 – Embryonale duinen					
Landelijke doelstelling: behoud oppervlakte en behoud kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
001	Waddenzee	behoud	behoud	A1	conform ontwerp
002	Duinen en Lage Land Texel	behoud	behoud	B2	conform ontwerp
003	Duinen Vlieland				doel vervallen
004	Duinen Terschelling	behoud	behoud	B2	conform ontwerp
005	Duinen Ameland				doel vervallen
006	Duinen Schiermonnikoog				doel vervallen
007	Noordzeekustzone	behoud	behoud	A2	conform ontwerp
086	Schoorlse Duinen	uitbreiding	behoud	C	ontwerpbesluit
088	Kennemerland-Zuid	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
101	Duinen Goeree & Kwade Hoek	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
113	Voordelta	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
116	Kop van Schouwen	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
122	Westerschelde & Saeftinghe	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit

Vrijwel alle duingebieden langs de Nederlandse kust zijn Habitatrictlijngebied. Dit betekent dat het overgrote deel van dit habitattype zich bevindt binnen het landelijke Natura 2000-netwerk (> 95% van de landelijke oppervlakte). De landelijke staat van instandhouding voor het habitattype embryonale duinen is beoordeeld als “gunstig”. De landelijke doelstelling sluit hierop aan. Met één uitzondering zijn de gebiedsdoelen in overeenstemming met de landelijke doelstelling. Het gebiedsdoel voor Schoorlse Duinen (086) wijkt af van het landelijk doel op het aspect oppervlakte. Het habitattype is langs de Hollandse kust betrekkelijk zeldzaam en door recente inrichtingsmaatregelen is er een situatie ontstaan met uitbreidingsmogelijkheden voor het habitattype in dit gebied. Met een uitbreidingsdoelstelling wordt beoogd optimaal gebruik te maken van de ecologische potenties van het gebied.

H2120 – Witte duinen					
Landelijke doelstelling: behoud oppervlakte en verbetering kwaliteit ^a					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
001	Waddenzee	behoud	behoud	B2	conform ontwerp
002	Duinen en Lage Land Texel	behoud	behoud	B2	conform ontwerp
003	Duinen Vlieland	behoud	behoud	B1	conform ontwerp
004	Duinen Terschelling	behoud	behoud	B2	conform ontwerp
005	Duinen Ameland	behoud	behoud	B2	conform ontwerp
006	Duinen Schiermonnikoog	behoud	behoud	B1	conform ontwerp

007	Noordzeekustzone				doel vervallen
084	Duinen Den Helder – Callantsoog	behoud	verbetering	B1	ontwerpbesluit
085	Zwanenwater & Pettemerduinen	behoud	verbetering	C	ontwerpbesluit
086	Schoorlse Duinen	uitbreiding	verbetering	C	ontwerpbesluit
087	Noordhollands Duinreservaat	uitbreiding	verbetering	B2	ontwerpbesluit
088	Kennemerland-Zuid	uitbreiding	verbetering	B1	ontwerpbesluit
096	Coepelduynen	behoud	verbetering	C	ontwerpbesluit
097	Meijendel & Berkheide	behoud	verbetering	B1	ontwerpbesluit
099	Solleveld & Kapittelduinen	behoud	behoud	B1	ontwerpbesluit
100	Voornes Duin	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
101	Duinen Goeree & Kwade Hoek	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
116	Kop van Schouwen	behoud	verbetering	B1	ontwerpbesluit
117	Manteling van Walcheren	behoud	behoud	B1	doel toegevoegd
122	Westerschelde & Saeftinghe	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
123	Zwin & Kievittepolder	behoud	verbetering	C	ontwerpbesluit

(a) Verbetering kwaliteit wordt vooral nagestreefd in de duinen van de vastelandskust en het Deltagebied.

Vrijwel alle duingebieden langs de Nederlandse kust zijn Habitatrichtlijngebied. Dit betekent dat het overgrote deel van dit habitatype zich bevindt binnen het landelijke Natura 2000-netwerk (> 95% van de landelijke oppervlakte).

De landelijke staat van instandhouding voor het habitatype witte duinen is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als respectievelijk “gunstig” en “matig ongunstig”. De landelijke doelstelling sluit hierop aan. De doelstelling van verbetering kwaliteit wordt nagestreefd door het optimaliseren van verstuiving. In de gebieden waar deze ontwikkeling conflicteert met de veiligheid van het achterliggende land is geen verbeterdoelstelling neergelegd (zoals in Duinen Goeree & Kwade Hoek (101)). In het Waddengebied komt het habitatype reeds over een groot oppervlakte en in goede kwaliteit voor. Ook voor deze gebieden is een behoudsopgave geformuleerd.

Voor de gebieden langs de (Noord-)Hollandse kust (Schoorlse Duinen (086), Noordhollands Duinreservaat (087) en Kennemerland-Zuid (088)) is, in tegenstelling tot het landelijk doel, gekozen voor de doelstelling uitbreiding oppervlakte. Vanwege de grote breedte van het duingebied is uitbreiding van witte duinen in deze gebieden goed mogelijk. Dit is vooral van belang voor de uitbreidingsopgave van het prioritaire type grijze duinen (*H2130).

H2130A – *Grijze duinen, kalkrijk					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
001	Waddenzee	behoud	behoud	C	doel toegevoegd
002	Duinen en Lage Land Texel	uitbreiding	verbetering	B1	doel aangepast ^a
003	Duinen Vlieland	behoud	behoud	C	doel toegevoegd
004	Duinen Terschelling	behoud	behoud	B1	doel toegevoegd
005	Duinen Ameland	behoud	behoud	C	conform ontwerp
006	Duinen Schiermonnikoog	behoud	behoud	C	conform ontwerp
087	Noordhollands Duinreservaat	uitbreiding	verbetering	A1	ontwerpbesluit
088	Kennemerland-Zuid	uitbreiding	verbetering	A2	ontwerpbesluit
096	Coepelduynen	behoud	behoud	B1	ontwerpbesluit
097	Meijendel & Berkheide	uitbreiding	verbetering	B2	ontwerpbesluit
098	Westduinpark & Wapendal	uitbreiding	verbetering	C	ontwerpbesluit
099	Solleveld & Kapittelduinen	uitbreiding	verbetering	C	doel aangepast ^b
100	Voornes Duin	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
101	Duinen Goeree & Kwade Hoek	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
116	Kop van Schouwen	uitbreiding	verbetering	C	ontwerpbesluit
117	Manteling van Walcheren	behoud	behoud	C	doel toegevoegd

123	Zwin & Kievittepolder	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
-----	-----------------------	--------	--------	---	----------------

- (a) De doelstelling voor Duinen en Lage Land Texel is aangepast, omdat op dit waddeneiland relatief veel kalkrijke bodem aanwezig is, waar goede mogelijkheden zijn voor uitbreiding van de oppervlakte en verbetering van de kwaliteit van dit habitatype.
- (b) De doelstelling voor Solleveld & Kapittelduinen is aangepast, omdat uitbreiding van de oppervlakte mogelijk is vanuit vergraste en verstruweelde duingraslanden.

Vrijwel alle duingebieden langs de Nederlandse kust zijn Habitatrictlijngebied. Dit betekent dat het overgrote deel van dit habitatype zich bevindt binnen het landelijke Natura 2000-netwerk (> 95% van de landelijke oppervlakte).

De landelijke staat van instandhouding voor het habitatype grijze duinen, *kalkrijk* (subtype A) is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als respectievelijk “matig ongunstig” en “zeer ongunstig”. De landelijke doelstelling sluit hierop aan. In afwijking van de landelijke doelstelling is voor gebieden met een relatief geringe bijdrage (onder andere Duinen Ameland (005), Duinen Schiermonnikoog (006), Zwin & Kievittepolder (123)) aan deze landelijke doelstelling gekozen voor een behoudsdoelstelling. Ook voor het gebied Coepelduynen (096) geldt een behoudsopgave, omdat het habitatype daar nog in goed ontwikkelde vorm voorkomt en er geen mogelijkheden zijn voor uitbreiding van de oppervlakte.

H2130B – *Grijze duinen, <i>kalkarm</i>					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
001	Waddenzee	behoud	verbetering	B1	conform ontwerp
002	Duinen en Lage Land Texel	uitbreiding	verbetering	B2	conform ontwerp
003	Duinen Vlieland	uitbreiding	verbetering	B2	conform ontwerp
004	Duinen Terschelling	uitbreiding	verbetering	B2	conform ontwerp
005	Duinen Ameland	uitbreiding	verbetering	B1	conform ontwerp
006	Duinen Schiermonnikoog	uitbreiding	verbetering	B1	conform ontwerp
084	Duinen Den Helder – Callantsoog	behoud	behoud	B2	ontwerpbesluit
085	Zwanenwater & Pettemerduinen	uitbreiding	verbetering	B1	ontwerpbesluit
086	Schoorlse Duinen	uitbreiding	verbetering	B2	ontwerpbesluit
087	Noordhollands Duinreservaat	uitbreiding	verbetering	B2	ontwerpbesluit
088	Kennemerland-Zuid	behoud	verbetering	B2	ontwerpbesluit
097	Meijendel & Berkheide	uitbreiding	verbetering	B1	ontwerpbesluit
099	Solleveld & Kapittelduinen	uitbreiding	verbetering	C	doel aangepast ^a
101	Duinen Goeree & Kwade Hoek	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
115	Grevelingen	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
116	Kop van Schouwen	uitbreiding	verbetering	B2	ontwerpbesluit
117	Manteling van Walcheren	uitbreiding	verbetering	C	ontwerpbesluit

- (a) De doelstelling voor Solleveld & Kapittelduinen is aangepast, omdat uitbreiding van de oppervlakte mogelijk is vanuit vergraste en verstruweelde duingraslanden.

Vrijwel alle duingebieden langs de Nederlandse kust zijn Habitatrictlijngebied. Dit betekent dat het overgrote deel van dit habitatype zich bevindt binnen het landelijke Natura 2000-netwerk (> 95% van de landelijke oppervlakte). De landelijke staat van instandhouding voor het habitatype grijze duinen, *kalkarm* (subtype B) is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als respectievelijk “matig ongunstig” en “zeer ongunstig”. De landelijke doelstelling sluit hierop aan. De doelstellingen voor de gebieden Duinen Goeree & Kwade Hoek (101) en Duinen Den Helder – Callantsoog (084) wijken af van de landelijke doelstelling, omdat het habitatype in deze gebieden reeds in goed ontwikkelde vorm aanwezig is en er geen mogelijkheden zijn voor uitbreiding van de oppervlakte. Ook de doelstelling van het gebied Grevelingen (115) wijkt af van de landelijke doelstelling, omdat het gebied te weinig kustdynamiek heeft om uitbreiding of verbetering te kunnen realiseren. Vanwege de dynamische omstandigheden in de Waddenzee (001) is uitbreiding van de oppervlakte in dit

gebied niet mogelijk. Hier wordt dan ook alleen ingezet op verbetering van de kwaliteit. Ook in het gebied Kennemerland-Zuid (088) wordt alleen ingezet op verbetering van de kwaliteit, aangezien de overwegend kalkrijke bodem hier geen mogelijkheden biedt voor uitbreiding van de oppervlakte.

H2130C – *Grijze duinen, <i>heischraal</i>					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
002	Duinen en Lage Land Texel	uitbreiding	verbetering	B2	conform ontwerp
003	Duinen Vlieland	behoud	behoud	B1	doel toegevoegd
004	Duinen Terschelling	uitbreiding	verbetering	B2	conform ontwerp
005	Duinen Ameland	uitbreiding	verbetering	B1	conform ontwerp
006	Duinen Schiermonnikoog	uitbreiding	verbetering	B2	conform ontwerp
084	Duinen Den Helder – Callantsoog	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
085	Zwanenwater & Pettemerduinen	uitbreiding	verbetering	C	ontwerpbesluit
087	Noordhollands Duinreservaat	uitbreiding	verbetering	B2	ontwerpbesluit
088	Kennemerland-Zuid	uitbreiding	verbetering	B2	ontwerpbesluit
100	Voornes Duin	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
101	Duinen Goeree & Kwade Hoek	behoud	verbetering	A1	aanwijzingsbesluit
116	Kop van Schouwen	uitbreiding	verbetering	A1	ontwerpbesluit

Vrijwel alle duingebieden langs de Nederlandse kust zijn Habitatrichtlijngebied. Dit betekent dat het overgrote deel van dit habitattype zich bevindt binnen het landelijke Natura 2000-netwerk (> 95% van de landelijke oppervlakte). De landelijke staat van instandhouding voor het habitattype grijze duinen, *heischraal* (subtype C) is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als “zeer ongunstig”. De landelijke doelstelling sluit hierop aan. De doelstelling voor het gebied Duinen Den Helder – Callantsoog (084) wijkt af van de landelijke doelstelling, omdat het habitattype in dit gebied reeds in goed ontwikkelde vorm aanwezig is en er geen mogelijkheden zijn voor uitbreiding van het oppervlakte. In het gebied Duinen Goeree & Kwade hoek (101) is het habitattype reeds over voldoende oppervlakte aanwezig en zijn er geen potenties voor verdere uitbreiding. Er is wel een verbeteropgave voor de kwaliteit van het habitattype in dit gebied.

H2140A – *Duinheiden met kraaihei, <i>vochtig</i>					
Landelijke doelstelling: behoud oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage^b	Besluit
002	Duinen en Lage Land Texel	behoud ^a	behoud	A1	conform ontwerp
003	Duinen Vlieland	behoud	behoud	B1	conform ontwerp
004	Duinen Terschelling	behoud	verbetering	A2	conform ontwerp
005	Duinen Ameland	behoud	verbetering	C	conform ontwerp
084	Duinen Den Helder – Callantsoog	behoud ^a	behoud	C	ontwerpbesluit
085	Zwanenwater & Pettemerduinen	behoud	behoud	B2	ontwerpbesluit
086	Schoorlse Duinen	behoud ^a	verbetering	B2	ontwerpbesluit
087	Noordhollands Duinreservaat	behoud	verbetering	B1	ontwerpbesluit

- (a) Enige achteruitgang in oppervlakte ten gunste van habitattypen H2170 kruipwilgstruwelen of H2190 vochtige duinvalleien is toegestaan.²³
- (b) Dit betreft de relatieve bijdrage van het habitattype als geheel. Het was niet mogelijk om de actuele voorkomens van de afzonderlijke subtypen in kwantitatieve zin te duiden.

²³ Nadere toelichting over de "ten gunste formulering" wordt gegeven in het Natura 2000 doelendocument (2006), p. 35/37.

Vrijwel alle duingebieden langs de Nederlandse kust zijn Habitatrictlijngebied. Dit betekent dat het overgrote deel van dit habitattype zich bevindt binnen het landelijke Natura 2000-netwerk (> 95% van de landelijke oppervlakte). De landelijke staat van instandhouding van het habitattype duinheiden met kraaihei, *vochtig* (subtype A) is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als respectievelijk “gunstig” en “matig ongunstig”. De landelijke doelstelling sluit hierop aan. In de gebieden Duinen en Lage Land Texel (002), Duinen Vlieland (003), Duinen Den Helder – Callantsoog (084) en Zwanenwater & Pettemerduinen (085) wordt, in afwijking van het landelijk doel, behoud van de kwaliteit nagestreefd, omdat het habitattype hier momenteel reeds in goede kwaliteit aanwezig is.

H2140B – *Duinheiden met kraaihei, droog					
Landelijke doelstelling: behoud oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage^a	Besluit
002	Duinen en Lage Land Texel	behoud	behoud	A1	conform ontwerp
003	Duinen Vlieland	behoud	behoud	B1	conform ontwerp
004	Duinen Terschelling	behoud	verbetering	A2	conform ontwerp
005	Duinen Ameland	behoud	behoud	C	conform ontwerp
006	Duinen Schiermonnikoog	behoud	behoud	C	conform ontwerp
084	Duinen Den Helder – Callantsoog	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
085	Zwanenwater & Pettemerduinen	behoud	behoud	B2	ontwerpbesluit
086	Schoorlse Duinen	behoud	verbetering	B2	ontwerpbesluit
087	Noordhollands Duinreservaat	behoud	behoud	B1	ontwerpbesluit

(a) Dit betreft de relatieve bijdrage van het habitattype als geheel. Het was niet mogelijk om de actuele voorkomens van de afzonderlijke subtypen in kwantitatieve zin te duiden.

Vrijwel alle duingebieden langs de Nederlandse kust zijn Habitatrictlijngebied. In elk geval zijn alle duingebieden waar dit habitattype in goed ontwikkelde vormen en in de grootste omvang aanwezig is, opgenomen in het Natura 2000-netwerk. Dit betekent dat het overgrote deel van dit habitattype zich bevindt binnen het landelijke Natura 2000-netwerk (> 95% van de landelijke oppervlakte).

De landelijke staat van instandhouding van het habitattype duinheiden met kraaihei, *droog* (subtype B) is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als respectievelijk “gunstig” en “matig ongunstig”. De landelijke doelstelling sluit hierop aan.

Wat betreft de landelijke doelstelling voor verbetering van de kwaliteit is deze neergelegd in de twee kerngebieden voor dit subtype: Duinen Terschelling (004) en Schoorlse Duinen (086). Deze gebieden bevatten een grote oppervlakte van dit habitattype en hier zijn goede mogelijkheden voor verbetering van de kwaliteit. In de overige gebieden wordt behoud van de kwaliteit nagestreefd, in afwijking van het landelijk doel.

H2150 – *Duinheiden met struikhei					
Landelijke doelstelling: behoud oppervlakte en behoud kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
002	Duinen en Lage Land Texel	behoud	behoud	A2	doel toegevoegd
003	Duinen Vlieland	behoud	behoud	B1	doel toegevoegd
004	Duinen Terschelling	behoud	behoud	A1	doel toegevoegd
005	Duinen Ameland	behoud	behoud	B1	conform ontwerp
087	Noordhollands Duinreservaat	behoud	behoud	B2	ontwerpbesluit
088	Kennemerland-Zuid	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
098	Westduinpark & Wapendal	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
099	Solleveld & Kapittelduinen	behoud	verbetering	C	ontwerpbesluit
116	Kop van Schouwen	behoud	behoud	B1	ontwerpbesluit
117	Manteling van Walcheren				doel vervallen

Vrijwel alle duingebieden langs de Nederlandse kust zijn Habitatrictlijngebied. Dit betekent dat het overgrote deel van dit habitattype zich bevindt binnen het landelijke Natura 2000-netwerk (> 95% van de landelijke oppervlakte).

De landelijke staat van instandhouding voor het habitattype duinheiden met struikheide is beoordeeld als “gunstig”. De landelijke doelstelling sluit hierop aan. In afwijking van de landelijke doelstelling is voor het gebied Solleveld & Kapittelduinen (099) gekozen voor verbetering van de kwaliteit, omdat de kwaliteit in dit gebied de laatste jaren enigszins achteruit is gegaan en er kansen voor verbetering zijn. De gebieden Duinen en Lage Land Texel (002) en Duinen Terschelling (004) behoren tot de belangrijkste gebieden voor dit habitattype.

H2160 – Duindoornstruwelen					
Landelijke doelstelling: behoud oppervlakte en behoud kwaliteit...^a					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
001	Waddenzee	behoud	behoud	C	conform ontwerp
002	Duinen en Lage Land Texel	behoud ^a	behoud	B1	conform ontwerp
003	Duinen Vlieland	behoud	behoud	C	conform ontwerp
004	Duinen Terschelling	behoud	behoud	C	conform ontwerp
005	Duinen Ameland	behoud	behoud	C	conform ontwerp
006	Duinen Schiermonnikoog	behoud	behoud	B1	conform ontwerp
084	Duinen Den Helder – Callantsoog	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
086	Schoorlse Duinen	behoud ^a	behoud	C	ontwerpbesluit
087	Noordhollands Duinreservaat	behoud ^a	behoud	B2	ontwerpbesluit
088	Kennemerland-Zuid	behoud ^a	behoud	A2	ontwerpbesluit
096	Coepelduynen	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
097	Meijendel & Berkheide	behoud ^a	behoud	B2	ontwerpbesluit
098	Westduinpark & Wapendal	behoud ^a	behoud	C	ontwerpbesluit
099	Solleveld & Kapittelduinen	behoud	behoud	B1	ontwerpbesluit
100	Voornes Duin	behoud ^a	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
101	Duinen Goeree & Kwade Hoek	behoud ^a	behoud	B2	aanwijzingsbesluit
115	Grevelingen	behoud	behoud	B1	ontwerpbesluit
116	Kop van Schouwen	behoud ^a	behoud	B2	ontwerpbesluit
117	Manteling van Walcheren	behoud ^a	behoud	C	ontwerpbesluit
122	Westerschelde & Saeftinghe	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
123	Zwin & Kievittepolder	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit

(a) ... van goed ontwikkelde vormen in de gebieden waar het type een belangrijke positie in het duinlandschap inneemt. Enige achteruitgang in oppervlakte is toegestaan ten gunste van uitbreiding oppervlakte van habitattypen grijze duinen (*H2130), duinbossen (H2180) of vochtige duinvalleien (H2190), mits de totale oppervlakte van goed ontwikkelde vormen niet afneemt.²³

Vrijwel alle duingebieden langs de Nederlandse kust zijn Habitatrictlijngebied. Dit betekent dat het overgrote deel van dit habitattype zich bevindt binnen het landelijke Natura 2000-netwerk (> 95% van de landelijke oppervlakte). De landelijke staat van instandhouding voor het habitattype duindoornstruwelen is beoordeeld als “gunstig”. De landelijke doelstelling sluit hierop aan. Alle gebiedsdoelen zijn in overeenstemming met de landelijke doelstelling. Aan een groot deel van de gebieden is een ten gunste formulering toegevoegd. Afhankelijk van het voorkomen in deze gebieden zullen één of meerdere van de begunstigde habitattypen (*H2130, H2180 of H2190) in de “ten gunste formulering” van de betreffende gebieden zijn opgenomen.

H2170 – Kruiwilgstruwelen					
Landelijke doelstelling: behoud oppervlakte en behoud kwaliteit^a					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
002	Duinen en Lage Land Texel	behoud	behoud	B2	conform ontwerp
003	Duinen Vlieland	behoud	behoud	C	conform ontwerp

004	Duinen Terschelling	behoud ^b	behoud	A1	conform ontwerp
005	Duinen Ameland	behoud ^b	behoud	B2	conform ontwerp
006	Duinen Schiermonnikoog	behoud ^b	behoud	B1	conform ontwerp
084	Duinen Den Helder – Callantsoog	uitbreiding	verbetering	C	ontwerpbesluit
085	Zwanenwater & Pettemerduinen	behoud	behoud	B1	ontwerpbesluit
086	Schoolse Duinen	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
087	Noordhollands Duinreservaat	behoud ^b	behoud	B1	ontwerpbesluit
088	Kennemerland-Zuid	behoud ^b	behoud	B1	ontwerpbesluit
096	Coepelduynen	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
100	Voornes Duin	behoud ^b	behoud	C	aanwijzingsbesluit
115	Grevelingen	behoud	behoud	A1	ontwerpbesluit
116	Kop van Schouwen	behoud ^b	behoud	B1	ontwerpbesluit

(a) Lokaal uitbreiding oppervlakte van goed ontwikkelde vormen en lokaal verbetering kwaliteit.

(b) De oppervlakte mag afnemen ten gunste van uitbreiding van habitattype vochtige duinvalleien (H2190).²³

Vrijwel alle duingebieden langs de Nederlandse kust zijn Habitatrichtlijngebied. Dit betekent dat het overgrote deel van dit habitattype zich bevindt binnen het landelijke Natura 2000-netwerk (> 95% van de landelijke oppervlakte). De landelijke staat van instandhouding van het habitattype kruipwilgstruwelen is beoordeeld als “gunstig”. De landelijke doelstelling sluit hierop aan. De gebiedsdoelen zijn in overeenstemming met de landelijke doelstelling. De lokale uitbreiding- en verbeteringdoelstelling ligt in het gebied Duinen Den Helder – Callantsoog (084). Het habitattype komt hier in geringe mate voor in matige tot goede kwaliteit en het gebied heeft goede potentie voor herstel.

H2180A – Duinbossen, droog					
Landelijke doelstelling: behoud oppervlakte en behoud kwaliteit...^a					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage^c	Besluit
002	Duinen en Lage Land Texel	behoud	verbetering	B2	doel toegevoegd
003	Duinen Vlieland	uitbreiding	verbetering	C	conform ontwerp
004	Duinen Terschelling	uitbreiding	verbetering	B1	conform ontwerp
005	Duinen Ameland	behoud	behoud	C	doel toegevoegd
006	Duinen Schiermonnikoog	uitbreiding	behoud	B1	conform ontwerp
084	Duinen Den Helder – Callantsoog	behoud	behoud	C	doel toegevoegd
085	Zwanenwater & Pettemerduinen	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
086	Schoolse Duinen	uitbreiding	behoud	B2	ontwerpbesluit
087	Noordhollands Duinreservaat	uitbreiding	behoud	A1	doel aangepast ^d
088	Kennemerland-Zuid	behoud	behoud	A1	ontwerpbesluit
097	Meijendel & Berkheide	behoud	behoud	B2	ontwerpbesluit
098	Westduinpark & Wapendal	behoud	verbetering	C	ontwerpbesluit
099	Solleveld & Kapittelduinen	behoud	verbetering	B1	ontwerpbesluit
100	Voornes Duin	behoud ^b	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
116	Kop van Schouwen	behoud ^b	behoud	B2	ontwerpbesluit
117	Manteling van Walcheren	behoud	behoud	B1	ontwerpbesluit

(a) ... maar lokaal uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit.

(b) De oppervlakte mag afnemen ten gunste van uitbreiding van habitattypen grijze duinen (*H2130) of vochtige duinvalleien (H2190).²³

(c) Dit betreft de relatieve bijdrage van het habitattype als geheel. Het is het (nog) niet mogelijk om de actuele voorkomens van de afzonderlijke subtypen in kwantitatieve zin te duiden.

(d) De doelstelling voor Noordhollands Duinreservaat is aangepast, omdat hier goede mogelijkheden zijn voor uitbreiding van de oppervlakte.

Vrijwel alle duingebieden langs de Nederlandse kust zijn Habitatrichtlijngebied. Dit betekent dat het overgrote deel van dit habitattype zich bevindt binnen het landelijke Natura 2000-netwerk (> 95% van de landelijke oppervlakte). De landelijke staat van instandhouding van het

habitattypen duinbossen, *droog* (subtype A) is beoordeeld als “gunstig”. De landelijke doelstelling sluit hierop aan. De lokale opgave voor uitbreiding oppervlakte is op de waddeneilanden neergelegd, omdat de oppervlakte van dit subtype daar klein is. Ook in de Natura 2000-gebieden Schoorlse Duinen (086) en Noordhollands Duinreservaat (087) wordt uitbreiding van de oppervlakte van dit subtype nagestreefd en realistisch geacht. In het gebied Duinen en Lage Land Texel (002) is het beheer, net als in Solleveld & Kapittelduinen (099), reeds gericht op verbetering van de kwaliteit. Ook in de gebieden Duinen Vlieland (003), Duinen Terschelling (004), Westduinpark & Wapendal (098) en Voornes Duin (100) bestaan goede mogelijkheden voor verbetering van de kwaliteit. Met name Voornes Duin kan hiermee een zeer grote bijdrage gaan leveren aan het landelijke doel voor dit subtype.

H2180B – Duinbossen, <i>vochtig</i>					
Landelijke doelstelling: behoud oppervlakte en verbetering kwaliteit...^a					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage^c	Besluit
002	Duinen en Lage Land Texel	behoud	verbetering	B2	doel toegevoegd
003	Duinen Vlieland	uitbreiding	verbetering	C	conform ontwerp
004	Duinen Terschelling	uitbreiding	verbetering	B1	conform ontwerp
005	Duinen Ameland	behoud	behoud	C	doel toegevoegd
006	Duinen Schiermonnikoog	uitbreiding	verbetering	B1	ontwerpbesluit
084	Duinen Den Helder – Callantsoog	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
085	Zwanenwater & Pettemerduinen	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
086	Schoorlse Duinen	behoud	behoud	B2	ontwerpbesluit
087	Noordhollands Duinreservaat	behoud	verbetering	A1	ontwerpbesluit
088	Kennemerland-Zuid	behoud	verbetering	A1	ontwerpbesluit
097	Meijendel & Berkheide	behoud	verbetering	B2	ontwerpbesluit
100	Voornes Duin	behoud ^b	behoud	B2	aanwijzingsbesluit
116	Kop van Schouwen	behoud ^b	verbetering	B2	ontwerpbesluit

(a) ... maar lokaal uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit.

(b) De oppervlakte mag afnemen ten gunste van uitbreiding van habitattypen grijze duinen (*H2130) of vochtige duinvalleien (H2190).²³

(c) Dit betreft de relatieve bijdrage van het habitattypen als geheel. Het is het (nog) niet mogelijk om de actuele voorkomens van de afzonderlijke subtypen in kwantitatieve zin te duiden.

Vrijwel alle duingebieden langs de Nederlandse kust zijn Habitatrictlijngebied. Dit betekent dat het overgrote deel van dit habitattypen zich bevindt binnen het landelijke Natura 2000-netwerk (> 95% van de landelijke oppervlakte). De landelijke staat van instandhouding van het habitattypen duinbossen, *vochtig* (subtype B) is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als respectievelijk “gunstig” en “matig ongunstig”. De landelijke doelstelling sluit hierop aan. De opgave voor uitbreiding oppervlakte is voornamelijk op de waddeneilanden neergelegd, omdat de oppervlakte van dit subtype daar klein is. Het beheer is in het gebied Duinen en Lage Land Texel (002) reeds gericht op verbetering van de kwaliteit. De kwaliteitsdoelstellingen van de gebieden Duinen Den Helder – Callantsoog (084) en Schoorlse Duinen (086) wijken af van het landelijk doel omdat hier weinig potentie voor kwaliteitsverbetering is. Ook in de gebieden Zwanenwater & Pettemerduinen (085) en Voornes Duin (100) wordt behoud van de kwaliteit nagestreefd in tegenstelling tot het landelijk doel, omdat hier reeds een goed ontwikkelde oppervlakte van het habitattypen duinbossen, *vochtig* (subtype B) aanwezig is.

H2180C – Duinbossen, <i>binnenduinrand</i>					
Landelijke doelstelling: behoud oppervlakte en behoud kwaliteit^a					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage^c	Besluit
002	Duinen en Lage Land Texel	behoud	verbetering	B2	doel toegevoegd
004	Duinen Terschelling	behoud	behoud	B1	doel toegevoegd

005	Duinen Ameland	behoud	behoud	C	doel toegevoegd
006	Duinen Schiermonnikoog	uitbreiding	verbetering	B1	conform ontwerp
084	Duinen Den Helder – Callantsoog	behoud	behoud	C	doel toegevoegd
086	Schoorlse Duinen	behoud	behoud	B2	doel toegevoegd
087	Noordhollands Duinreservaat	behoud	behoud	A1	ontwerpbesluit
088	Kennemerland-Zuid	behoud	behoud	A1	ontwerpbesluit
097	Meijendel & Berkheide	behoud	verbetering	B2	ontwerpbesluit
099	Solleveld & Kapittelduinen	behoud	behoud	B1	ontwerpbesluit
100	Voornes Duin	behoud ^b	behoud	B2	aanwijzingsbesluit
116	Kop van Schouwen	behoud ^b	behoud	B2	ontwerpbesluit
117	Manteling van Walcheren	behoud	behoud	B1	ontwerpbesluit

- (a) Lokaal verbetering kwaliteit.
 (b) De oppervlakte mag afnemen ten gunste van uitbreiding van habitattypen grijze duinen (*H2130) of vochtige duinvalleien (H2190).²³
 (c) Dit betreft de relatieve bijdrage van het habitatype als geheel. Het is het (nog) niet mogelijk om de actuele voorkomens van de afzonderlijke subtypen in kwantitatieve zin te duiden.

Vrijwel alle duingebieden langs de Nederlandse kust zijn Habitatrictlijngebied. Dit betekent dat het overgrote deel van dit habitatype zich bevindt binnen het landelijke Natura 2000-netwerk (> 95% van de landelijke oppervlakte). De landelijke staat van instandhouding van het habitatype duinbossen, *binnenduintrand* (subtype C) is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als respectievelijk “gunstig” en “matig ongunstig”. De landelijke doelstelling sluit hierop aan. In het gebied Duinen en Lage Land Texel (002) is het beheer reeds gericht op verbetering van de kwaliteit. De lokale opgave voor verbetering van de kwaliteit is verder neergelegd in de gebieden Duinen Schiermonnikoog (006) en Meijendel & Berkheide (097) omdat hier de beste potenties voor herstel liggen. Vanwege de relatief kleine oppervlakte van dit habitatype op de waddeneilanden is in het gebied Duinen Schiermonnikoog een doel gesteld voor uitbreiding van de oppervlakte.

H2190A – Vochtige duinvalleien, open water					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
Nzk-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
002	Duinen en Lage Land Texel	uitbreiding	verbetering	B2	doel aangepast ^a
003	Duinen Vlieland	behoud	behoud	C	conform ontwerp
004	Duinen Terschelling	uitbreiding	verbetering	B1	conform ontwerp
005	Duinen Ameland	behoud	behoud	B1	conform ontwerp
006	Duinen Schiermonnikoog	behoud	verbetering	B1	conform ontwerp
084	Duinen Den Helder – Callantsoog	uitbreiding	verbetering	B1	ontwerpbesluit
085	Zwanenwater & Pettemerduinen	uitbreiding	verbetering	B2	ontwerpbesluit
087	Noordhollands Duinreservaat	uitbreiding	behoud	B2	ontwerpbesluit
088	Kennemerland-Zuid	uitbreiding	verbetering	A1	ontwerpbesluit
096	Coepelduynen	behoud	verbetering	C	ontwerpbesluit
097	Meijendel & Berkheide	uitbreiding	verbetering	B1	ontwerpbesluit
100	Voornes Duin	behoud	behoud	B2	aanwijzingsbesluit
101	Duinen Goeree & Kwade Hoek	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
116	Kop van Schouwen	uitbreiding	verbetering	B1	ontwerpbesluit
117	Manteling van Walcheren	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit

- (a) Voor het gebied Duinen en Lage Land Texel (002) is het doel voor de oppervlakte aangepast ten opzichte van het ontwerpbesluit omdat het beheer reeds blijkt te zijn gericht op uitbreiding.

Vrijwel alle duingebieden langs de Nederlandse kust zijn Habitatrictlijngebied. Dit betekent dat het overgrote deel van dit habitatype zich bevindt binnen het landelijke Natura 2000-netwerk (> 95% van de landelijke oppervlakte). De landelijke staat van instandhouding van het habitatype vochtige duinvalleien, *open water* (H2190A) is op de aspecten oppervlakte en

kwaliteit beoordeeld als respectievelijk “gunstig” en “matig ongunstig”. De landelijke doelstelling sluit hierop aan voor het aspect kwaliteit. Echter op het aspect oppervlakte wijkt het landelijk doel af, omdat Nederland een zeer groot relatief belang heeft voor het habitatype. Er geldt een behoudsdoelstelling als er in het gebied geen herstelmogelijkheden zijn, zoals in Duinen Vlieland (003). Alle verbeterdoelstellingen sluiten aan op reeds ingezet hydrologisch herstel (waddeneilanden en Hollandse kust) en regeneratie van duinvalleien in duingebieden die door waterwinning zijn aangetast. Voor duurzaam voortbestaan van jonge stadia en de rijke variatie aan vochtige duinvalleien, is vergroting van dynamiek door wind en zee noodzakelijk in een deel van de gebieden. Een dergelijke ontwikkeling wordt nagestreefd op plaatsen waar dit niet in conflict is met de veiligheid van het achterliggende land.

H2190B – Vochtige duinvalleien, kalkrijk					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
001	Waddenzee	behoud	behoud	C	conform ontwerp
002	Duinen en Lage Land Texel	uitbreiding	verbetering	B2	doel aangepast ^a
003	Duinen Vlieland	uitbreiding	behoud	C	conform ontwerp
004	Duinen Terschelling	uitbreiding	behoud	B2	conform ontwerp
005	Duinen Ameland	uitbreiding	verbetering	C	conform ontwerp
006	Duinen Schiermonnikoog	uitbreiding	verbetering	C	conform ontwerp
007	Noordzeekustzone	behoud	behoud	B1	conform ontwerp
084	Duinen Den Helder – Callantsoog	uitbreiding	verbetering	B1	ontwerpbesluit
087	Noordhollands Duinreservaat	uitbreiding	behoud	B1	ontwerpbesluit
088	Kennemerland-Zuid	uitbreiding	verbetering	B2	ontwerpbesluit
097	Meijendel & Berkheide	uitbreiding	verbetering	C	ontwerpbesluit
099	Solleveld & Kapittelduinen	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
100	Voornes Duin	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
101	Duinen Goeree & Kwade Hoek	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
114	Krammer-Volkerak	uitbreiding	behoud	C	concept-ontwerp
115	Grevelingen	behoud	behoud	A2	ontwerpbesluit
116	Kop van Schouwen	uitbreiding	verbetering	B1	ontwerpbesluit
117	Manteling van Walcheren	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
122	Westerschelde & Saeftinghe	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit

(a) Voor het gebied Duinen en Lage Land Texel (002) is het doel voor de oppervlakte aangepast ten opzichte van het ontwerpbesluit omdat het beheer reeds blijkt te zijn gericht op uitbreiding.

Vrijwel alle duingebieden langs de Nederlandse kust zijn Habitatrictlijngebied. Dit betekent dat het overgrote deel van dit habitatype zich bevindt binnen het landelijke Natura 2000-netwerk (> 95% van de landelijke oppervlakte). De landelijke staat van instandhouding van het habitatype vochtige duinvalleien, *kalkrijk* (2190B) is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als “matig ongunstig”. De landelijke doelstelling sluit hierop aan. Wanneer er geen potentiële herstelmogelijkheden aanwezig zijn binnen de begrenzing van het gebied door bijvoorbeeld de mate van dynamiek, zoals in Waddenzee (001) en Noordzeekustzone (007), is er behoudsdoelstelling neergelegd. Alle verbeterdoelstellingen sluiten aan op reeds ingezet hydrologisch herstel (waddeneilanden en Hollandse kust) en regeneratie van duinvalleien in duingebieden die door waterwinning zijn aangetast. Voor duurzaam voortbestaan van jonge stadia en de rijke variatie aan vochtige duinvalleien, is vergroting van dynamiek door wind en zee noodzakelijk in een deel van de gebieden. Een dergelijke ontwikkeling wordt nagestreefd op plaatsen waar dit niet in conflict is met de veiligheid van het achterliggend land.

H2190C – Vochtige duinvalleien, <i>ontkalkt</i>					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
002	Duinen en Lage Land Texel	uitbreiding	verbetering	B1	doel aangepast ^a
003	Duinen Vlieland	uitbreiding	verbetering	A1	conform ontwerp
004	Duinen Terschelling	uitbreiding	verbetering	A1	conform ontwerp
005	Duinen Ameland	behoud	verbetering	A1	conform ontwerp
006	Duinen Schiermonnikoog	behoud	behoud	B1	conform ontwerp
084	Duinen Den Helder – Callantsoog	uitbreiding	verbetering	B1	ontwerpbesluit
085	Zwanenwater & Pettemerduinen	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
086	Schoorlse Duinen	uitbreiding	verbetering	B1	ontwerpbesluit
087	Noordhollands Duinreservaat	uitbreiding	behoud	B1	ontwerpbesluit
101	Duinen Goeree & Kwade Hoek	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
116	Kop van Schouwen	uitbreiding	verbetering	B1	ontwerpbesluit

(a) Voor het gebied Duinen en Lage Land Texel (002) is het doel voor de oppervlakte aangepast ten opzichte van het ontwerpbesluit omdat het beheer reeds blijkt te zijn gericht op uitbreiding.

Vrijwel alle duingebieden langs de Nederlandse kust zijn Habitatrictlijngebied. Dit betekent dat het overgrote deel van dit habitatype zich bevindt binnen het landelijke Natura 2000-netwerk (> 95% van de landelijke oppervlakte). De landelijke staat van instandhouding van het habitatype Vochtige duinvalleien, *ontkalkt* (2190C) is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als “matig ongunstig”. De landelijk doelstelling sluit hierbij aan. Er geldt een behoudsdoelstelling als in het gebied geen herstelmogelijkheden zijn, zoals in Duinen Schiermonnikoog (006). Alle verbeterdoelstellingen sluiten aan op reeds ingezet hydrologisch herstel (waddeneilanden en Hollandse kust) en regeneratie van duinvalleien in duingebieden die door waterwinning zijn aangetast. Voor duurzaam voortbestaan van jonge stadia en de rijke variatie aan vochtige duinvalleien, is vergroting van dynamiek door wind en zee noodzakelijk in een deel van de gebieden. Een dergelijke ontwikkeling wordt nagestreefd op plaatsen waar dit niet in conflict is met de veiligheid van het achterliggend land.

H2190D – Vochtige duinvalleien, <i>hoge moerasplanten</i>					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
002	Duinen en Lage Land Texel	uitbreiding	verbetering	B2	doel aangepast ^a
003	Duinen Vlieland	behoud	behoud	B2	conform ontwerp
004	Duinen Terschelling	behoud	behoud	C	conform ontwerp
005	Duinen Ameland	behoud	behoud	B2	conform ontwerp
006	Duinen Schiermonnikoog	behoud	behoud	B2	conform ontwerp
084	Duinen Den Helder – Callantsoog	uitbreiding	verbetering	C	ontwerpbesluit
085	Zwanenwater & Pettemerduinen	behoud	behoud	A1	ontwerpbesluit
087	Noordhollands Duinreservaat	uitbreiding	behoud	B2	ontwerpbesluit
088	Kennemerland-Zuid	uitbreiding	verbetering	B1	ontwerpbesluit
097	Meijendel & Berkheide	uitbreiding	verbetering	B2	ontwerpbesluit
100	Voornes Duin	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
101	Duinen Goeree & Kwade Hoek	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
117	Manteling van Walcheren	behoud	behoud	C	doel toegevoegd

(a) Voor het gebied Duinen en Lage Land Texel (002) is het doel voor de oppervlakte aangepast ten opzichte van het ontwerpbesluit omdat het beheer reeds blijkt te zijn gericht op uitbreiding.

Vrijwel alle duingebieden langs de Nederlandse kust zijn Habitatrictlijngebied. Dit betekent dat het overgrote deel van dit habitatype zich bevindt binnen het landelijke Natura 2000-netwerk (> 95% van de landelijke oppervlakte). De landelijke staat van instandhouding van het habitatype vochtige duinvalleien, *hoge moerasplanten* (2190D) is voor de aspecten oppervlakte

en kwaliteit beoordeeld als respectievelijk “matig ongunstig” en “gunstig”. De landelijke doelstelling sluit aan bij het aspect oppervlakte voor het aspect kwaliteit wijkt het echter af. Hiervoor is gekozen vanwege het zeer grote relatief dat Nederland heeft voor het habitatype. Bovendien om het hydrologische herstel dat reeds is ingezet voor het habitatype optimaal te benutten. Wanneer er geen potentiële herstel mogelijkheden aanwezig zijn binnen de begrenzing van het gebied, zoals in Duinen Terschelling (004), is er een behoudsdoelstelling neergelegd. Alle verbeterdoelstellingen sluiten aan op reeds ingezet hydrologisch herstel (waddeneilanden en Hollandse kust) en regeneratie van duinvalleien in duingebieden die door waterwinning zijn aangetast. Voor duurzaam voortbestaan van jonge stadia en de rijke variatie aan vochtige duinvalleien, is vergroting van dynamiek door wind en zee noodzakelijk in een deel van de gebieden. Een dergelijke ontwikkeling wordt nagestreefd op plaatsen waar dit niet in conflict is met de veiligheid van het achterliggend land.

H6230 – *Heischrale graslanden					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
002	Duinen en Lage Land Texel				doel vervallen
004	Duinen Terschelling	uitbreiding	verbetering	B2	conform ontwerp
005	Duinen Ameland	uitbreiding	verbetering	C	conform ontwerp
006	Duinen Schiermonnikoog				doel vervallen
015	Van Oordt's Mersken	uitbreiding	verbetering	C	ontwerpbesluit
016	Wijnjeterper Schar	uitbreiding	verbetering	C	ontwerpbesluit
025	Drentsche Aa-gebied	uitbreiding	verbetering	B1	concept-ontwerp
027	Drents-Friese Wold & Leggelderveld	uitbreiding	verbetering	C	ontwerpbesluit
028	Elperstroomgebied	uitbreiding	verbetering	C	ontwerpbesluit
029	Havelte-Oost	uitbreiding	verbetering	B1	ontwerpbesluit
030	Dwingelderveld	uitbreiding	behoud	C	ontwerpbesluit
032	Mantingerzand	uitbreiding	verbetering	C	ontwerpbesluit
033	Bargerveen	behoud	behoud	B1	concept-ontwerp
039	Vecht- en Beneden-Reggegebied	behoud	verbetering	C	ontwerpbesluit
041	Boetelerveld	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
042	Sallandse Heuvelrug	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
044	Borkeld	uitbreiding	behoud	B1	ontwerpbesluit
045	Springendal & Dal van de Mosbeek	uitbreiding	behoud	C	ontwerpbesluit
046	Bergvennen & Brecklenkampse Veld	uitbreiding	verbetering	B1	ontwerpbesluit
049	Dinkelland	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
051	Lonnekermeer	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
055	Aamsveen	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
057	Veluwe	uitbreiding	verbetering	B1-B2	ontwerpbesluit
058	Landgoederen Brummen	uitbreiding	verbetering	C	ontwerpbesluit
060	Stelkampsveld	uitbreiding	verbetering	C	ontwerpbesluit
062	Willinks Weust	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
069	Bruuk	uitbreiding	verbetering	C	ontwerpbesluit
080	Groot Zandbrink	behoud ^a	behoud	C	concept-ontwerp
085	Zwanenwater & Pettemerduinen	uitbreiding	behoud	C	ontwerpbesluit
133	Kampina & Oisterwijkse Vennen	uitbreiding	verbetering	C	ontwerpbesluit
153	Bunder- en Elsloërbos	uitbreiding	verbetering	C	concept-ontwerp
155	Brunssummerheide	uitbreiding	verbetering	C	ontwerpbesluit
156	Bemelerberg & Schiepersberg	uitbreiding	verbetering	B1	ontwerpbesluit
157	Geuldal	uitbreiding	verbetering	B1	ontwerpbesluit
159	Sint Pietersberg & Jekerdal	uitbreiding	verbetering	B1	ontwerpbesluit
160	Savelsbos	uitbreiding	verbetering	C	ontwerpbesluit

(a) Enige achteruitgang in oppervlakte ten gunste van het habitatype blauwgraslanden (H6410) is toegestaan.²³

Het habitatype heischrale graslanden heeft een sterk versnipperd voorkomen dat doorgaans over kleine oppervlakten voorkomt. Van de circa 100 ha heischrale graslanden in Nederland is ongeveer de helft opgenomen in het Natura 2000-netwerk. De landelijke staat van instandhouding van dit habitatype is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als “zeer ongunstig”. De landelijke doelstelling sluit hierop aan. In enkele gebieden wijkt de doelstelling betreffende de oppervlakte af van het landelijk doel en wordt behoud nagestreefd. De belangrijkste reden hiervoor is dat er buiten het huidig voorkomen in het betreffende gebied niet of nauwelijks uitbreidingsmogelijkheden aanwezig zijn, onder andere in Dinkelland (049) en Willinks Weust (062). Het landelijke doel ter verbetering van de kwaliteit van dit habitatype kan ook niet in alle gebieden gerealiseerd worden. De meest kansrijke gebieden zijn aangewezen voor kwaliteitsverbetering van het habitatype. Dit is het geval in de gebieden Bruuk (069), Landgoederen Brummen (058), Duinen Terschelling (004) en Duinen Ameland (005). In twaalf andere gebieden wordt behoud van de kwaliteit nagestreefd, in tegenstelling tot het landelijk doel. Mogelijke redenen hiervoor zijn de aanwezigheid van reeds goede kwaliteit (Bargerveen (033)) en geringe mogelijkheden voor kwaliteitsverbetering.

B.4.2. Habitatrictlijn: Soorten

H1831 – Drijvende waterweegbree					
Landelijke doelstelling: behoud omvang en behoud kwaliteit biotoop ten behoeve van behoud populatie					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Doel populatie	Besluit
004	Duinen Terschelling	behoud	behoud	behoud	conform ontwerp
027	Drents-Friese Wold & Leggelderveld	behoud	behoud	behoud	ontwerpbesluit
041	Boetelerveld	behoud	behoud	behoud	ontwerpbesluit
045	Springendal & Dal van de Mosbeek	behoud	behoud	behoud	ontwerpbesluit
057	Veluwe	behoud	behoud	behoud	ontwerpbesluit
058	Landgoederen Brummen	behoud	behoud	behoud	ontwerpbesluit
128	Brabantse Wal	uitbreiding	behoud	behoud	ontwerpbesluit
131	Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen	behoud	behoud	behoud	ontwerpbesluit
132	Vlijmens Ven, Moerputten & Bossche Broek	behoud	behoud	behoud	ontwerpbesluit
133	Kampina & Oisterwijkse Vennen	behoud	behoud	behoud	ontwerpbesluit
135	Kempenland-West	behoud	behoud	behoud	ontwerpbesluit
136	Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	ontwerpbesluit
137	Strabrechtse Heide & Beuven	behoud	behoud	behoud	ontwerpbesluit
138	Weerter- en Budelerbergen & Ringselven	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	ontwerpbesluit
145	Maasduinen	behoud	behoud	behoud	ontwerpbesluit
146	Sarsven en De Banen	behoud	behoud	behoud	ontwerpbesluit
149	Meinweg	behoud	behoud	behoud	ontwerpbesluit

De landelijke staat van instandhouding van de soort drijvende waterweegbree is op de aspecten populatie en leefgebied beoordeeld als “matig ongunstig”. Landelijk is toch een behoudsdoelstelling geformuleerd, omdat er nog steeds veel groeiplaatsen zijn én onvoldoende duidelijk is hoe de soort hersteld zou kunnen worden. Het merendeel van de gebiedsdoelen sluit hierop aan. Afwijkingen zijn Weerter- en Budelerbergen & Ringselven (138), Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux (136) en Brabantse Wal (128). Voor het gebied Brabantse Wal is uitbreiding van de omvang van het leefgebied geformuleerd, omdat hier goede mogelijkheden zijn. In Weerter- en Budelerbergen & Ringselven worden zwakgebufferde vennen uitgebreid. Drijvende waterweegbree zal hiervan profiteren. Hetzelfde geldt voor Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux.

H1903 – Groenknolorchis						
Landelijke doelstelling: uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit biotoop ten behoeve van uitbreiding populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Doel populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
002	Duinen en Lage Land Texel	behoud	behoud	behoud	A1	conform ontwerp
003	Duinen Vlieland	behoud	behoud	behoud	C	conform ontwerp
004	Duinen Terschelling	behoud	behoud	behoud	A1	conform ontwerp
005	Duinen Ameland	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	C	conform ontwerp
006	Duinen Schiermonnikoog	behoud	behoud	behoud	C	conform ontwerp
008	<i>Lauwersmeer</i>	<i>behoud</i>	<i>behoud</i>	<i>behoud</i>	C	<i>concept-ontwerp</i>
018	Rottige Meenthe & Brandemeer	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	C	concept-ontwerp
034	Weerribben	behoud	behoud	behoud	A1	ontwerpbesluit
035	Wieden	behoud	behoud	behoud	B2	ontwerpbesluit
072	IJsselmeer	behoud	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
088	Kennemerland-Zuid	behoud	behoud	uitbreiding	C	ontwerpbesluit
094	Naardermeer	behoud	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
095	Oostelijke Vechtplassen	behoud	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
100	Voornes Duin	uitbreiding	behoud	uitbreiding	C	aanwijzingsbesluit
103	Nieuwkoopse Plassen & De Haeck	behoud	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
115	Grevelingen	behoud	behoud	behoud	B2	ontwerpbesluit
116	Kop van Schouwen	behoud	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
122	Westerschelde & Saeftinghe	behoud	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit

De landelijke staat van instandhouding van de groenknolorchis is op de aspecten populatie en leefgebied beoordeeld als “matig ongunstig”²⁴. De kansen voor uitbreiding van populaties zijn in de meeste gebieden echter beperkt, er is daarom veelal voor een behoudsopgave gekozen. Uitbreiding hangt veelal samen met de ontwikkelingsmogelijkheden van gebufferde vennen (waaronder overgangs- en trilvenen, *trilvenen* (H7140A)) of jonge successiestadia van duinvalleien (waaronder vochtige duinvalleien, *kalkrijk* (H2190B)).

In de gebieden Duinen en Lage Land Texel (002), Duinen Vlieland (003), Duinen Terschelling (004) en Duinen Schiermonnikoog (006) is er voor een behoudsdoelstelling gekozen, omdat de biotoop voor deze soorten hier in voldoende mate en kwaliteit voorkomt. Hetzelfde geldt voor de Wieden (035) en de Weerribben (034), de soort is hier goed vertegenwoordigd. In de Deltagebieden hangt de ontwikkeling samen met de fluctuerende waterstanden en natuurlijke successie. In het IJsselmeer (072) worden de mogelijkheden voor herstel of uitbreiding zeer laag ingeschat. In de laagveengebieden gaat het om kleine populaties, waarvoor geen tot weinig uitbreidingsmogelijkheden worden gezien, mede gezien de natuurlijke ontwikkelingen aldaar. Voor Kennemerland-Zuid (088) is de verwachting dat onder behoud van de huidige omstandigheden de populatie zich hier uitbreidt. In Voornes Duin (100) is de doelstelling vastgesteld in samenhang met die voor vochtige duinvalleien (H2190).

B.4.3. Vogelrichtlijn: Broedvogels

A004 – Dodaars						
Landelijke doelstelling: behoud omvang en behoud kwaliteit leefgebied voor behoud populatie.						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
004	Duinen Terschelling	behoud	behoud	20	C	conform ontwerp
027	Drents-Friese Wold & ...	behoud	behoud	40	C	ontwerpbesluit

²⁴ De “staat van instandhouding” van het aspect populatie is gewijzigd van “zeer ongunstig” (Natura 2000 doelendocument, 2006) in “matig ongunstig” omdat er geen trendgegevens zijn en de huidige populatie minder dan 25% afwijkt van de referentiewaarden (zie Profielendocument 2008).

030	Dwingelderveld	behoud	behoud	50	B1	ontwerpbesluit
067	Gelderse Poort	behoud	behoud	40	C	ontwerpbesluit
078	Oostvaardersplassen	behoud	behoud	140	B2	ontwerpbesluit
127	Markiezaat	behoud	behoud	30	C	ontwerpbesluit
128	Brabantse Wal	behoud	verbetering	40	C	ontwerpbesluit
133	Kampina & Oisterwijkse Vennen	behoud	behoud	30	C	ontwerpbesluit
139	Deurnsche Peel & Mariapeel	behoud	behoud	35	C	ontwerpbesluit
140	Groote Peel	behoud	behoud	40	C	ontwerpbesluit
145	Maasduinen	behoud	behoud	50	B1	ontwerpbesluit

De landelijke staat van instandhouding van de dodaars is op de aspecten populatie en leefgebied beoordeeld als “gunstig”. De Nederlandse broedpopulatie laat sinds 1981 een toename zien en is op een redelijk hoog populatieniveau. De recente toename heeft behalve met relatief zachte winters waarschijnlijk ook te maken met verbetering van de waterkwaliteit in een aantal wateren en met natuurontwikkelingen. De landelijke doelstelling en gebiedsdoelstellingen sluiten aan op de gunstige staat van instandhouding, met uitzondering van Brabantse Wal (128). Dit gebied heeft een opgave om de kwaliteit van het leefgebied te verbeteren om de populatie ook op langere termijn in het gebied te kunnen behouden. De landelijke opgave wordt voor ongeveer 40% binnen het Natura 2000-netwerk gerealiseerd. De dodaars is één van de 14 Rode Lijst-soorten die ten tijde van het aanwijzen van Vogelrichtlijngebieden is toegevoegd aan de lijst met artikel 4.2 soorten. Van deze specifieke soorten, veelal wijdverspreide soorten, wordt minstens 25% van de populaties beschermd (Nota van Antwoord vogelrichtlijn, deel 1, 2005, pagina 15).

A081 – Bruine kiekendief						
Landelijke doelstelling: behoud omvang en behoud kwaliteit leefgebied voor behoud populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
001	Waddenzee	behoud	behoud	30	B1	conform ontwerp
002	Duinen en Lage Land Texel	behoud	behoud	30	B1	conform ontwerp
003	Duinen Vlieland	behoud	behoud	20	C	conform ontwerp
004	Duinen Terschelling	behoud	behoud	45	B1	doel aangepast ^a
005	Duinen Ameland	behoud	behoud	40	B1	conform ontwerp
006	Duinen Schiermonnikoog	behoud	behoud	25	B1	conform ontwerp
008	Lauwersmeer	behoud	behoud	20	C	concept-ontwerp
013	Alde Feanen	uitbreiding	verbetering	20 (↑)	C	ontwerpbesluit
014	Deelen	uitbreiding	verbetering	5	C	ontwerpbesluit
035	Wieden	behoud	behoud	20	C	ontwerpbesluit
072	IJsselmeer	behoud	behoud	20	C	ontwerpbesluit
078	Oostvaardersplassen	behoud	behoud	40	B1	ontwerpbesluit
092	Ilperveld, Varkensland, ...	behoud	behoud	15	C	ontwerpbesluit
109	Haringvliet	behoud	behoud	20	C	ontwerpbesluit
112	Biesbosch	behoud	behoud	30	B1	concept-ontwerp
114	Krammer-Volkerak	behoud	behoud	10	C	concept-ontwerp
115	Grevelingen	behoud	behoud	20	C	ontwerpbesluit
122	Westerschelde & Saeftinghe	behoud	behoud	20	C	ontwerpbesluit

(a) Het gemiddelde van 44 is naar boven afgerond, in plaats van naar beneden in het ontwerpbesluit.

De landelijke staat van instandhouding van de bruine kiekendief is voor alle aspecten als “gunstig” beoordeeld. De landelijke doelstelling staat dan ook zowel voor omvang als kwaliteit van het leefgebied op behoud met een landelijk doelniveau van 1.300 broedparen. De soort heeft een ruime landelijke verspreiding (presentie in atlasblokken ca. 40%) waardoor minder dan de helft van de landelijke broedpopulatie in Vogelrichtlijngebieden is geconcentreerd. Hierdoor is de soort minder kwetsbaar dan soorten die in hun verspreiding beperkt zijn tot een

relatief klein aantal gebieden. De som van de gebiedsdoelen als percentage van het landelijke doelniveau bedraagt ruim 30%, hetgeen voldoende wordt geacht voor het duurzaam behoud van de populatie op de lange termijn. Het aandeel in Natura 2000-gebieden is groter (48%) dan de som van de gebiedsdoelen, omdat niet overal een doel is gesteld door de toepassing van een landelijke drempelwaarde (minimaal 1% landelijke populatie). Alle gebieddoelstellingen sluiten aan bij de landelijke doelstelling, met uitzondering van de gebieden Alde Feanen (013) en Deelen (014). Vanwege de voor de regio unieke potentie voor een sleutelpopulatie is er voor het gebied Alde Feanen gekozen voor een hersteldoelstelling. Vanwege de recente afname van de populatie in gebied Deelen is hier een beperkte herstelopgave geformuleerd, zodat de soort voor het gebied behouden kan blijven.

A082 – Blauwe kiekendief						
Landelijke doelstelling: behoud omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor herstel populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
001	Waddenzee	behoud	behoud	3	B1	conform ontwerp
002	Duinen en Lage Land Texel	behoud	behoud	20	A1	conform ontwerp
003	Duinen Vlieland	uitbreiding	verbetering	9 (↑)	B1	conform ontwerp
004	Duinen Terschelling	uitbreiding	verbetering	40 (↑)	A2	conform ontwerp
005	Duinen Ameland	uitbreiding	verbetering	20 (↑)	B2	conform ontwerp
006	Duinen Schiermonnikoog	behoud	behoud	10 (↑)	B2	conform ontwerp
033	Bargerveen	behoud	behoud	1	C	ontwerpbesluit
078	Oostvaardersplassen	uitbreiding	verbetering	4	B1	ontwerpbesluit

De landelijke staat van instandhouding van de blauwe kiekendief is voor wat betreft elk van de aspecten populatie en leefgebied als “zeer ongunstig” beoordeeld. De landelijke doelstelling omvat een herstelopgave voor het leefgebied en een doelniveau dat ruim driemaal groter is dan de populatie in de peilperiode 1999-2003 (78): “behoud omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor herstel populatie tot 250 paren”. Vanwege de aard van het leefgebied is de broedpopulatie tegenwoordig geheel beperkt tot Natura 2000-gebieden. Het doelniveau van 250 ligt ver boven de historische referenties: 120-130 en 110-120 (respectievelijk 1992 en 1996)²⁵. Het landelijk doelniveau opgenomen in het landelijk doel is daarom verlaagd tot 110 (genoemde referenties zijn geflatteerd door tijdelijk gunstige omstandigheden in Zuidelijk Flevoland). De som van de gebiedsdoelen (107) is nu nagenoeg gelijk aan genoemd doelniveau. Mede gelet op de recente sterke afname van het aantal broedparen in alle broedterreinen, wordt verhoging van de gebiedsdoelen zoals opgenomen in de ontwerpbesluiten, in geen van de gebieden haalbaar geacht. De doelstelling van de gebieden Duinen en Lage Land Texel (002), Duinen Schiermonnikoog (006) en Bargerveen (033) wijken af van de landelijke doelstelling, vanwege de recente toename in de gebieden en de relatief stabiele trend van de laatste jaren. De doelstelling van de Waddenzee (001) wijkt af, omdat het gebied een overloop betreft van vogels uit de duinengebieden.

A137 – Bontbekplevier						
Landelijke doelstelling: uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor behoud populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
001	Waddenzee	behoud	behoud	60	A1	conform ontwerp
002	Duinen en Lage Land Texel	uitbreiding	verbetering	20 (↑)	C	doel aangepast ^a
004	Duinen Terschelling	uitbreiding	verbetering	10 (↑)	C	conform ontwerp
006	Duinen Schiermonnikoog					doel vervallen
007	Noordzeekustzone	behoud	behoud	20	B1	conform ontwerp

²⁵ Algemene en schaarse vogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2, 2001), zie ook Bekhuis & Zijlstra (Limosa 64 (1991: 143-153) waaruit blijkt dat de landelijke populatie pas sinds 1980 boven de 100 is uitgekomen; voor de oorspronkelijke doelniveau van 250 bestaat geen historische referentie.

008	Lauwersmeer	behoud	behoud	4	C	concept-ontwerp
072	IJsselmeer	behoud	behoud	10	B1	ontwerpbesluit
109	Haringvliet	behoud	behoud	100 ^R (↑)	C	ontwerpbesluit
114	Krammer-Volkerak	behoud	behoud	100 ^R (↑)	B1	concept-ontwerp
115	Grevelingen	behoud	behoud	100 ^R (↑)	B1	ontwerpbesluit
118	Oosterschelde	uitbreiding	verbetering	100 ^R (↑)	B2	ontwerpbesluit
122	Westerschelde & Saeftinghe	uitbreiding	verbetering	100 ^R (↑)	B1	ontwerpbesluit
127	Markiezaat	behoud	behoud	100 ^R (↑)	C	ontwerpbesluit

- (a) Het doel is aangepast van 5 naar 20 paar. In het ontwerpbesluit was geen rekening gehouden met de broedvogels in binnendijks gelegen terreinen langs de waddijk.
 (R) Betreft een regionale doelstelling.

De landelijke staat van instandhouding van de bontbekplevier is op de aspecten populatie en leefgebied beoordeeld als “matig ongunstig”²⁶. De landelijke doelstelling voor de bontbekplevier luidt “Uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor behoud populatie van ten minste 400 paren.” Dit is een wijziging ten opzichte van het Natura 2000 doelendocument, waar de doelstelling voor het leefgebied op behoud was gesteld. De landelijke doelstelling sluit met de wijziging aan op de staat van instandhouding voor het aspect leefgebied. De beoordeling “matig ongunstig” van het aspect populatie is gebaseerd op de recente aantalsafname. In gebieden met de beste potenties dient leefgebied te worden hersteld voor uitbreiding van de lokale populatie om verdere afname van de landelijke populatie tegen te gaan. Dit herstel is voorzien voor Duinen Texel (002) en Duinen Terschelling (004). In vergelijking tot het ontwerpbesluit is de doelstelling voor Duinen en Lage Land Texel verhoogd van 5 naar 20 paar. In het ontwerpbesluit was geen rekening gehouden met de broedvogels in de diverse binnendijks gelegen terreinen langs de waddijk (Zandkes, Ottersaat, Petten, de Bol en Wagejot). Samen met de Waddenzee is een populatie van 110 broedparen ten doel gesteld voor het Waddengebied. Ook in de Delta wordt een licht herstel van de populatie nagestreefd, om achteruitgang van de landelijke populatie buiten de Natura 2000-gebieden (veelal tijdelijke populaties) op te vangen. Voor Lauwersmeer en IJsselmeer is gekozen voor behoud leefgebied, omdat de potentie voor herstel er onvoldoende is. Deze (trek)soort is in 2000 als doelsoort voor Vogelrichtlijngebieden opgenomen op grond van de overweging: “de beschermde gebieden leveren een wezenlijke bijdrage aan de bescherming van de soort” (van wezenlijke bijdrage is sprake indien Vogelrichtlijngebieden minstens 25% van de landelijke populatie herbergen)²⁷. De som van de gebiedsdoelen (224) bedraagt ruim 50% van het doelniveau waarmee Natura 2000 een “wezenlijke bijdrage” levert aan de instandhouding van de soort op landelijke schaal.

A138 – Strandplevier						
Landelijke doelstelling: uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor herstel populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
001	Waddenzee	uitbreiding	verbetering	50 (↑)	B2	doel aangepast ^a
002	Duinen en Lage Land Texel					doel vervallen ^a
003	Duinen Vlieland					doel vervallen ^a
004	Duinen Terschelling	uitbreiding	verbetering	10 (↑)	B1	conform ontwerp
006	Duinen Schiermonnikoog					doel vervallen ^a
007	Noordzeekustzone	uitbreiding	verbetering	30 (↑)	B1	doel aangepast ^a
101	Duinen Goeree & Kwade Hoek	behoud	behoud	270 ^R (↑)	B1	aanwijzingsbesluit
109	Haringvliet	behoud	behoud	270 ^R (↑)	B1	ontwerpbesluit

²⁶ De beoordeling “matig ongunstig” op het aspect populatie wijkt af van de beoordeling “zeer ongunstig”, zoals gegeven in het Natura 2000 doelendocument (2006), omdat de populatiegrootte niet onder het niveau zit van de referentiepopulatie, terwijl deze nog wel een meer dan gemiddelde afname laat zien (> 1% per jaar).

²⁷ Nota van Antwoord Vogelrichtlijn, Algemeen deel, bijlage 1 (2000).

114	Krammer-Volkerak	behoud	behoud	270 ^R (↑)	B2	concept-ontwerp
115	Grevelingen	uitbreiding	verbetering	270 ^R (↑)	A1	ontwerpbesluit
118	Oosterschelde	uitbreiding	verbetering	270 ^R (↑)	B1	ontwerpbesluit
120	Zoommeer	behoud	behoud	270 ^R (↑)	B1	ontwerpbesluit
122	Westerschelde & Saefthinghe	behoud	behoud	270 ^R (↑)	B2	ontwerpbesluit
127	Markiezaat	behoud	behoud	270 ^R (↑)	B1	ontwerpbesluit

- (a) In de gebieden Duinen en Lage Land Texel, Duinen Vlieland en Duinen Schiermonnikoog waren aantallen broedparen toegekend die deels behoren tot zowel de Noordzeekustzone en in grotere mate de Waddenzee. Deze aantallen zijn nu aan de betreffende gebieden toegekend. Daarnaast is uitbreiding van de populatie in deze gebieden beoogd. In vergelijking tot het ontwerpbesluit zijn de doelstellingen voor Waddenzee en Noordzeekustzone verhoogd van respectievelijk 15 en 20 broedparen naar 50 en 30 broedparen.
- (R) Betreft een regionale doelstelling.

De landelijke staat van instandhouding van de strandplevier is op de aspecten populatie en leefgebied beoordeeld als “zeer ongunstig”. De landelijke doelstelling omvat een herstelopgave voor het leefgebied voor herstel van de populatie van ten minste 400 paar verdeeld over ten minste 10 sleutelpopulaties van ten minste 20 paren. In het Waddengebied en de Noordzeekustzone (007) ligt een belangrijke opgave voor het bereiken van deze landelijke doelstelling, vanwege de aanwezige potentie, zoals op de Noordvaarder. Deze verhoging heeft voor beide gebieden deels betrekking op de aantallen van de vervallen gebieden (002, 003 en 006) en deels betrekking op de potenties voor uitbreiding in beide gebieden. In het Deltagebied wordt een toename van de populatie nagestreefd die onder andere door herstel van het leefgebied in de Oosterschelde gerealiseerd kan worden. Zo zal de natuurontwikkeling in de Oosterschelde nieuwe broedgelegenheden bieden in het noordelijke deel van de Prunje, waardoor uitbreiding van de populatie hier te verwachten is. Mogelijkheden voor verbetering van de kwaliteit van het leefgebied in de andere Deltagebieden zullen worden onderzocht. De som van de gebiedsdoelen (360 paren) bedraagt 90% van het doelniveau (400 paren).

A195 – Dwergstern						
Landelijke doelstelling: behoud omvang en behoud kwaliteit leefgebied voor herstel populatie						
Nzk-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
001	Waddenzee	uitbreiding	verbetering	210 (↑)	A2	doel aangepast ^a
002	Duinen en Lage Land Texel	uitbreiding	verbetering	40 (↑)	B1	conform ontwerp
004	Duinen Terschelling	uitbreiding	verbetering	20 (↑)	B1	conform ontwerp
007	Noordzeekustzone	uitbreiding	verbetering	20 (↑)	C	doel aangepast ^b
109	Haringvliet	behoud	behoud	300 ^R (↑)	A1	ontwerpbesluit
114	Krammer-Volkerak	behoud	behoud	300 ^R (↑)	C	concept-ontwerp
115	Grevelingen	behoud	behoud	300 ^R (↑)	C	ontwerpbesluit
118	Oosterschelde	behoud	behoud	300 ^R (↑)	B2	ontwerpbesluit
122	Westerschelde & Saefthinghe	behoud	behoud	300 ^R (↑)	A1	ontwerpbesluit

- (a) Het gebied heeft potentie voor een broedpopulatie van 210 paren (dit aantal heeft er recent gebroed).
- (b) Het deelgebied Razende Bol heeft potentie voor uitbreiding van de populatie. Hoewel in de periode 1999-2003 gemiddeld slechts 1 paar tot broeden kwam, zijn recent aantallen vastgesteld van 14, 12 en 25 paren (respectievelijk 2004, 2005 en 2007). De doelstelling is hierop aangepast.
- (R) Betreft een regionale doelstelling.

De landelijke staat van instandhouding van de dwergstern is voor wat betreft de aspecten populatie en leefgebied resp. als “zeer ongunstig” en “matig ongunstig” beoordeeld. De landelijke doelstelling zoals gepubliceerd in 2006, omvat geen herstelopgave voor het leefgebied maar wel een doelniveau dat ruim 30% hoger is dan de actuele populatie in topjaren (585 in 2006): “behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor herstel populatie tot 800 paren”²⁸.

²⁸ Het cijfer van 800 is gebaseerd op de historische referentie van ruim een halve eeuw geleden, waarvan de haalbaarheid laag wordt ingeschat door sterk veranderde omstandigheden (aanleg Deltawerken, toename recreatiedruk, vegetatiesuccessie door gebrek aan natuurlijke dynamiek).

Vanwege de kwetsbaarheid van de nestplaatsen is de soort vrijwel volledig aangewezen op het Natura 2000-netwerk. Het landelijk doelniveau is nu vastgesteld op 600 broedparen²⁹, hetgeen voldoende is voor het duurzaam voortbestaan op de lange termijn. Een hoger doelniveau wordt niet realistisch geacht, gelet op het verminderd aanbod aan natuurlijke broedplaatsen in vergelijking tot de situatie van een halve eeuw geleden (met name door de afname van natuurlijke dynamiek in het Deltagebied door de uitvoering van de Deltawerken).

Hierbij dient ook te worden opgemerkt dat rond 1990 in Zeebrugge (Vlaanderen) een nieuwe kolonie is ontstaan (recent 100-200, max. ruim 400 paren) hetgeen mogelijk ten koste is gegaan van de Zeeuwse broedpopulatie. De verlaging van het doelniveau heeft als consequentie dat de beoordeling van de staat van instandhouding voor wat betreft het aspect populatie wordt gewijzigd in “matig ongunstig”³⁰.

De som van de gebiedsdoelen bedraagt bijna 600 broedparen, waarbij alleen in het Waddengebied een herstelopgave haalbaar wordt geacht. In vergelijking tot het ontwerpbesluit zijn de gebiedsdoelen in Waddenzee en Noordzeekustzone verhoogd van resp. 200 en 5 broedparen naar 210 en 20 broedparen. De aangepaste waarden betreffen de maximale aantallen die in recente jaren in de gebieden zijn vastgesteld (resp. 2003 en 2007). In het Waddengebied, waar de Natura 2000-gebieden op veel plekken op elkaar aansluiten, is het overigens vooral van belang dat de som van de gebiedsdoelen (290) wordt gehaald. De som van de gebiedsdoelen, met daarbij opgeteld het aantal dat buiten Natura 2000 broedt (1%), bereikt het genoemde doelniveau van 600.

A222 – Velduil						
Landelijke doelstelling: uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor herstel populatie						
Nzk-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
001	Waddenzee	behoud	behoud	5	A1	conform ontwerp
002	Duinen en Lage Land Texel	uitbreiding	verbetering	20 (↑)	A2	conform ontwerp
003	Duinen Vlieland					doel vervallen
004	Duinen Terschelling	uitbreiding	verbetering	10 (↑)	A1	conform ontwerp
005	Duinen Ameland	uitbreiding	verbetering	20 (↑)	B1	conform ontwerp
006	Duinen Schiermonnikoog	uitbreiding	verbetering	2 (↑)	C	doel aangepast ^a
008	Lauwersmeer	behoud	behoud	1	B1	concept-ontwerp
033	Bargerveen	behoud	behoud	1	B1	concept-ontwerp

(a) De doelstelling voor Duinen Schiermonnikoog is aangepast van 1 naar 2 broedparen, het gemiddelde voorkomen in de eerste helft van de jaren negentig.

De landelijke staat van instandhouding van de velduil is voor wat betreft elk van de aspecten populatie en leefgebied als “zeer ongunstig” beoordeeld. In de loop van tweede helft van de vorige eeuw zijn steeds meer geschikte broedplaatsen in het binnenland verloren gegaan, waardoor de soort nu vrijwel alleen nog op waddeneilanden voorkomt. De inpoldering van Lauwersmeer en Zuidelijk Flevoland, waardoor tijdelijk geschikt leefgebied ontstond, boden kortstondig soelaas. In de periode 1970-90 schommelde de landelijke broedpopulatie, afhankelijk van de muizenstand, tussen 60 en 200. Sindsdien is het met de populatie bergafwaarts gegaan. De som van de gebiedsdoelen bedraagt 59 broedparen.

De landelijke doelstelling omvat een herstelopgave voor het leefgebied: “uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor herstel van ten minste 5 sleutelpopulaties van ten minste 20 paren (nationale populatie van ten minste 100 paren)”. Dit betreft het populatieniveau van begin negentiger jaren toen er buiten de waddeneilanden nog tijdelijk geschikte broedplaatsen aanwezig waren. Het gemiddelde gedurende 1999-2003 bedroeg 27 broedparen, vrijwel beperkt tot de waddeneilanden.

²⁹ Doelniveau ontleend aan Actieplan Dwergstern (Vogelbescherming Nederland, 1993).

³⁰ In geval van een niet-afnemende populatietrend is “matig ongunstig” van toepassing indien de actuele populatie minder dan 25% afwijkt van de referentie (cq. doelniveau).

Herstel naar de situatie van twintig jaar geleden wordt niet realistisch geacht, omdat in het binnenland nauwelijks nog regelmatig bezette broedplaatsen aanwezig zijn. Het landelijk doelniveau is daarom vastgesteld op 60 (gemiddelde periode 1993-1997). De landelijke doelstelling is als volgt aangepast: “uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor herstel populatie tot 60 paren”³¹.

Het merendeel van de gebiedsdoelstellingen sluit aan op de landelijke opgave. In een drietal gebieden is voor een behoudsopgave gekozen. In de Waddenzee (001) betreffen de broedlocaties vooral overloop gebied naar de duinen. In de overloop naar de duinen zijn vrijwel geen mogelijkheden voor uitbreiding en/of verbetering van het leefgebied. In het Lauwersmeer (008) komt de velduil zeer beperkt tot broeden. Behoud van de huidige stand is reeds een behoorlijke opgave. Gezien de zeer geïsoleerde ligging van het gebied, en het gegeven dat de trend van de populatie in dit gebied redelijk constant is, is tevens gekozen voor een behoudsopgave in het Bargerveen (033).

A275 – Paapje						
Landelijke doelstelling: uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor herstel populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
004	Duinen Terschelling	uitbreiding	verbetering	25 (↑)	C	conform ontwerp
006	Duinen Schiermonnikoog	uitbreiding	verbetering	10 (↑)	C	conform ontwerp
008	Lauwersmeer	behoud	behoud	10	B1	concept-ontwerp
015	Van Oordt's Mersken	uitbreiding	verbetering	5 (↑)	C	ontwerpbesluit
023	Fochteloërveen	behoud	behoud	60	B2	ontwerpbesluit
025	<i>Drentsche Aa-gebied</i>	<i>uitbreiding</i>	<i>verbetering</i>	<i>10 (-)</i>	<i>C</i>	<i>ontwerpbesluit</i>
027	Drents-Friese Wold & ...	behoud	behoud	20	B1	ontwerpbesluit
030	Dwingelderveld	uitbreiding	verbetering	20 (↑)	B1	ontwerpbesluit
033	Bargerveen	uitbreiding	verbetering	30 (↑)	B1	concept-ontwerp
035	Wieden	uitbreiding	verbetering	5 (↑)	C	ontwerpbesluit
078	Oostvaardersplassen	behoud	behoud	5 (↑)	C	ontwerpbesluit
087	<i>Noordhollands Duinreservaat</i>	<i>uitbreiding</i>	<i>verbetering</i>	<i>5</i>	<i>C</i>	<i>ontwerpbesluit</i>

De landelijke staat van instandhouding van het paapje is voor de aspecten populatie en leefgebied als “zeer ongunstig” beoordeeld. De landelijke doelstelling omvat een herstelopgave voor het leefgebied en een doelniveau dat bijna viermaal groter is dan de populatie in de peilperiode 1999-2003 (510): “uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor herstel populatie tot 2000 paren verdeeld over ten minste 20 sleutelpopulaties van ten minste 100 paren”. Dit doelniveau ligt boven de (hoogste) historische populatieschatting die dateert uit de jaren zeventig: 1250-1750 en is ruim het dubbele van de schatting begin jaren tachtig: 700-1000 broedparen. Sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw is de verspreiding met ruim de helft gekrompen. Herstel naar de situatie van dertig jaar geleden (en zelfs meer dan dat) wordt niet realistisch geacht gelet op verspreiding, schaal en oorzaken van de aantalsafname³², reden waarom het landelijk doelniveau is verlaagd naar 700 (ondergrens schatting van ruim 25 jaar geleden, ongeveer de helft van het populatieniveau in de jaren zeventig). De landelijke doelstelling is daarom als volgt aangepast: “uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor herstel populatie tot 700 paren”³³.

Deze (trekvlug)soort is in 2000 als doelsoort voor het netwerk van Vogelrichtlijngebieden opgenomen op grond van de overweging: “de beschermde gebieden leveren een wezenlijke

³¹ De verwijzing naar sleutelpopulaties is komen te vervallen omdat populaties van 20 broedparen actueel (of potentieel) nog maar in twee gebieden kunnen worden gehaald.

³² Van oudsher een soort van het kleinschalige cultuurlandschap; door intensivering van het agrarisch graslandbeheer kan de soort zich tegenwoordig alleen nog in bloemrijke graslanden in en rond natuurgebieden handhaven.

³³ De verwijzing naar sleutelpopulaties is komen te vervallen omdat populaties van 100 broedparen actueel (of potentieel) nergens meer (kunnen) worden gehaald.

bijdrage aan de bescherming van de soort” (hiervan is sprake indien Vogelrichtlijngebieden minstens 25% van de landelijke populatie herbergen)³⁴. De som van de gebiedsdoelen (205, inclusief complementaire doelen) bedraagt ongeveer 30% van het doelniveau waarmee Natura 2000 een “wezenlijke bijdrage” levert aan de instandhouding van de soort op landelijke schaal. Dit impliceert dat het beoogde herstel verder grotendeels zal moeten worden bereikt door maatregelen buiten Natura 2000.

Niet in alle Natura 2000-gebieden geldt voor deze soort een herstelopgave. In enkele gebieden is een behoudsopgave geformuleerd. Hierbij gaat het om Lauwersmeer (008), Fochteloërveen (023), Drents-Friese Wold & Leggelderveld (027) en Oostvaardersplassen (078). In het Lauwersmeer is gekozen voor behoud omdat omdat zich hier één van de weinige lokale populaties bevindt die niet sterk achteruit gaat. In het Drents-Friese Wold & Leggelderveld is de populatie recent reeds toegenomen en ook het Focheloërveen levert reeds een grote bijdrage aan het landelijk doel. In de Oostvaardersplassen is voor behoud gekozen gezien de sterke fluctuaties van de populatie in het gebied.

A277 – Tapuut						
Landelijke doelstelling: uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor herstel populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
002	Duinen en Lage Land Texel	uitbreiding	verbetering	100 (↑)	B1	conform ontwerp
003	Duinen Vlieland	uitbreiding	verbetering	35 (↑)	B1	conform ontwerp
004	Duinen Terschelling	uitbreiding	verbetering	100 (↑)	B2	conform ontwerp
005	Duinen Ameland	uitbreiding	verbetering	100 (↑)	B1	conform ontwerp
006	Duinen Schiermonnikoog	uitbreiding	verbetering	30 (↑)	B1	conform ontwerp
027	Drents-Friese Wold & ...	uitbreiding	verbetering	40(↑)	B2	ontwerpbesluit
029	<i>Havelte-Oost</i>	<i>behoud</i>	<i>behoud</i>	10 (-)	C	<i>ontwerpbesluit</i>
030	Dwingelderveld	uitbreiding	verbetering	20 (↑)	C	ontwerpbesluit
057	Veluwe	uitbreiding	verbetering	100 (↑)	B2	ontwerpbesluit
084	<i>Duinen Den Helder - Callantsoog</i>	<i>uitbreiding</i>	<i>verbetering</i>	30 ^a	B2	<i>ontwerpbesluit</i>
085	Zwanenwater & Pettemerduinen	uitbreiding	verbetering	20 (↑)	B1	ontwerpbesluit
087	<i>Noordhollands Duinreservaat</i>	<i>uitbreiding</i>	<i>verbetering</i>	30	B1	<i>ontwerpbesluit</i>

(a) Aantalschatting in dit gebied was gebaseerd op een enkel telgebied. Duinen Den Helder – Callantsoog bevat echter drie telgebieden. Het populatiedoel is hier vooralsnog op aangepast. Bij het formuleren van het definitieve besluit wordt hierop ingegaan.

De landelijke staat van instandhouding van de tapuut is voor wat betreft elk van de aspecten populatie en leefgebied als “zeer ongunstig” beoordeeld. De landelijke doelstelling omvat een herstelopgave voor het leefgebied en een doelniveau dat bijna viermaal groter is dan de populatie in de peilperiode 1999-2003 (510): “uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor herstel populatie tot 2000 paren verdeeld over ten minste 20 sleutelpopulaties van ten minste 100 paren”³⁵. Sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw is de verspreiding met twee derde gekrompen. Alleen in natuurgebieden heeft de soort nog enigszins stand weten te houden. Herstel naar de situatie van dertig jaar geleden wordt niet realistisch geacht gelet op de schaal en de oorzaken van de aantalsafname³⁶. Dit is de reden waarom het landelijk doelniveau is verlaagd naar 1000 (de stand van ruim 15 jaar geleden en de helft van het populatieniveau van de jaren zeventig). De landelijke doelstelling is als volgt aangepast: “uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor herstel populatie tot 1000 paren”³⁷. Deze (trek)soort is in 2000 als doelsoort voor het netwerk van

³⁴ Nota van Antwoord Vogelrichtlijn, Algemeen deel, bijlage 1 (2000).

³⁵ Dit doelniveau sluit aan bij de populatieschatting uit begin jaren tachtig (1900-2500).

³⁶ De oorzaak wordt toegeschreven aan structurele processen: dichtgroeien leefgebieden (zandige terreinen) door verminging en sterke achteruitgang van de konijnenstand.

³⁷ De verwijzing naar sleutelpopulaties is komen te vervallen omdat populaties van 100 broedparen actueel (of potentieel) nog maar in vier gebieden kunnen worden gehaald.

Vogelrichtlijngebieden opgenomen op grond van de overweging: “de beschermde gebieden leveren een wezenlijke bijdrage aan de bescherming van de soort” (van wezenlijke bijdrage is sprake indien Vogelrichtlijngebieden minstens 25% van de landelijke populatie herbergen)³⁴. De som van de gebiedsdoelen (615, inclusief complementaire doelen) bedraagt ruim 60% van het doelniveau waarmee Natura 2000 een “wezenlijke bijdrage” levert aan de instandhouding van de soort op landelijke schaal. Dit impliceert dat het beoogde herstel verder grotendeels zal moeten worden bereikt door maatregelen buiten Natura 2000.

Uitzondering op de landelijke doelstelling is het gebiedsdoel van Havelte-Oost (029). Hier wordt met behoud van het huidige leefgebied herstel van de populatie van ten minste 10 broedparen nagestreefd. Dit is reeds een behoorlijk opgave gezien de sterk negatieve trend in het gebied.

A295 – Rietzanger						
Landelijke doelstelling: behoud omvang en behoud kwaliteit leefgebied voor behoud populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
004	Duinen Terschelling	behoud	behoud	120	C	conform ontwerp
005	Duinen Ameland	behoud	behoud	230	C	conform ontwerp
008	Lauwersmeer	behoud	behoud	1900	B2	concept-ontwerp
009	Groote Wielen	behoud	behoud	220	C	ontwerpbesluit
012	Sneekermeergebied	behoud	behoud	370	C	ontwerpbesluit
013	Alde Feanen	behoud	behoud	800	B1	ontwerpbesluit
014	Deelen	behoud	behoud	200	C	ontwerpbesluit
019	Leekstermeergebied	behoud	behoud	10	C	ontwerpbesluit
020	Zuidlaardermeergebied	behoud	behoud	200	C	ontwerpbesluit
034	Weerribben	behoud	behoud	900	B1	ontwerpbesluit
035	Wieden	behoud	behoud	3000	A2	ontwerpbesluit
072	IJsselmeer	behoud	behoud	990	B1	ontwerpbesluit
074	Zwarte Meer	behoud	behoud	270	C	ontwerpbesluit
078	Oostvaardersplassen	behoud	behoud	800	B1	ontwerpbesluit
089	Eilandspolder	behoud	behoud	230	C	ontwerpbesluit
090	Wormer- en Jisperveld & ...	behoud	behoud	480	B1	ontwerpbesluit
092	Ilperveld, Varkensland, ...	behoud	behoud	800	B1	ontwerpbesluit
095	Oostelijke Vechtplassen	behoud	behoud	880	B1	ontwerpbesluit
103	Nieuwkoopse Plassen & De Haeck	behoud	behoud	340	C	ontwerpbesluit
109	Haringvliet	behoud	behoud	420	C	ontwerpbesluit
112	Biesbosch	behoud	behoud	260	C	concept-ontwerp

De landelijke staat van instandhouding van de rietzanger is op de aspecten populatie en leefgebied beoordeeld als “gunstig”. De Nederlandse broedpopulatie vertoonde in de voorgaande periode een matige toename. Landelijk is daarom een behoudsdoelstelling geformuleerd. De gebiedsdoelen van de aangewezen leefgebieden sluiten hierbij aan. Ruim 65% van de landelijke opgave ligt binnen het Natura 2000-netwerk.

blanco pagina

Motivering van het besluit op basis van de binnengekomen zienswijzen

1. INLEIDING

Op 21 mei 2007 zijn de 7 ontwerpbesluiten gepubliceerd voor de aanwijzing van de Natura 2000-gebieden in het Waddengebied. Het tijdstip van de publicatie is gekozen mede op verzoek van de bestuurlijke partijen (gemeenten, waterschappen, provincies en rijk) vertegenwoordigd in het Regionaal College Waddenzee (RCW) om tot een voortvarende aanwijzing te komen. Het betreft hier de ontwerp-aanwijzingsbesluiten voor de gebieden: Waddenzee, Duinen en Lage Land Texel, Duinen Vlieland, Duinen Terschelling, Duinen Ameland, Duinen Schiermonnikoog en Noordzeekustzone.

Deze ontwerp-aanwijzingsbesluiten hebben in de periode van 23 mei 2007 tot en met 3 juli 2007 ter inzage gelegen. Dit heeft ertoe geleid dat er door ongeveer 550 personen of organisaties een zienswijze is ingediend over één of meer gebieden. Een belangrijk deel van de argumentatie in deze zienswijzen heeft betrekking op de gebruikte criteria, de voorgestelde begrenzing van de gebieden en op de mogelijke gevolgen van Natura 2000 voor burgers en bedrijfsleven. In veel zienswijzen werd dezelfde argumentatie gebruikt en werden gelijklopende zorgen geuit als in de zienswijzen, die naar aanleiding van de 111 eerste tranche ontwerp-aanwijzingsbesluiten werden ingediend.

Er is daarom besloten om in één nota tot een algemene beantwoording van deze breed geuite kritiekpunten over te gaan. In de Nota van Antwoord is op hoofdlijnen het te voeren beleid uiteen gezet. De Nota van Antwoord Inspraakprocedure aanwijzing Natura 2000-gebieden is op 21 november 2007 aan de Tweede Kamer aangeboden en op 13 februari en 6 maart 2008 heeft de Tweede Kamer de nota besproken. Deze nota vormt ook uitgangspunt bij de behandeling van de ingediende zienswijzen op het ontwerpbesluit van het Natura 2000-gebied 'Duinen Terschelling'.

Gelet op het grote aantal zienswijzen dat voor elk gebied is ingediend en het grote aantal onderwerpen dat daarbij aan de orde is gekomen, is besloten om bij elk besluit de individuele zienswijzen per thema te behandelen. Dit gebeurt in deze bijlage C. Daarnaast heeft iedereen die een zienswijze heeft ingediend in een persoonlijke brief een antwoord ontvangen, waarin op de algemene opmerkingen uit de zienswijze is ingegaan.

Verder wordt in deze bijlage C vermeld welke specifiek op dit gebied betrekking hebbende inspraakreacties zijn binnengekomen en hoe hiermee is omgegaan bij het opstellen van het aanwijzingsbesluit.

In deze bijlage C van het Natura 2000-gebied Duinen Terschelling worden alleen zienswijzen behandeld die betrekking hebben op het gedeelte van het eiland dat binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied Duinen Terschelling valt. Zienswijzen die betrekking hebben op andere delen van het eiland, die behoren bij de Natura 2000-gebieden Waddenzee of Noordzeekustzone (bijvoorbeeld jachthavens of stranden), worden behandeld in de bijlagen C van de aanwijzingsbesluiten Waddenzee of Noordzeekustzone.

Voor het gebied 'Duinen Terschelling' zijn 10 zienswijzen ingediend. De reacties worden hieronder thematisch besproken.

2. REACTIES OVER DE SELECTIEPROCEDURE VAN HABITATRICHTLIJNGEBIEDEN

In een aantal zienswijzen zijn er vragen gesteld en opmerkingen gemaakt over de gebruikte aanmeldingsgegevens en de onderbouwing van de vermelde gegevens in het standaardgegevensformulier, zoals 'de mate van instandhouding'. Verder wordt opgemerkt dat er voor de soorten en habitattypen met de kwalificatie 'aanwezig maar verwaarloosbaar' geen instandhoudingsdoelstellingen in de besluiten hoeven te worden opgenomen. Daarnaast wordt opgemerkt dat op het standaardgegevensformulier de bedrijfsactiviteiten, die in en om het gebied plaatsvinden, niet zijn vermeld. Men vraagt

zich af of de Europese Commissie bij de selectie van de gebieden daarmee rekening heeft kunnen houden.

Men vraagt zich ook af of de aanmeldingsprocedure wel zorgvuldig genoeg is doorlopen en wijst in dit kader mede op de verschillen tussen de huidige besluiten en de eerdere concepten die eind 2005 waren opgesteld. Zo wordt er gesteld dat de vertaling van de aanmeldingsgegevens naar de doelstellingen disproportioneel is. Daarnaast zijn de doelstellingen volgens deze insprekers uitgebreider dan de richtlijn voorschrijft. Door de doelstellingen in het gebiedendocument voor alle habitattypen op te nemen en dus ook voor die soorten en typen die niet kwalificeren, wordt er naar de mening van een aantal insprekers ten onrechte de suggestie gewekt dat de maatregelen die hieruit voortvloeien het gevolg zijn van de verplichtingen van de Habitatrictlijn. In een aantal zienswijzen wordt erop aangedrongen om in een gebied alleen die habitattypen en soorten te beschermen, waarvoor het gebied tot de categorie van belangrijkste gebied behoort.

Verder wordt er door diverse insprekers op gewezen dat de aanwijzing van een Natura 2000-gebied een nieuwe wettelijke status tot gevolg heeft. Dat zou moeten betekenen dat in de besluitvorming de belangen van alle betrokkenen zorgvuldig dienen te worden meegewogen.

Enkele insprekers menen dat bij het vaststellen van de doelen en doelstellingen veel geleund wordt op het voorkomen van flora en fauna in vroegere jaren en dat het onduidelijk is of deze waarden wel daadwerkelijk aanwezig zijn. Om die reden zouden de aanwezige habitattypen op een kaart aangeduid moeten worden.

Daarnaast wordt in zienswijzen aangeduid dat veel doelen te hoog gegrepen zijn en dat deze alleen met grote (ook financiële) inspanningen bereikt kunnen worden.

Met betrekking tot de hierboven genoemde argumenten worden de volgende opmerkingen gemaakt:

Stappen van het selectieproces

De aanmelding van deze gebieden heeft in twee stappen plaatsgevonden:

Eerste stap selectie:

Bij de eerste stap zijn voor elk prioritair habitatype en voor elke prioritaire soort in principe de tien belangrijkste gebieden geselecteerd. Dit zijn de gebieden waar het type of de soort het best ontwikkeld is en in de grootste omvang aanwezig is. Indien bij een bepaald prioritair habitatype de variatie in soortensamenstelling zodanig groot is dat er meerdere subtypen (plantensociologische eenheden op verbondsniveau) zijn te onderscheiden, zijn per subtype de vijf belangrijkste gebieden geselecteerd. Een onderverdeling in subtypen is niet toegepast indien de verschillende subtypen in dezelfde gebieden voorkomen.

Voor elk niet-prioritair habitatype of elke niet-prioritaire soort wordt in principe dezelfde methodiek toegepast, met dien verstande dat voor die typen of soorten slechts de vijf belangrijkste gebieden zijn geselecteerd. Ook hier geldt dat alleen die gebieden zijn geselecteerd waar het habitatype of de soort het best ontwikkeld is en in de grootste omvang aanwezig is. Indien de variatie in soortensamenstelling van een niet-prioritair habitatype zodanig groot is dat het type meerdere subtypen omvat, zijn per subtype de drie belangrijkste gebieden geselecteerd. Ook hier is deze onderverdeling in subtypen niet gemaakt indien de verschillende subtypen in dezelfde gebieden voorkomen.

Tweede stap selectie:

Bij de tweede stap van het selectieproces is onderzocht in hoeverre de landelijke dekking en de geografische spreiding van de gebieden als voldoende kunnen worden aangemerkt.

De landelijke dekking van habitattypen of van leefgebieden van soorten betreft de totale oppervlakte van een habitatype of van een leefgebied binnen de aangemelde gebieden als percentage van de landelijke oppervlakte van dat habitatype of als percentage van de

landelijke populatie van de soort. Als op basis van de selectie in de eerste stap het aantal geselecteerde 'belangrijkste' gebieden onvoldoende dekking oplevert, moet onderzocht worden welke gebieden aanvullend geselecteerd dan wel aangemeld moeten worden om een voldoende dekking te halen. Aanvullend wordt bezien of gebieden die één ecologische eenheid vormen met gebieden in België of Duitsland aan de lijst van aangemelde gebieden toegevoegd moeten worden.

Voor prioritaire habitattypen en prioritaire soorten hebben de lidstaten een bijzondere verantwoordelijkheid en verwacht de Europese Commissie dat een hoger dekkingspercentage wordt bereikt. Bovendien wordt voor ieder niet-prioritair habitatype en iedere niet-prioritaire soort een voldoende landelijke dekking nagestreefd. De indicaties van het European Topic Centre (ETC) en de conclusies van de biogeografische seminars worden hiervoor als leidraad gebruikt:

- <20% wordt in de meeste gevallen als onvoldoende beschouwd;
- 20-60% is een bespreekbaar dekkingspercentage;
- >60% dekking is over het algemeen voldoende.

Hierbij wordt uitdrukkelijk rekening gehouden met de specifieke kenmerken en eisen die de afzonderlijke habitattypen en soorten stellen.

Wanneer het dekkingspercentage van 60% kan worden bereikt met minder dan het aantal onder de eerste stap genoemde gebieden, worden zoveel gebieden geselecteerd als nodig zijn om dit dekkingspercentage te bereiken. Een relatief laag dekkingspercentage is aanvaardbaar als er sprake is van weinig bedreigde habitattypen of –soorten en deze verspreid voorkomen. Hier geldt het proportionaliteitsbeginsel: voor habitattypen en soorten die sterker onder druk staan, wordt relatief meer bijgedragen aan het Natura 2000-netwerk dan voor meer algemeen voorkomende habitattypen en soorten.

Beoordeling aanmeldingen door de Europese Commissie

In 2003 is de Nederlandse bijdrage aan de communautaire lijst van Habitatrictlijngebieden door de Europese Commissie goedgekeurd. Daaraan voorafgaand zijn in respectievelijk 1996 en 1998 voorlopige aanmeldingen bij de Europese Commissie ingediend. In het Lijstdocument is het Nederlandse deel van de communautaire lijst voor de Atlantische biogeografische regio opgenomen. Hoofdstuk 3 van het Lijstdocument geeft per habitatype en per soort een toelichting op de selectie van gebieden. Hierbij staat steeds expliciet aangegeven hoe de Europese Commissie de aanmeldingen van 1996 en 1998 heeft beoordeeld. Daaruit blijkt dat de Europese Commissie voor diverse habitattypen en soorten in 1999 en 2002 heeft gemeld dat er een onvoldoende dekking was. Om die reden is de aanmelding van 2003 nog met een aantal gebieden uitgebreid. Het Reactiedocument (2004) bevat de Nota van Antwoord met betrekking tot de openbare voorbereidingsprocedure voor de aanmelding van Habitatrictlijngebieden, die begin 2003 heeft plaatsgevonden.

Misverstanden over de aanmelding

Een veel gehoord argument is dat de bedrijfsactiviteiten die in en om het gebied plaatsvinden bij de aanmelding gemeld hadden moeten worden, zodat de Europese Commissie rekening had kunnen houden met bestaand gebruik. Dit berust op een misverstand. Zoals in paragraaf 2.1.1 van de Nota van Antwoord uitvoerig uiteen is gezet, is het standaardgegevensformulier bedoeld om de potentiële Habitatrictlijngebieden met de natuurwaarden bij de Europese Commissie aan te melden. Op het formulier staat per rubriek nauwkeurig aangegeven welke gegevens vóór de aanmelding verstrekt dienen te worden en welke gegevens in een later stadium verstrekt kunnen worden. Eén van de rubrieken die pas ingevuld hoeft te worden nadat het gebied deel uitmaakt van het Natura 2000-netwerk is de rubriek 'Activiteiten en invloeden in en buiten het betrokken gebied'. Die gegevens dienen vooral als basisinformatie voor de Europese Commissie om de uitvoering van de richtlijn te kunnen volgen en haar rol als toezichthouder te kunnen vervullen.

Het is dan ook een misvatting te veronderstellen dat de Europese Commissie bij de besluitvorming van onjuiste of onvolledige gegevens zou zijn uitgegaan.

Zoals in paragraaf 3.3 en 3.13 van de Nota van Antwoord en in hoofdstuk 3 van het Verantwoordingsdocument staat vermeld, dienen ook voor de soorten en habitattypen die niet direct tot de selectie van dat betreffende Habitatrichtlijngebied hebben geleid, maar die wel in dat gebied voorkomen, instandhoudingsdoelstellingen te worden opgesteld. Dat zijn namelijk ook soorten en habitattypen waarvoor het gebied is aangemeld. Het berust op een misverstand te veronderstellen dat uit de richtlijn uitsluitend een verplichting zou voortvloeien met betrekking tot kwalificerende habitattypen en soorten en dat er met betrekking tot de niet-kwalificerende waarden geen verplichtingen zouden bestaan. Er worden dus niet alleen instandhoudingsdoelstellingen voor de kwalificerende habitattypen of de kwalificerende soorten geformuleerd, maar voor alle habitattypen of soorten, waarvoor een gebied is aangemeld. De Europese Commissie gaat er vanuit dat op het standaardgegevensformulier alle relevante Natura 2000-waarden worden vermeld en de daarop verstrekte gegevens geregeld worden geactualiseerd.

Voor één bepaalde categorie kan het formuleren van instandhoudingsdoelstellingen echter achterwege blijven. Het betreft de categorie 'aanwezig maar verwaarloosbaar'. Een habitatype of soort kan in een bepaald gebied in zodanige minieme hoeveelheden of incidenteel aanwezig zijn, dat mag worden aangenomen dat het type of de soort zich niet blijvend kan handhaven. Het ontstaan van deze categorie (aanwezig maar verwaarloosbaar) is het gevolg van de voorgeschreven aanmeldingssystematiek, waarbij de lidstaat voor elk gebied alle aanwezige habitattypen en soorten – ongeacht de mate waarin ze voorkomen – dient te melden. Voor deze categorie is het dan ook niet noodzakelijk om instandhoudingsdoelstellingen te formuleren.

Motivering

Naar aanleiding van de ingediende zienswijzen is de selectie van de gebieden inzichtelijker gemaakt. Er wordt per gebied uiteengezet waarom het gebied is aangemeld en op grond van welke criteria dit is gebeurd. Naast de reeds uitgebreide toelichting in de Nota van Antwoord is in de Nota van toelichting van dit besluit op een overzichtelijke wijze aangegeven voor welke soorten en habitattypen het gebied is aangemeld.

Betrokkenheid bij de voorbereiding van de aanwijzing

Voor de nationale procedure voor de aanwijzing van Natura 2000-gebieden wordt verwezen naar de paragrafen 1.1.4 en 1.3.5 van de Nota van Antwoord. In deze paragrafen wordt uitvoerig ingegaan op de gevolgde procedure, die uiteindelijk tot de terinzagelegging van dit gebied heeft geleid. Daaruit blijkt dat dit deel van de procedure meerdere jaren in beslag heeft genomen. Zo hebben de betrokken ministeries, provincies, kamers van koophandel, (regionale) land- en tuinbouworganisaties, gemeenten, waterschappen, drinkwaterwinners, visserijorganisaties, recreatieorganisaties, natuurbeschermingsorganisaties en gegevensbeheerders eind 2005 het concept Natura 2000 doelendocument (2005) en de concept Natura 2000-gebiedendocumenten (2005) voor de 162 gebieden ontvangen, met het verzoek om commentaar te geven. Naar aanleiding van de reacties zijn waar nodig nog aanvullende gesprekken gevoerd. Deze consultatie maakte deel uit van de voorbereiding van de besluitvorming en heeft nog tot wijzigingen geleid. Het resultaat van deze voorbereiding heeft ter inzage gelegen en ten aanzien van deze ontwerp-aanwijzingsbesluiten heeft een ieder een zienswijze kunnen indienen.

Zorgvuldigheid van de procedure, afweging van belangen

In de paragrafen 2.1.1 en 1.1.8 van de Nota van Antwoord wordt de selectieprocedure uitvoerig beschreven en wordt uiteengezet hoe de verschillende belangen tegen elkaar zijn afgewogen. De keuze van een Natura 2000-gebied heeft uitsluitend plaatsgevonden op basis van de aanwezigheid van de in bijlage I en II van de Habitatrichtlijn genoemde habitattypen en soorten. Die werkwijze vloeit voort uit de in de Habitatrichtlijn genoemde criteria en de hierop gebaseerde Europese jurisprudentie. Het is niet mogelijk om hiervan af te wijken. Pas in een later stadium – bij het vaststellen van de instandhoudingsdoelstellingen en bij het vaststellen van het beheerplan – kunnen naast de ecologische belangen ook andere belangen aan de

orde komen. Dit wordt in de paragrafen 3.4 en 3.5 van de Nota van Antwoord verder uiteen gezet.

Gesteld mag worden dat de procedure die bij de aanwijzing van de gebieden is gevolgd zorgvuldig is geweest en geheel overeenkomstig de wet- en regelgeving heeft plaatsgevonden.

In diverse ecologische rapporten en databanken zijn de natuurwaarden van Nederland beschreven. Het is voor de selectie van een Natura 2000-gebied niet noodzakelijk dat de aanwezige natuurwaarden op kaart worden aangegeven.

3. REACTIES OVER DE BEGRENZING

3.1 ALGEMEEN

Ook bij de begrenzing van het gebied heeft een aantal insprekers van zienswijzen aangegeven dat geen rekening wordt gehouden met andere dan ecologische eisen. Er wordt voor gepleit om de Natura 2000-gebieden omwille van de vliegveiligheid op eenduidige wijze ook in het verticale vlak te begrenzen op 500 voet, zijnde de bestaande minimumvlieghoogte. Verder wordt aangegeven dat bij de aanwijzing van de Vogelrichtlijngebieden destijds voor een bufferzone van 100 meter rond jachthavens gekozen is. In die geest wordt er bepleit om een bufferzone van 300 tot 500 meter rond recreatiebedrijven in te stellen. Een inspreker is van mening dat de exclaveringsformule ook moet gelden voor de vaarwegen van en naar Terschelling. Ecologische doelen moeten ondergeschikt blijven aan een goede bereikbaarheid van de eilanden. Tenslotte wordt er aangegeven dat de aanmelding onvoldoende wetenschappelijk onderbouwd is, zodat de onderzoeksplicht bij de belanghebbende wordt gelegd wanneer deze de begrenzing gewijzigd wil zien.

Met betrekking tot de hierboven genoemde argumenten worden de volgende opmerkingen gemaakt:

Uitgangspunten begrenzing Habitatrictlijngebieden

Zoals in paragraaf 2.2 van de Nota van Antwoord en in bijlage 9.1. van het Natura 2000 doelendocument (2006) uitvoerig uiteen wordt gezet, is ook bij het begrenzen van een gebied geen rekening gehouden met andere vereisten dan die verband houden met de aanwezigheid en de instandhouding van de natuurlijke habitats en soorten. Daarbij zijn de volgende algemene uitgangspunten gebruikt:

- Habitattypen en soorten van de bijlagen: de habitattypen van bijlage I en de leefgebieden van de soorten van bijlage II van de Habitatrictlijn (en dus niet de soorten van bijlage IV) vormen het uitgangspunt voor de begrenzing. Dit is inclusief in kwaliteit achteruitgegangene en gedegenereerde terreindelen, indien herstel haalbaar is en voor zover nodig voor de instandhouding van de aanwezige habitattypen en/of soorten.
- Herkenbare eenheden en identiteit: streven naar de begrenzing van herkenbare en beheerbare eenheden: ecologische eenheden (bijvoorbeeld op basis van vegetatiestructuur, hydrologie of geomorfologie) of beheerseenheden. Door eenheden op deze manier te begrenzen krijgt het gebied een duidelijke identiteit.
- 'Cement tussen de bakstenen': de begrenzing van ecologische eenheden impliceert dat het Habitatrictlijngebied bestaat uit de habitattypen van bijlage I en het leefgebied van de soorten van bijlage II én een stelsel van natuurwaarden waarvoor het gebied niet is geselecteerd en/of niet is aangemeld. Die natuurwaarden, gekenmerkt als het 'cement tussen de bakstenen', maken integraal onderdeel uit van de ecosystemen en zijn nodig voor herstel en/of instandhouding van de betreffende in de Richtlijn opgenomen habitattypen en/of soorten.
- Deelgebieden: bij zeer sterke versnippering in meerdere deelgebieden worden alleen deze deelgebieden begrensd. De verschillende deelgebieden bevatten dan elk afzonderlijk de habitattypen en/of soorten waarvoor het gebied geselecteerd is. Enclaves: binnen grote eenheden zijn enclaves van grootschalige landbouw en/of bebouwing uitgesloten, voor zover ze geen wezenlijke bijdrage leveren aan de instandhouding van de betreffende habitattypen en/of de soorten.

- Aansluiting bij administratieve grenzen: er is zoveel mogelijk aangesloten bij bestaande administratieve grenzen (bijvoorbeeld begrenzing onder de Natuurbeschermingswet aangewezen gebieden, Nationaal Park, Vogelrichtlijngebied, en/of eigendomsgrenzen).
- Herkenbare topografische lijnen: de gebiedsgrenzen vallen bij voorkeur samen met duidelijk in het landschap herkenbare topografische lijnen, zoals wegen, sloten, heggen, oevers, bosranden en markante verschillen in landgebruik.

Hoofdlijnen aanpassing begrenzing Natura 2000-gebieden

Bij de aanwijzing van de Habitatrichtlijngebieden en bij de aanvulling van de Vogelrichtlijnaanwijzingen met gebiedsdoelen worden overlappende Vogel- en Habitatrichtlijngebieden gecombineerd tot één Natura 2000-gebied. Daarbij wordt ernaar gestreefd de begrenzing van Vogel- en Habitatrichtlijngebieden zo goed als mogelijk op elkaar af te stemmen.

De herbegrenzing kan zijn doorgevoerd op basis van technische en inhoudelijke argumenten.

Technische aanpassingen:

Dit zijn vaak minieme kaarttechnische verbeteringen teneinde de grenzen af te stemmen en gelijk te trekken. Het zijn ook pragmatische aanpassingen. Hierdoor blijven het beheer en de bescherming hanteerbaar en wordt de burger een zo duidelijk en eenvoudig mogelijke begrenzing geboden. Dit kan betekenen dat Vogel- en Habitatrichtlijngebieden die voor een belangrijk deel overlap vertonen met (voormalige) beschermde en staatsnatuurmonumenten op deze begrenzing afgestemd worden. Hierdoor worden onlogische verschillen vermeden. Verder betreft dit ook het op kaart uitzonderen van bestaande bebouwing, tuinen en erven die alleen tekstueel waren geëxclaveerd. Tot deze categorie behoren ook aanpassingen aan kadastrale grenzen in verband met de kadastrale registratie van bij de aanwijzing "betrokken" percelen (zie Nota van toelichting, paragraaf 3.3). Hiermee wordt voorkomen dat kadastrale percelen die slechts voor een onbetekenend deel met het gebied overlappen, kadastraal worden ingeschreven als deel uitmakend van het gebied.

Inhoudelijke aanpassingen:

Gebleken is dat in een beperkt aantal gevallen bij de begrenzing van Habitatrichtlijngebieden onvoldoende rekening is gehouden met de verspreiding van relevante habitattypen of leefgebieden van soorten, waardoor aanpassingen (zowel uitbreiding als verkleining) noodzakelijk waren. Dit is meestal het gevolg van verbeterde en toegenomen kennis. Ook uitbreidingen die noodzakelijk zijn voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied, vallen in deze categorie van inhoudelijke aanpassingen.

Exclavering van recreatieondernemingen en agrarische bedrijven / bufferzones

Een ruimere vrijwaringzone van 300 tot 500 meter rond recreatieondernemingen en agrarische bedrijven, waar door vele ondernemers om is verzocht, behoort niet tot de mogelijkheden. De reden hiervoor is dat menselijk gebruik of de door de mens toegekende bestemming niet bepalend is voor de vraag of een gebied of terrein als Natura 2000-gebied aangewezen dient te worden. Ecologische redenen zijn, volgens de Habitatrichtlijn, bepalend. Een Natura 2000-gebied dat begrensd wordt is in zijn geheel van belang.

Ook in de uitspraak van de Raad van State over de aanwijzing van één van de eerste Natura 2000-gebieden is de vraag over een bufferzone aan de orde gekomen. De Raad van State was toen van oordeel dat "het aanhouden van een minimale afstand tot bedrijfsbebouwing niet mogelijk is, omdat niet in algemene zin ten behoeve van de in het gebied gelegen agrarische bedrijfsbebouwing kan worden vastgesteld in hoeverre de binnen die afstand gelegen gronden naar ecologische maatstaven al dan niet tot het aan te wijzen gebied moeten worden gerekend".³⁸

Bij Vogelrichtlijngebieden wordt het hele gebied door de vogels gebruikt voor broeden, foerageren en/of rusten, hoewel niet elk deel even intensief wordt benut. Voor

---

³⁸ Uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State van 5 november 2008. Zaaknr. 200802546/1 (aanwijzingsbesluit Voornes Duin).

Habitatrichtlijngebieden geldt een vergelijkbare aanpak hoewel habitattypen meestal geen grote, aaneengesloten oppervlakten beslaan. Daar staat tegenover dat de instandhouding van habitattypen meestal een ruimere begrenzing vereist omdat ook rekening moet worden gehouden met een mogelijke verschuiving van de habitatwaarden door het gebied (successie). Daarentegen maken bestaande bebouwing, erven, tuinen, verhardingen en hoofdspoorwegen geen deel uit van een Natura 2000-gebied. Zij zijn door hun fysieke geaardheid blijvend ongeschikt. Dat geldt niet voor ondergronds voorkomende structuren zoals bijvoorbeeld gas- of waterleidingen. Het voorkomen hiervan betekent niet per definitie dat deze gebieden ongeschikt zijn voor planten of dieren en ze zijn daarom ook niet geëxclaveerd. Zie ook paragraaf 2.2.6 van de Nota van Antwoord.

Verticale begrenzing

In paragraaf 2.2.9 van de Nota van Antwoord wordt vermeld dat er geen verticale grens in de Natura 2000-gebieden is opgenomen. Wel moet gewaarborgd zijn dat vliegbewegingen in de omgeving van Natura 2000-gebieden niet tot aantasting van natuurlijke kenmerken leiden. Dat geldt voor de gehele burgerluchtvaart (inclusief parasailen, parachutespringen en luchtballonvaarten), het militaire luchtverkeer en alle andere activiteiten die in samenhang met deze vliegbewegingen in het luchtruim of op de grond plaatsvinden, zoals schietoefeningen en parachutespringen. De effectbeoordeling van dit soort activiteiten kan daarom het beste per gebied plaatsvinden, toegesneden op de omstandigheden ter plekke. Het is dus niet zinvol om hiervoor generieke normen in de besluiten op te nemen. Indien nodig wordt er bij het opstellen van een beheerplan rekening gehouden met het bestaande gebruik door luchtverkeer. Voorwaarde blijft ook hier dat het bestaande gebruik de instandhoudingsdoelstellingen niet in gevaar mag brengen.

3.2 SPECIFIEKE REACTIES OVER DE BEGRENZING

Een inspreker verzoekt om een perceel, sectie E nummer 1171 inclusief een marge van minimaal 50 meter, buiten de begrenzing te houden. Tevens verzoekt de inspreker de Hoofdweg (Molenweg) en zijn inrit inclusief aan weerszijden een marge van minimaal 15 meter buiten de begrenzing te houden. Aangaande de inrit is het van belang dat deze niet (geheel) verhard is.

De zienswijze is niet overgenomen.

Het begrensde deel van het perceel (ca. 1,5 ha) betreft volgens de nieuwe Staatsbosbeheerkartering voor een belangrijk deel duinhabitatypen (o.a. H2130- grijze duinen, 2140- duinheiden met kraaihei en 2170- kruipwilgstruwelen). Verder betreft het andersoortig duinterrein dat integraal deel uitmaakt van het duingebied. Zie ook de tekst over 'exclavering van recreatieondernemingen/agrarische bedrijven' hiervoor.

Een inspreker vraagt de begrenzing bewesten het parkeerterrein bij paal 8 en met name direct westelijk van de reddingbootschuur aan te sluiten op de perceelgrens van deze reddingbootschuur.

De zienswijze is overgenomen.

De grens is nu gelegd op de kadastrale grens van het parkeerterrein en de bebouwing.

Een inspreker verzoekt de kampeerterreinen van Staatsbosbeheer buiten de Natura 2000-begrenzing te laten. Hiermee krijgen zij dezelfde status als de andere kampeerterreinen.

De zienswijze is niet overgenomen.

Verkleining van aangewezen Vogelrichtlijngebieden is alleen bij uitzondering mogelijk, wanneer bij de oorspronkelijke aanwijzing een duidelijk wetenschappelijke fout is gemaakt. In de zienswijze wordt dat voor het jaar 2000, het jaar van de aanwijzing, niet ecologisch gemotiveerd. Zie verder paragraaf 2.2.4. van de Nota van Antwoord.

Enkele insprekers stellen voor het uitloopgebied ten westen van het dorp West-Terschelling niet te begrenzen. Het uitloopgebied heeft een intensief padennet en wordt voor veel recreatieve doeleinden gebruikt.

De zienswijze is overgenomen.

Een bosterrein op het Kaapsduin ten westen van West-Terschelling is uit het gebied verwijderd (18 ha). Zie verder paragraaf 3.3. van de Nota van toelichting.

Een inspreker is tegen het opnemen van de Grie in het Natura 2000-gebied.

De zienswijze is niet overgenomen.

Het Waddenzeedeel omvat zoute graslanden (H1330A), één van de habitattypen waarvoor de Waddenzee is aangewezen. Het onderdeel van Duinen Terschelling, dat in het westen wordt begrensd door de zeekerende dijk rondom de polder van Terschelling, bevat zoute graslanden (H1330A) en duinhabitat (H2130) en vormt een onlosmakelijk onderdeel van de natuurlijke overgang van het getijdengebied naar het duingebied.

Een inspreker (1) pleit voor uitbreiding van de Vogel- en Habitatrichtlijngebieden rond het dorp West Terschelling, met name de gebieden rond Doodemanskisten en tussen Doodemanskisten en het Kaapsduin vanwege het voorkomen van uilen en vleermuizen, alsook het duingebied rond Grootduin aan de Dellewal. Een andere inspreker vindt dat het duin- en bosgebied ten noorden en oosten van West Terschelling begrensd zou moeten worden. Het gebied onderscheid zich in ecologisch opzicht niet van de rest en er zijn geen ecologische gronden om het buiten de aanwijzing te houden.

Een inspreker (2) verzoekt de grens direct be-oosten het zwembadcomplex aan de Sportlaan te West Terschelling te leggen.

Een inspreker (3) stelt voor om Bornholm (bos) aan de begrenzing toe te voegen.

Een inspreker (4) geeft aan dat een klein stukje in het zuidwesten van het Hoornerbos begrensd moet worden.

De eerste drie zienswijzen zijn niet overgenomen.

Doodemanskisten en een uitloper van met naaldbos beboste duinen ten noorden van de bebouwing van West Terschelling zijn in het ontwerpbesluit al aan het Habitatrichtlijngebied onttrokken, omdat ze niet voldeden aan de criteria van paragraaf 3.2 van de Nota van toelichting. Zie daarvoor paragraaf 3.3 van de Nota van toelichting. Dat er 'uilen en vleermuizen' zouden voorkomen, is geen reden om de eerdere besluitvorming te herzien, omdat de velduil en meervleermuis hier niet voorkomen en de habitatwaarden H2180 te geïsoleerd zijn gelegen. Grootduin omvat weliswaar H2130 zoals inspreker beweert, maar ligt ook geïsoleerd van de rest van het gebied.

Wat de Sportlaan betreft is op enige afstand ten noorden daarvan een topografisch herkenbare grens gezocht op een bospad waar waardevolle duinen zijn gescheiden van duinbossen zonder habitatwaarden rond het dorp.

Wat Bornholm betreft is er voor gekozen om de huidige goed herkenbare topografische grens te handhaven.

De laatste zienswijze is wel overgenomen.

De aanwezigheid van beboste duinen (H2180) en *grijze duinen (H2130) zijn aanleiding om het gebied bij het Hoornerbos toe te voegen. Er wordt tevens een meer topografisch herkenbare grens gevolgd langs de Duinweg waarbij alle bebouwing is geëxclaveerd. Zie verder paragraaf 3.3 van de Nota van toelichting.

Een inspreker verzoekt alle vier de op het eiland aanwezige werkende eendenkooien onder dezelfde noemer te laten vallen. Er wordt verzocht om daarom het gebied rondom de Jan-Willemskooi, de Horrekooi en de Rimkeskooi tot Vogelrichtlijn- en Habitatrichtlijngebied te verklaren.

De zienswijze is niet overgenomen.

Alle vier eendenkooien zijn reeds Vogel- en Habitatrichtlijngebied. Drie van de vier eendenkooien, die vlak tegen de Waddenzee aan liggen – het gaat om Jan-Willemskooi, Horrekooi en Rimkeskooi –, maken al van oudsher onderdeel uit van het PKB-gebied Waddenzee, dat uitgangspunt is geweest voor de begrenzing van zowel het Vogelrichtlijngebied als het Habitatrichtlijngebied. De Takkenkooi ligt in Duinen Terschelling.

4. REACTIES OVER DE INSTANDHOUDINGSDOELSTELLINGEN

4.1 ALGEMEEN

In een aantal zienswijzen wordt de vraag gesteld of de besluiten in samenhang met elkaar en met de gebieden daarbuiten wel een voldoende bijdrage leveren om de soorten en habitattypen in een gunstige staat van instandhouding te brengen of te houden. Ook zijn vragen gesteld over de monitoring van Natura 2000-gebieden, de afstemming en de verantwoordelijkheden.

Er is voorgesteld om de tekst van de Algemene instandhoudingsdoelstelling ‘behoud van de bijdrage van het Natura 2000-gebied aan de biologische diversiteit en aan de gunstige staat van instandhouding van natuurlijke habitattypen en soorten binnen de Europese Unie’ te vervangen door de letterlijke tekst van de Habitatrichtlijn: ‘Behoud van de bijdrage van het Natura 2000-gebied aan het waarborgen van de biologische diversiteit door het instandhouden van habitattypen en soorten binnen de Europese Unie’.

Verder is voorgesteld om de tekst van de Algemene instandhoudingsdoelstelling ‘Behoud en waar nodig herstel van de natuurlijke kenmerken en van de samenhang van de ecologische structuur en functie van het gehele gebied voor alle habitattypen en soorten waarvoor instandhoudingsdoelstellingen zijn geformuleerd’ te schrappen omdat met de formulering van het ontwerpbesluit onvoldoende rekening is gehouden met de wijze waarop in jurisprudentie rekening is gehouden met de termen ‘natuurlijke kenmerken’ en ‘instandhoudingsdoelstellingen’.

In een aantal zienswijzen wordt de vraag gesteld of de besluiten in samenhang met elkaar en met de gebieden daarbuiten wel een voldoende bijdrage leveren om de soorten en habitattypen in een gunstige staat van instandhouding te brengen of te houden.

Er wordt de vrees uitgesproken dat voor een aantal habitattypen en soorten onvoldoende gebieden worden aangewezen, zodat de gunstige staat van instandhouding niet gewaarborgd kan worden. Daarnaast wordt er verzocht voor die soorten en habitattypen waarvoor in het Natura 2000 profielendocument (2006) sprake is van een ongunstige staat van instandhouding een herstelopgave te formuleren, tenzij er ecologische redenen zijn om hiervan af te zien. Het besluit zou moeten aangeven wat de gevolgen zijn wanneer een soort uit een gebied dreigt te verdwijnen. Daarnaast zou er een gegronde reden aanwezig moeten zijn wanneer er niet gestreefd wordt naar een gunstige staat van instandhouding.

Tevens zijn er vragen over weidevogels en waarom ze geen bescherming krijgen in de Natura 2000-gebieden.

Een inspreker geeft aan dat het complementaire doel H1042 gevlekte witsnuitlibel een lager gewicht moet krijgen dan de doelen van de kwalificerende typen en soorten.

In de besluiten wordt er volgens insprekers niet ingegaan op de mogelijke gevolgen van klimaatverandering, terwijl deze veranderingen bepalend kunnen zijn voor de haalbaarheid van de natuurdoelen. In andere zienswijzen wordt aangevoerd dat er voor veel soorten geen instandhoudingsdoelstelling geformuleerd mag worden omdat hiermee soorten komen te vallen onder de bescherming van de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn.

Er wordt bovendien gevraagd om de kernopgaven in de aanwijzingen op te nemen dan wel het Natura 2000 doelendocument (2006) deel uit te laten maken van de aanwijzingsbesluiten. Uit

het besluit zou duidelijk moeten blijken voor welke functie(s) en voor welke soort(en) het gebied wordt aangewezen, zodat duidelijk is of de soorten in al hun levensbehoeften worden beschermd. Daar waar niet alle levensbehoeften in een Natura 2000-gebied zijn beschermd dient te worden aangegeven waar de ontbrekende functies zijn gelegen en wat de beschermingsstatus is.

Weer anderen menen dat de uitgangssituatie helder moet worden omschreven in het aanwijzingsbesluit. Tegelijkertijd zal er een termijn gegeven moeten worden waarbinnen de doelstellingen gerealiseerd moeten worden.

Er wordt gevraagd om rekening te houden met vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied en met regionale en lokale bijzonderheden. In dat verband wordt dan ook met nadruk gewezen op het belang van het gebied Duinen Terschelling voor de recreatie. Waarbij met name een ongestoord toeristisch gebruik van de stranden van groot economisch belang is voor de lokale economie.

Dat het concretiseren van maatregelen wordt doorgeschoven naar het beheerplan geeft voor veel insprekers onduidelijkheid; hierdoor kan het overleg over het beheerplan onder grote spanning komen te staan. Zij bepleiten duidelijke kaders voor het beheerplan, zodat er constructief aan de uitwerking kan worden gewerkt. Daarnaast wordt opgemerkt dat bij het vaststellen van de instandhoudingsdoelstellingen alleen wordt uitgegaan van bestaande budgetten. Welke consequenties de instandhoudingsdoelstellingen hebben in financiële zin wordt pas duidelijk bij het tot stand komen van de beheerplannen.

Met betrekking tot de hierboven genoemde zienswijzen worden de volgende opmerkingen gemaakt:

Algemene instandhoudingsdoelstellingen

De formulering van de algemene instandhoudingsdoelstellingen is aangepast in hoofdstuk 5 van de Nota van toelichting van dit besluit. De algemene instandhoudingsdoelstellingen beogen de algemene hoofddoelstelling van de Vogel- en Habitatrichtlijn in de individuele aanwijzingsbesluiten te verankeren. Daarmee wordt de bijdrage van de Nederlandse Natura 2000-gebieden aan het behoud van de biodiversiteit vastgelegd. Het streven naar een gunstige staat van instandhouding van de per aanwijzingsbesluit opgesomde habitattypen, soorten en vogels is daarvan de uitwerking. Het vormt de Nederlandse bijdrage aan de ecologische samenhang van het Europese Natura 2000-netwerk. Per gebied worden de specifieke doelstellingen voor de relevante habitattypen en soorten nader omschreven. Op basis van de algemene doelstellingen wordt naar een landelijk gunstige staat van instandhouding van de voor Nederland relevante habitattypen, -soorten en vogels gestreefd. Dit houdt in dat het natuurlijke verspreidingsgebied van de habitat of van de soort stabiel moet zijn of moet toenemen; dit moet in de toekomst ook zo blijven. Een duurzaam behoud van een habitatype kan alleen maar gerealiseerd worden wanneer alle planten- en diersoorten die typisch zijn voor het habitat behouden kunnen worden. Dit geldt ook voor de bescherming van een bepaalde plantensoort of diersoort. De betreffende soort kan alleen effectief beschermd worden wanneer de beschermingsmaatregelen zich, naast op de soort zelf, ook richten op het habitat of het leefgebied van de soort. Zodoende strekt in een Natura 2000-gebied de instandhoudingsdoelstelling van een soort zich mede uit tot het leefgebied of de habitat van de betreffende soort.

Verder geldt ook dat invloeden van buitenaf op het Natura 2000-gebied van grote invloed kunnen zijn op de staat van instandhouding van een soort: de externe werking. De instandhoudingsdoelstelling richt zich op het gehele biotische en abiotische complex van factoren, die het habitatype of de soort haar specifieke aanzien geven en die noodzakelijk zijn voor het behoud van de biologische diversiteit van het gebied.

Met name bij vogels is een belangrijk deel van het leefgebied buiten het Natura 2000-gebied gehouden. Bij een aantal vogelsoorten gaat het daarbij vooral om de foerageergebieden. Deze bevinden zich in grote aaneengesloten agrarische gebieden of zijn buiten het Natura 2000-

gebied gehouden omdat niet gegarandeerd kon worden dat deze gebieden, zoals bijvoorbeeld braakliggende bouwterreinen, hun huidige functie ook in de toekomst behouden. Deze gebieden spelen, vanwege het vervullen van een bepaalde (foerageer)functie, een belangrijke rol bij het realiseren van een goede staat van instandhouding, zodat ook het verstoren van zo'n gebiedsfunctie van grote invloed kan zijn op de staat van instandhouding van de soort.

Contour 'haalbaar en betaalbaar'

In de paragrafen 1.2.3, 3.4 en 4.1.7 van de Nota van Antwoord staat aangegeven dat zowel de selectie als de begrenzing uitsluitend gebaseerd worden op ecologische criteria. Dit betekent echter niet dat andere dan ecologische belangen geen rol hebben gespeeld. Bij het vaststellen van de instandhoudingsdoelstellingen heeft het uitgangspunt 'haalbaar en betaalbaar', zowel landelijk als per gebied nadrukkelijk een rol gespeeld. Er is daarbij rekening gehouden met de economische en sociale belangen van de directe omgeving. Dit betekent in de praktijk dat voor een bepaald habitatype of soort de relatief grootste ecologische bijdrage komt van het gebied waar de ecologische vereisten reeds op orde zijn of waar ze op eenvoudige wijze op orde te brengen zijn, om zodoende bij het opstellen van beheerplannen een evenwichtige balans tussen economie en ecologie na te streven.

In paragraaf 3.4 van de Nota van Antwoord staat dat Nederland zich inspant om zoveel mogelijk habitatypen en soorten in een gunstige staat van instandhouding te houden of te brengen. Er kan echter geen onevenredige financiële inspanning verwacht worden om alle habitatypen en soorten te herstellen. Met oog hierop is voor een aantal soorten en habitatypen in het Natura 2000 doelendocument (2006, hoofdstuk 6) gekozen voor een lager niveau dan gunstige staat van instandhouding. In die gevallen wordt verbetering van de ecologische vereisten voorlopig niet realistisch geacht of de inspanning staat in geen verhouding tot de extra bijdrage die een gebied kan leveren aan de realisering van de Natura 2000-doelen op landelijk niveau. Anderzijds is het logisch dat een hogere inzet wordt nagestreefd voor habitatypen en soorten waar Nederland relatief belangrijk voor is en/of voor habitatypen en soorten die sterk onder druk staan.

Dit geldt bijvoorbeeld voor het habitatype grijze duinen. Voor dit habitatype zijn de ecologische omstandigheden nog niet geheel op orde.

Contour 'strategisch lokaliseren'

Bij het vaststellen van de instandhoudingsdoelstellingen is ook geanticipeerd op bestaande plannen en projecten ter realisering van de Ecologische Hoofdstructuur en bestaand beleid met betrekking tot bijvoorbeeld mest en waterhuishouding. Dit is het gehanteerde principe van 'strategisch lokaliseren': behoud of herstel nastreven daar waar de grootste potentie ligt en waar dit gemakkelijk kan zonder dat afbreuk wordt gedaan aan de ecologische uitgangspunten en ambities. Om daaraan invulling te geven zijn diverse consultatierondes met deskundigen en terreinbeheerders gehouden en zijn analyses uitgevoerd, waaronder de knelpunten- en kansenanalyse van KIWA.³⁹

In de toekomst zullen inspanningen voor het waterbeheer meer gericht moeten worden op het natuurbelang. Waar nodig is de begrenzing van gebieden aangepast om een op termijn meer duurzame situatie te verkrijgen. Voor een aantal habitatypen en soorten zijn gezien de urgentie ten aanzien van de kernopgave (sense of urgency), op de korte én langere termijn aanvullende water- of beheermaatregelen nodig.

Trends, dynamiek en autonome ontwikkelingen

In het aanwijzingsbesluit staat de resultante van bovenstaande contouren uitgewerkt in de vorm van de instandhoudingsdoelstellingen. Op grond daarvan worden in het beheerplan de benodigde maatregelen uitgewerkt om de genoemde habitatypen en soorten in de gewenste staat van instandhouding te brengen of te behouden, zodat het gebied voldoende bijdrage kan leveren aan het realiseren van de gewenste staat van instandhouding op landelijk niveau. Eén van de uitgangspunten is dat doelstellingen in de tijd robuust geformuleerd moeten

³⁹ KIWA Water Research & EGG (2007): Knelpunten- en kansenanalyse Natura 2000 gebieden. Versie 2007. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag

worden. Dit is gedaan om zo te kunnen anticiperen op bijvoorbeeld de natuurlijke dynamiek of een mogelijke klimaatsverandering. Als de instandhoudingsdoelstellingen niet gehaald lijken te worden, bijvoorbeeld omdat een populatie vogels of een bepaald habitatype ondanks de bescherming toch kleiner wordt, moet Nederland maatregelen nemen om deze ontwikkeling te keren. Artikel 6, tweede lid, van de Habitatrichtlijn, verplicht de lidstaat namelijk om de achteruitgang tot staan te brengen. Soms zullen de genomen maatregelen niet werken, bijvoorbeeld bij klimaatsverandering, een te grote externe beïnvloeding of als trekkende soorten in het buitenland negatief worden beïnvloed. Er zijn dan geen sancties. Gezien een aantal onzekerheden over te verwachten ontwikkelingen, die voortkomen uit natuurlijke dynamiek en klimaatveranderingen, is voor het jaar 2015 voorzien in een evaluatie van het Natura 2000 doelendocument (2006). Indien noodzakelijk worden dan ook de betreffende aanwijzingsbesluiten aangepast (zie Nota van Antwoord, paragraaf 3.19).

In hoofdstuk 5 van de Nota van toelichting van dit besluit wordt nader op de specifieke keuzes ingegaan.

Ecologische samenhang en belangenafweging

De afweging tussen economie en ecologie moet zodanig plaatsvinden dat de goede staat van instandhouding van de in bijlage I en in bijlage II genoemde habitatypes en soorten niet in gevaar komt.

De situatie kan zich voordoen dat in een bepaald gebied een aantal habitatypes of soorten voorkomt, waarvoor geen instandhoudingsdoelstellingen zijn vastgesteld. Er is dan de inschatting gemaakt dat het betreffende habitatype of de betreffende soort weliswaar marginaal in het gebied aanwezig is, maar dat het gebied op termijn geen bijdrage kan leveren aan de instandhouding van het habitatype of soort. Ook bij de formulering van een doel voor broedvogels is bepalend of het gebied een relevante bijdrage aan het realiseren van het landelijke doel levert of kan gaan leveren (zie ook paragraaf 3.11 van de Nota van Antwoord).

Voor elk specifiek gebied komt dat erop neer dat de instandhoudingsdoelstelling van een bepaald habitatype of bepaalde soort alleen in samenhang kan worden gezien met de instandhoudingsdoelstelling op landelijk niveau en in andere Natura 2000-gebieden. Dat betekent dat er weliswaar landelijk per soort of per habitatype naar een goede staat van instandhouding moet worden gestreefd, maar dat deze situatie niet in elk gebied afzonderlijk hoeft te worden nagestreefd. Binnen dit kader kan ook rekening worden gehouden met vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied en met regionale en lokale bijzonderheden.

Weidevogelbeheer

Een aantal insprekers signaleert dat er in de Vogelrichtlijngebieden geen ruimte is voor in ons land broedende weidevogels. Voor een goed begrip hiervan is het nodig te weten hoe de Vogelrichtlijngebieden geselecteerd zijn. De criteria uit het jaar 2000 voor de selectie van gebieden zijn 1. minstens 1% van de biogeografische populatie verblijft geregeld in een gebied en 2. het gebied behoort tot de vijf belangrijkste gebieden in Nederland voor een soort voorkomend op bijlage 1 van de Vogelrichtlijn.

Twee belangrijke weidevogels die in ons land broeden zijn de grutto en de Kievit. Deze vogelsoorten staan niet op bijlage 1 maar worden beschouwd als trekkende watervogels (zie ook Nota van Antwoord Vogelrichtlijn deel 1, bijlage 2A). Gevolg hiervan is dat alleen de gebieden die voor de grutto en Kievit als trekvogels van belang zijn als Vogelrichtlijngebied zijn aangewezen, en niet de broedgebieden. Dus gebieden waar minstens 1% van de biogeografische populatie Kieviten of grutto's als trekkende watervogel verblijft zijn aangewezen als Vogelrichtlijngebied. Het gaat zoals gezegd, vooral om de bescherming van slaapplekken. Broedgebieden liggen grotendeels buiten het Natura 2000-netwerk. Dat neemt niet weg dat LNV een groot belang hecht aan een rijk agrarisch cultuurlandschap buiten de Natura 2000-gebieden, en ook streeft naar een structurele oplossing voor het weidevogelbeheer. De ruimte voor weidevogels is wel aanwezig maar de soorten worden niet beschermd binnen Natura 2000.

Naast de twee bovenstaande criteria is bij de begrenzing van de gebieden ook gekeken naar een aantal Rode Lijst soorten, maar alleen indien meer dan 25% van de landelijke broedpopulatie van de soort door de Vogelrichtlijngebieden was afgedekt. Dit was voor de grutto niet het geval, de bescherming van broedende grutto's in Natura 2000 gebieden kan maar een kleine bijdrage leveren aan de instandhouding van de soort op landelijke schaal. Dat is de reden dat de grutto als broedvogel niet is meegenomen bij het vaststellen van de Vogelrichtlijngebieden.

Zie ook de Nota van Antwoord Vogelrichtlijn deel 1 (LNV, 2000) bijlage B1, paragraaf 2.2.3, en tabellen bijlage 2A en bijlage 3A. Zie verder Nota van Antwoord Natura 2000, paragraaf 3.17.

Recreatie en toerisme

Hoewel zeer goed beseft wordt dat duinen, stranden en het aanliggende zeegebied een belangrijk onderdeel uitmaken van het Friese toeristische product, moet ook worden vastgesteld dat dit gebied daarin geen unieke plaats inneemt. Langs de gehele (Nederlandse) kust vindt er een intensief recreatief gebruik van de stranden plaats. Dat betekent dat de bescherming van kusthabitattypen altijd in samenhang met het toeristische medegebruik moet geschieden. In die zin is het belang van een adequaat natuurbeheer ook in het belang van een gezonde toeristische sector. In onder meer paragraaf 4.1.3. en 4.1.4. van de Nota van Antwoord is ingegaan op de ontwikkelingsmogelijkheden van bedrijven en de concurrentiepositie: Afhankelijk van de bedrijfstak biedt de aanwezigheid van een Natura 2000-gebied dikwijls nieuwe mogelijkheden.

Dit specifieke gebied is een duingebied waar ondanks de toeristische druk een aantal habitattypen zich nog steeds in een goede staat van instandhouding bevinden. Niettemin is het door de ongunstige staat van instandhouding van weer een aantal andere duinhabitattypen noodzakelijk om voor deze habitattypen en soorten een herstelopgave te formuleren. De belangrijkste herstelopgaven hebben met name een relatie met het (grond)waterbeheer en zijn voor wat betreft de binnenduintrand zelfs als urgent te kwalificeren. Dat betekent dat er voor het behoud van deze habitattypen op korte termijn maatregelen genomen zullen moeten worden, omdat anders herstel niet meer te realiseren zal zijn. Het strand, maar zeer zeker ook de duinen zijn de belangrijkste trekpleister voor toeristen. Het toeristische bedrijfsleven is dan ook zeer gebaat bij een adequate instandhouding van dit gebied.

Complementaire doelen

Complementaire doelen zijn voor dit gebied niet aan de orde. In het Waddengebied waren in de ontwerpbesluiten alleen complementaire doelen toegekend voor de gevlekte witsnuitlibel aan de Natura 2000-gebieden Duinen en Lage Land Texel en Duinen Terschelling. Deze doelen zijn geschrapt (zie bijlage B.1 van de Nota van toelichting).

Er kan zich de situatie voordoen dat een bepaald habitatype of bepaalde soort niet in een gebied voorkomt, terwijl daarvoor wel een instandhoudingsdoelstelling is vastgesteld. In die situatie is bewust de keuze gemaakt om daarvoor een (complementaire) doelstelling op te nemen. Deze complementaire doelstelling is alleen opgenomen voor soorten en habitattypen, waarvan de staat van instandhouding sterk onder druk staat en waar een duurzame instandhouding op Europees niveau in belangrijke mate afhangt van de Nederlandse bijdrage (zie ook pagina 35 en verder van het Natura 2000 doelendocument (2006)). Het gebied wordt geacht goede ontwikkelingspotenties te hebben voor het type of de soort. Deze complementaire doelen maken volwaardig deel uit van de aanwijzingsbesluiten en genieten de volledige bescherming van de wet, maar de habitattypen en soorten worden niet aangemeld bij de Europese Commissie.

De 'ten gunste van' bepaling

In sommige gevallen is er een zogenaamde 'ten gunste van' bepaling gebruikt. Daarmee wordt aangeduid dat de aanwezigheid van een bepaald habitatype of bepaalde -soort in enige mate mag afnemen ten gunste van andere habitattypen of soorten die sterk onder druk staan en waarvoor in een gebied de doelen in termen van uitbreiding omvang leefgebied of uitbreiding oppervlakte zijn geformuleerd.

Ook het onderhavige besluit kent de bepaling dat de oppervlakte van habitattype kruipwilgstruwelen, H2170 mag afnemen ten behoeve van habitattype vochtige duinvalleien, H2190. Het habitattype H2190 verkeert in een ongunstige staat van instandhouding. Dat betekent dat er maatregelen genomen moeten worden om zowel de oppervlakte te vergroten als de kwaliteit te verbeteren. Bij het vergroten van de oppervlakte valt het zeker niet uit te sluiten dat dit deels ten koste gaat van andere aangrenzende habitattypen, zoals habitattype H2170. Gelet op het ecologische belang om de staat van instandhouding van dit habitattype te verbeteren, is hier de bewuste keuze gemaakt dat dit ten koste mag gaan van een ander habitattype met een gunstige staat van instandhouding.

Onderbouwing besluiten

Het Natura 2000 doelendocument (2006) is één van de dragende beleidsdocumenten die aan de besluitvorming ten grondslag heeft gelegen. Het beleid zoals daar is uiteengezet, is bij de besluitvorming toegepast, maar het Natura 2000 doelendocument (2006) maakt géén onderdeel uit van het besluit.

Met betrekking tot de vraag op welke wijze er kan worden nagegaan of de gunstige staat van instandhouding voor dat betreffende habitattype of de betreffende soort kan worden bereikt, is er in de Nota van toelichting een uitgebreid overzicht opgenomen waarin alle gebieden staan vermeld waaraan voor het betreffende habitattype een doel is toegekend. Op deze wijze is na te gaan hoe de landelijke opgave over het Natura 2000-netwerk is verdeeld. Het is echter een indicatieve vermelding, want het is niet de bedoeling in deze aanwijzing een besluit te nemen over de instandhoudingsdoelstellingen van andere gebieden.

Kernopgaven

In paragraaf 1.3.4 van de Nota van Antwoord staat vermeld dat de kernopgaven een belangrijk hulpmiddel zijn bij de focus en eventuele prioritering binnen de Natura 2000-beheerplannen. Ze beschrijven de belangrijkste behoud- en herstelopgave per Natura 2000-landschap en zijn in het Natura 2000 doelendocument (2006) toegedeeld aan gebieden. Het toevoegen van de kernopgaven aan de Nota's van toelichting bij de definitieve aanwijzingsbesluiten heeft geen meerwaarde, omdat die informatie is opgenomen in het Natura 2000 doelendocument.

Ambitieniveau van de instandhoudingsdoelstellingen

Per gebied zijn er gebiedsdoelen opgesteld. Voor vogels zijn per gebied richtinggevende aantallen genoemd. Als men de gebiedsdoelen bij elkaar optelt en vergelijkt met het landelijke doel (aantal) van de soort, is er op gebiedsniveau vaak een tekort. Dit komt omdat de landelijke doelstelling de som van de gebiedsdoelen omvat én bij de formulering van de landelijke doelstelling ook rekening is gehouden met de aantallen van die vogelsoort die voorkomen in gebieden buiten het Natura 2000-netwerk. Deze laatste categorie wordt niet via het Natura 2000-spoor beschermd, maar via ander natuurbeleid, zoals de EHS en de Flora- en Faunawet. Bij de evaluatie in 2015 wordt bekeken of met de huidige selectie de landelijke doelen inderdaad worden gehaald of dat bijstelling nodig is.

Monitoring

Het ministerie van LNV is verantwoordelijk voor de periodieke algemene rapportages aan de Europese Commissie en voor de monitoring van de staat van instandhouding van soorten en habitattypen op landelijk niveau. LNV zorgt voor een landelijk monitoringssysteem. De gebiedsgerichte monitoring zal plaatsvinden op basis van de monitoringsparagraaf uit de beheerplannen waarin ook rollen en verantwoordelijkheden zijn uitgewerkt. Voor zowel de landelijke als de gebiedsgerichte monitoring wordt momenteel - in samenhang - een programma van eisen ontwikkeld in overleg met de betrokken bevoegde gezagen (LNV, V&W, Defensie en de provincies (IPO)). Zie ook paragraaf 1.5.1 van de Nota van Antwoord.

Nulsituatie of uitgangspunt

In paragraaf 3.18 van de Nota van Antwoord staat vermeld dat bij het vaststellen van de gebiedsdoelen niet is uitgegaan van een bepaald referentiejaar, zoals het moment van

aanwijzing als Vogelrichtlijngebied of aanmelding als Habitatrictlijngebied. Bij het vaststellen van de doelen is gekeken naar de staat van instandhouding van de betreffende soort of het habitatype op landelijk niveau. Ook is gekeken naar de (minimaal) benodigde hoeveelheid en/of oppervlakte leefgebied of habitatype om een gunstige staat van instandhouding op landelijk niveau te realiseren.

Die (landelijke) staat van instandhouding vormde mede de basis voor vaststelling van de instandhoudingsdoelstellingen voor soorten en/of habitatypes per gebied. In de besluiten is aangegeven of voor een soort of habitatype in een concreet gebied een behoud- of verbeterdoel geldt. Zo is bijvoorbeeld een behouddoel geformuleerd als het gebied een voldoende bijdrage levert aan de realisering van het doel op landelijk niveau of als onevenredige maatregelen nodig zouden zijn om het gebied een grotere bijdrage te laten leveren.

Realisatietermijnen

Zoals in paragraaf 3.16 van de Nota van Antwoord wordt gesteld, zijn termijnen onmisbaar om de realisatie van doelen te plannen. Deze plannings zijn grotendeels afhankelijk van regionale en zelfs lokale omstandigheden. Daardoor zijn de op te stellen beheerplannen de aangewezen plaats voor het bepalen van de realisatietermijnen. Om die reden is ervan afgezien realisatietermijnen in de aanwijzingsbesluiten op te nemen.

Flankerend beleid

In paragraaf 5.8 van de Nota van Antwoord wordt als uitgangspunt geformuleerd dat de instandhoudingsdoelstellingen met behulp van bestaande budgetten worden gerealiseerd. De 'bestaande budgetten' waaruit realisatie van de Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen gefinancierd moet worden, zijn grotendeels opgenomen in het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG). Daartoe behoren de Subsidieregeling Natuurbeheer, de Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer en de financiële middelen voor de bestrijding van verdroging in de zogenoemde TOP-lijst gebieden. Daarnaast is ook het bestaande beheerbudget voor Staatsbosbeheer een financieringsbron voor de instandhoudingsdoelstellingen. Waar de Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen gekoppeld zijn aan waterkwaliteit kunnen de additionele kosten worden gefinancierd via het spoor van de Kaderrichtlijn Water. Veel subsidiemogelijkheden voor inrichting en (agrarisch) natuurbeheer zijn met het ILG onder verantwoordelijkheid van de provincies gekomen. De provincies bieden deze subsidiemogelijkheden aan door middel van provinciale subsidieregelingen zoals Provinciale Subsidieregeling Natuurbeheer (PSN) en de Provinciale Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer (PSAN).

4.2 SPECIFIEKE REACTIES OVER DE INSTANDHOUDINGSDOELSTELLINGEN

Enkele insprekers verzoeken om de kernopgaven 2.01 en 2.05 zo toe te passen dat deze uitbreiding van de oppervlakten van de habitatypes H2110 (embryonale duinen), H2120 (witte duinen) en H2190 (vochtige duinvalleien) beogen. Dit is noodzakelijk voor het herstel van broedvogels van dynamische zoute kustmilieus en aan open duinvalleien gebonden broedvogels zoals de strandplevier, bontbekplevier, dwergstern en de blauwe kiekendief. Een inspreker geeft aan dat ruimte noodzakelijk is voor natuurlijke verstuiving.

De zienswijze is niet overgenomen.

De kernopgaven maken geen deel uit van het aanwijzingsbesluit. De kernopgaven geven richting aan de uitwerking van de doelen in de beheerplannen. Bij het opstellen van de beheerplannen is men vrij om binnen de kaders van het aanwijzingsbesluit aanvullende prioriteiten te stellen. Zie ook de Nota van Antwoord (2007) paragraaf 3.14.

Een inspreker verzoekt om in de doelen een tijdelijke afname van de oppervlakte H1330 schorren en zilte graslanden op de Boschplaat mogelijk te maken zodat verbetermaatregelen kunnen worden uitgevoerd.

De zienswijze is niet overgenomen. Dergelijke voorstellen kunnen tijdens het beheerplanproces bekeken worden. Zie hiervoor hoofdstuk 6 van deze bijlage C en de Nota van Antwoord paragraaf 1.5.

Een inspreker verzoekt om de doelstelling voor habitatype H2110 embryonale duinen te wijzigen in vergroting van de oppervlakte.

De zienswijze is niet overgenomen. Vanuit de systematiek is er geen aanleiding om het doel te wijzigen. De staat van instandhouding is gunstig en de landelijke doelstelling is behoud oppervlakte en kwaliteit. Zie verder bijlage B.4 van de Nota van toelichting.

Een inspreker vraagt of uitbreiding van habitatypen H2130 grijze duinen en H6230 heischrale graslanden ten koste mag gaan van habitatypen H2140 duinheiden met kraaihei en H2170 kruipwilgstruwelen.

De zienswijze is niet overgenomen. Aan H2140 en H2170 is geen formulering 'ten gunste van' H2130 en H6230 toegevoegd, want er is voldoende ruimte voor de laatstgenoemde habitatypen.

Een inspreker geeft aan dat de gezamenlijke hersteldoelen van de blauwe kiekendief in het Waddengebied, waar 95% van de populatie voorkomt, onvoldoende zijn voor de landelijke herstelopgave. Een toewijzing van 125 paar is noodzakelijk in de Natura 2000-gebieden in het Waddengebied, waaronder Duinen Terschelling. Een ander vindt de doelstelling niet reëel omdat er nooit meer dan 20 broedparen zijn geteld.

De zienswijze is niet overgenomen. De doelstelling voor de blauwe kiekendief op Terschelling blijft gehandhaafd. De nu geformuleerde draagkracht is ingeschat als realistisch. Voor de waargenomen aantallen wordt verwezen naar SOVON & CBS (2006). Daaruit blijkt dat de geformuleerde draagkracht wel degelijk is gebaseerd op realistische aantallen van de soort in dit gebied. Zie verder bijlage B.4 van de Nota van toelichting.

Een inspreker is van mening dat verhogen van de herstelopgaven voor de velduil in de Natura 2000-gebieden op de Waddeneilanden noodzakelijk is. In het Waddengebied komt 92% van de Nederlandse populatie voor. Wanneer de gebiedsdoelen van de zes gebieden bij elkaar worden opgeteld wordt de bijdrage van de Waddeneilanden aan het landelijke hersteldoel niet gehaald.

De zienswijze is niet overgenomen. Zoals de inspreker vermeldt, bevindt zich 92% van de broedgevallen binnen Natura 2000-gebieden. Dit heeft te maken met verdwijning van geschikte broedlocaties in het binnenland. Het gemiddelde gedurende 1999-2003 bedroeg 27 broedparen vrijwel beperkt tot de Waddeneilanden. Alleen in het Waddengebied wordt een herstelopgave haalbaar geacht, de gestelde gebiedsdoelen voor de Waddeneilanden (inclusief Terschelling) zijn dan ook allemaal gericht op herstel. De geformuleerde herstelopgave voor Terschelling is reeds een behoorlijke opgave en wordt niet verhoogd. Zie verder bijlage B.4 van de Nota van toelichting.

Een inspreker constateert dat de gezamenlijke gebiedsdoelen voor de bontbekplevier onvoldoende zijn voor het realiseren van de landelijke behoudsdoelstelling. Er moeten minimaal 25 extra broedparen verdeeld worden over de Natura 2000-gebieden, waaronder van Duinen Terschelling.

De zienswijze is niet overgenomen. De doelstelling voor de bontbekplevier op Terschelling blijft gehandhaafd. De nu geformuleerde draagkracht is ingeschat als realistisch. Voor de waargenomen aantallen wordt

verwezen naar SOVON & CBS (2006). Daaruit blijkt dat de geformuleerde draagkracht wel degelijk is gebaseerd op realistische aantallen van de soort in dit gebied. Ten behoeve van het realiseren van de landelijke opgave is de doelstelling van het gebied Duinen en Lage Land Texel (002) verhoogt. Zie verder bijlage B.4 van de Nota van toelichting.

Een inspreker verzoekt een minimum aantal kolonies dwergsternen per gebied op te nemen aangezien broedgelegenheid voor de dwergstern een belangrijke beperkende factor is. Verder is het noodzakelijk dat in totaal 275 broedparen aan de bestaande gebiedsdoelen worden toegevoegd om het landelijke hersteldoel te halen. Voor het Natura 2000-gebied Duinen Terschelling bestaat de mogelijkheid voor een extra toewijzing.

De zienswijze is niet overgenomen.

De landelijke doelstelling is naar beneden aangepast tot 600 paren. De doelstelling is niet uitgebreid met het aantal kolonies omdat de systematiek van de doelen niet ter discussie staat. De systematiek is gericht op omvang en kwaliteit leefgebied waarvoor de gehanteerde aantallen een indicatie zijn.

Een inspreker geeft aan dat voor het paapje (complementaire) hersteldoelen geformuleerd moeten worden voor alle Natura 2000-gebieden op de Waddeneilanden, waaronder Duinen Terschelling. Dit moet zodanig gebeuren dat er een sleutelpopulatie van minimaal 100 paar wordt gerealiseerd.

De zienswijze is niet overgenomen.

In het ontwerpbesluit was Duinen Terschelling reeds aangewezen voor het paapje. Er is een herstelopgave gesteld met uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied ten behoeve van een draagkracht voor een populatie van ten minste 25 paren.

Een inspreker geeft aan dat voor het behalen van de landelijk herstelopgave het noodzakelijk is dat de gebiedsdoelen voor de tapuit in het Waddengebied, waaronder Duinen Terschelling, sterk verhoogd worden. Het aantal broedparen dat voorkomt in de Natura 2000-gebieden ligt op 600 paar, terwijl dit eerder rond de 1460 paar zou moeten liggen. De belangrijkste knelpunten zijn verslechterende broedbiotoop door afname van konijnenholen, en verslechterde voedselbiotoop door afname van kortgrazige, kruidenrijke vegetaties met goed voedselaanbod.

De zienswijze is niet overgenomen.

Sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw is de verspreiding van de soort met twee derde gekrompen. Alleen in natuurgebieden heeft de soort enigszins stand weten te houden. Herstel van de situatie naar dertig jaar geleden wordt niet realistisch geacht gelet op de schaal en oorzaken van de aantalsafname. Het landelijk doelniveau is daarom verlaagd naar 1000 broedparen. De huidige doelen in het waddengebied en voor Duinen Terschelling zijn reeds behoorlijke opgaven. Het beoogde herstel zal verder grotendeels moeten worden bereikt door maatregelen buiten Natura 2000. Zie verder de motivering in bijlage B.4 van de Nota van toelichting.

Een inspreker is van mening dat er (complementaire) herstelopgaven voor een aantal soorten (woudaap, blauwe kiekendief, grauwe kiekendief, kemphaan, velduil, draaihals, duinpieper, paapje, tapuit, grote karekiet, grauwe klauwier) zouden moeten worden geformuleerd in gebieden, waaronder Duinen Terschelling, waar de soort al niet meer of in lage aantallen voorkomt. Zo is de som van de aangewezen gebiedsdoelen voor de grauwe klauwier slechts 170 broedparen. Er zijn onvoldoende broedparen aan de gebieden toegekend.

De zienswijze is niet overgenomen.

Voor alle vogelsoorten waarvan de staat van instandhouding niet gunstig is, bestaat in principe het streven om de staat van instandhouding landelijk te verbeteren. Dit dient te geschieden op die plaatsen waar dit het gemakkelijkst te realiseren is en waar de beste

potenties hiervoor aanwezig zijn. In de onderhavige situatie is ervoor gekozen om in dit Natura 2000-gebied een herstelopgave voor blauwe kiekendief, velduil, paapje en tapuit te formuleren. Bij het vaststellen van de gewenste draagkracht is zo goed mogelijk gekeken naar de potenties van het gebied voor betreffende soorten. Het verder ophogen van deze gebiedsdoelen is derhalve niet realistisch geacht. Daarnaast is het niet zo dat voor alle soorten die in potentie in een Natura 2000-gebied aanwezig kunnen zijn een (complementaire) herstelopgave wordt geformuleerd. Dit is zeer terughoudend gedaan voor slechts een klein aantal soorten en habitattypen (zie Natura 2000 doelendocument, 2006, p. 35/36). De gebieden, die voor zo'n herstelopgave het eerst in aanmerking komen zijn die gebieden waar deze natuurwaarden het eenvoudigst en met de minste gevolgen voor de omgeving te realiseren zijn.

De grauwe klauwier is in begin jaren '90 van Terschelling verdwenen en sindsdien niet meer succesvol teruggekeerd.

Enkele insprekers verzoeken om voor de strandplevier de landelijke doelstelling en de gebiedsdoelstelling voor Terschelling te verhogen.

De zienswijze is niet overgenomen.

Het landelijke doel blijft gehandhaafd op 400 paren. De nu geformuleerde draagkracht van Duinen Terschelling is ingeschat als realistisch. Voor de waargenomen aantallen wordt verwezen naar SOVON & CBS (2006). Daaruit blijkt dat de geformuleerde draagkracht wel degelijk is gebaseerd op realistische aantallen van de soort in dit gebied.

Een inspreker vraagt aandacht voor het beheer van overzomerende ganzen (grauwe gans, brandgans, rotgans). Momenteel verplaatsen de ganzenpopulaties zich naar de polder, waar vervolgens weer beheer en schadebestrijding noodzakelijk blijkt te zijn.

De zienswijze is niet overgenomen.

Voor overzomerende ganzen zijn in het Waddengebied géén instandhoudingsdoelstellingen geformuleerd. Gedeputeerde Staten kunnen voor het vangen en doden van ganzen toestemming verlenen. Ook binnen Natura 2000-gebieden kan zonodig – met een ontheffing van de provincie – opgetreden worden. Nadere afspraken over het beheer van ganzen binnen de Natura 2000-gebieden kunnen worden gemaakt in het beheerplan.

5. REACTIES OVER DE RECHTSGEVOLGEN

5.1 ALGEMEEN

Er wordt gewezen op het feit dat de gevolgen van het huidig gevoerde natuurbeleid een onevenredige belasting vormen voor de nog resterende landbouwbedrijven op Terschelling, het historisch medegebruik van strand en duinen alsook voor de wildbeheereenheid. Men stelt dat het onmogelijk is om op basis van de stukken te bepalen wat de gevolgen van de aanwijzing zijn voor de individuele bedrijfsvoering. De scheiding in tijd tussen het aanwijzingsbesluit en het beheerplan wordt daarvoor verantwoordelijk gehouden. Men meent dat Nederland met zijn Natuurbeschermingswet veel verder gaat ten aanzien van de jacht dan door de Europese richtlijn wordt gevraagd. Er wordt verder over de instandhoudingsdoelstellingen opgemerkt dat ze de status zouden moeten krijgen van een inspanningsverplichting en niet van een resultaatsverplichting. Daarnaast worden er veel opmerkingen gemaakt en vragen gesteld over de diverse facetten van bestaand gebruik (zoals landbouw, recreatie, kleinschalig historisch medegebruik en waterwinning), de gedane toezeggingen in het kader van nieuwe natuur en de Ecologische Hoofdstructuur, de externe werking, de activiteiten van hulpverleningsorganisaties, de relatie met ammoniak (zoals kritische depositiewaarden), de gevolgen voor het kustbeheer, de relatie met het bestemmingsplan, de Algemene Plaatselijke Verordening (APV) en andere ruimtelijke plannen, het instellen van een bufferzone en de gestelde nationale doelen.

Het toerisme is van groot economisch belang voor Terschelling en daarom dient er volgens een inspreker een zorgvuldige belangenafweging plaats te vinden, zodat de huidige recreatieve en bedrijfsmatige activiteiten in en bij de gebieden onverkort gehandhaafd kunnen worden. De gebieden dienen ook toegankelijk te blijven voor de sportluchtvaart.

Enkele insprekers wijzen er op dat 1 oktober 2005 (de inwerkingtreding van de Natuurbeschermingswet 1998) niet als peildatum voor bestaand gebruik kan dienstdoen.

Met betrekking tot de hierboven genoemde argumenten worden de volgende opmerkingen gemaakt:

Peildatum bestaand gebruik

Zoals in paragraaf 4.2.4 van de Nota van Antwoord reeds uiteen wordt gezet, worden er door het gebruiken van een peildatum geen activiteiten gelegaliseerd. Dat een bepaalde activiteit om wat voor reden dan ook kan worden aangemerkt als bestaand gebruik, wil nog niet zeggen dat deze daarmee is toegestaan. In het traject van het beheerplan worden de effecten van bestaand gebruik beoordeeld en wordt bekeken of negatieve effecten te reguleren zijn door een eventuele aanpassing van het bestaand gebruik. Als blijkt dat de activiteit schadelijk is voor de Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen en dat deze niet in het beheerplan kan worden gereguleerd, is er alsnog een vergunning op grond van de Natuurbeschermingswet 1998 nodig. Op 14 mei 2007 is aan de Tweede Kamer een wetsvoorstel aangeboden tot wijziging van de Natuurbeschermingswet 1998 en tot regulering van bestaand gebruik. Hierin zal worden vastgelegd op welke wijze de peildatum voor bestaand gebruik kan worden vastgesteld. Hoewel in het advies van de Raad van State hierop kritiek werd geleverd, is de regering van mening dat met deze uitleg van bestaand gebruik een volledige omzetting van artikel 6, tweede lid, van de Habitatrictlijn gegarandeerd blijft. Dat betekent dat iedere handeling die voor 1 oktober 2005 werd verricht, en die daarna niet of niet in betekenende mate is gewijzigd, tot het vaststellen van het beheerplan als bestaand gebruik geldt en tot dat moment in principe niet aan een vergunning is gebonden.

Herijking instandhoudingsdoelstellingen

De lidstaten van de Europese Unie hebben de afspraak gemaakt om alle maatregelen te nemen die nodig zijn om een gunstige staat van instandhouding van de aangewezen soorten en habitattypen te realiseren. Pas wanneer daadwerkelijk is gebleken dat de doelen om wat voor reden dan ook niet haalbaar zijn, bestaat er – zoals onder andere in paragraaf 1.4.1 van de Nota van Antwoord staat vermeld – een aantal momenten waarop de doelen bijgesteld kunnen worden. De drie momenten waarop de instandhoudingsdoelstellingen kunnen worden herijkt en zonodig kunnen worden bijgesteld zijn (zie ook Nota van Antwoord, paragraaf 3.4):

- bij aanwijzing van gebieden in een volgende tranche;
- bij het opstellen van het beheerplan;
- bij de geplande evaluatie in 2015.

Nieuwe natuur

Nieuwe natuur is meebegrensd:

- 1) wanneer het natuurdoel van de nieuwe natuur overeenkomt met dat van het aangrenzende aangemelde Natura 2000-gebied, dus wanneer de natuurwaarden er al zijn of al worden ontwikkeld.
- 2) wanneer de nieuwe natuur noodzakelijk is om de instandhoudingsdoelstellingen te kunnen realiseren.

Zoals in paragraaf 4.3.4 van de Nota van Antwoord staat vermeld, blijkt uit Europese Jurisprudentie dat de selectie en begrenzing van Natura 2000-gebieden alleen kan gebeuren op basis van ecologische criteria. Dit betekent dat soms ook nieuwe natuur binnen de begrenzing van een Natura 2000-gebied is opgenomen en dat de beschermingsregels van de Habitatrictlijn ook betrekking hebben op deze gebieden.

Het beleid om nieuwe natuur van ná 1 mei 1988 niet als verzuringgevoelig aan te merken, is nooit van toepassing geweest op de Natuurbeschermingswet. Ook voor de inwerkingtreding

van de Natuurbeschermingswet 1998 was het voor de beoordeling alleen van belang of een bepaalde activiteit schade aan een aangewezen beschermd natuurmonument toebracht. De vraag of een deel van een bepaald beschermd natuurmonument als zogenoemde nieuwe natuur moest worden aangemerkt, heeft in deze besluitvorming geen rol gespeeld. Als een bepaald gebied als beschermd natuurmonument was aangewezen, genoot zo'n natuurmonument de volledige bescherming van de Natuurbeschermingswet 1998.

Externe werking

Het is moeilijk aan te geven wat de precieze omvang van de externe werking van een bepaalde activiteit is. In paragraaf 4.3 van de Nota van Antwoord staat dat dit afhangt van de aard van de activiteit zelf, de intensiteit ervan en de gevoeligheid van de aanwezige habitattypen en soorten. Het valt op voorhand dus niet te zeggen of er beïnvloeding plaatsvindt. Dat betekent dat wanneer niet uitgesloten kan worden dat een Natura 2000-gebied door een bepaalde activiteit wordt beïnvloed, er bekeken moet worden of er op grond van de Natuurbeschermingswet 1998 een vergunningplicht voor een bepaalde activiteit aan de orde is. Het is dus evenmin aan te geven waar de externe werking van een bepaalde activiteit eindigt. In het beheerplan zal er over het algemeen duidelijkheid gegeven worden voor welke activiteiten er een vergunningplicht aan de orde kan zijn. De afstand tussen de locatie van de activiteit en de te beschermen natuurwaarden is daarbij niet altijd doorslaggevend; het gaat er om of een bepaalde activiteit al dan niet de natuurlijke kenmerken van een Natura 2000-gebied kan aantasten.

Rond de Natura 2000-gebieden wordt, volgens sommige insprekers, een beschermingszone ingesteld van 3.000 meter. Dat is echter niet het geval. In het kader van de Interimwet ammoniak en veehouderij werd in verband met de ammoniakdepositie een zone van 3.000 meter gehanteerd. Binnen die zone was de beïnvloeding door een veehouderijbedrijf van verzuringsgevoelig gebied nog meetbaar. Tot deze grens kon een vergunningplicht voor deze verzuringsgevoelige gebieden aan de orde zijn. Deze grens is inmiddels vervallen. Natura 2000 is gericht op de bescherming van de in het gebied voorkomende habitattypen en soorten. Een exacte grens waar de externe werking ophoudt, is in algemene zin niet aan te geven. Dit wordt van geval tot geval beoordeeld. Bepalend is dus niet de afstand, maar of er sprake is van significante gevolgen voor het betreffende gebied.

Beschermde natuurmonumenten

In de paragrafen 3.15, 4.6.4 en 4.6.9 van de Nota van Antwoord staat dat een belangrijk deel van de aan te wijzen Natura 2000-gebieden, zoals dit gebied, reeds onder de oude Natuurbeschermingswet als beschermd of als staatsnatuurmonument was aangewezen. Op grond van artikel 15a van de Natuurbeschermingswet 1998 vervalt een besluit tot aanwijzing van een beschermd natuurmonument zodra het gebied is aangewezen als Natura 2000-gebied en voor zover het beschermde natuurmonument binnen dat Natura 2000-gebied ligt. Dat betekent dat wanneer een deel van het beschermde natuurmonument buiten het Natura 2000-gebied ligt, de oude aanwijzing als natuurmonument voor dat gebiedsdeel van kracht blijft. Voor Vogelrichtlijngebieden was dit reeds aan de orde.

De instandhoudingsdoelstelling heeft, voor het deel van het Natura 2000-gebied waarop de aanwijzing als beschermd natuurmonument betrekking had, vanaf dat moment mede betrekking op de doelstellingen ten aanzien van het behoud, herstel en de ontwikkeling van het natuurschoon of de natuurwetenschappelijke betekenis. Bepalingen uit de aanwijzingen tot beschermd natuurmonument over natuurschoon, rust, stilte en over de natuurwetenschappelijke betekenis van het beschermde natuurmonument blijven gewoon van kracht en zullen mede de inhoud van het beheerplan gaan bepalen. Op dit onderdeel brengt Natura 2000 geen verandering in de bestaande situatie.

Bestaand gebruik en vergunningplicht

In paragrafen 4.1 en 4.2 van de Nota van Antwoord wordt uitvoerig ingegaan op bestaand gebruik en hoe daarmee wordt omgegaan. Op grond van de huidige wet geldt alleen een vergunningplicht voor activiteiten die in en om Natura 2000-gebieden de beschermde natuur kunnen verstoren. Het gaat dus niet om een vergunning voor alle activiteiten, maar alleen

voor mogelijk schadelijke activiteiten. Deze vergunning wordt gebaseerd op een toetsing voordat een bedrijf zich vestigt of voordat een activiteit wordt uitgeoefend of wanneer sprake is van een uitbreiding daarvan. Dat betekent dat bestaand gebruik alleen aan een vergunningplicht onderhevig is, als daardoor de natuurwaarde van een Natura 2000-gebied kan verslechteren.

In het licht van het voorgaande is op 14 mei 2007 aan de Tweede Kamer een wetsvoorstel tot wijziging van de Natuurbeschermingswet 1998 aangeboden. De Tweede Kamer heeft eind juni 2008 ingestemd met het wetsvoorstel. Het wetsvoorstel ligt thans bij de Eerste Kamer.

Wanneer de wetswijziging van kracht wordt, is er geen vergunning meer nodig voor bestaand gebruik tot het moment dat het beheerplan is vastgesteld. Op deze versoepeling is een uitzondering gemaakt voor bestaand gebruik dat schadelijk effect heeft op het Natura 2000-gebied.

Gevolgen voor bestaand gebruik

Daarnaast staat in paragraaf 4.1.1 van de Nota van Antwoord hoe er na de aanwijzing van een Natura 2000-gebied omgegaan zal worden met bestaand gebruik.

Het aanwijzen van een Natura 2000-gebied leidt niet automatisch tot een verbod op het verrichten van bepaalde handelingen zoals grondwateronttrekkingen, luchtsport, recreatie en diverse vormen van kleinschalig historisch medegebruik rond en op het eiland. Dat geldt ook voor het uitvoeren van een wettelijke taak door een hulpverleningsorganisatie, in het bijzonder de Koninklijke Nederlandse Redding Maatschappij (KNRM).

Verder is er geen sprake van wijziging van de huidige regels voor jacht en wildbeheer, die zijn vastgesteld op basis van de Flora- en faunawet. Zie verder paragraaf 6.4.2. van de Nota van Antwoord.

In het aanwijzingsbesluit zelf zal daarom niet worden aangegeven of en onder welke voorwaarden een activiteit kan worden toegestaan. In een besluit staat alleen voor welke waarde het gebied wordt aangewezen. Wanneer deze activiteiten een negatieve invloed op het Natura 2000-gebied kunnen hebben, zijn deze activiteiten in principe vergunningplichtig, tenzij de activiteiten in een beheerplan worden gereguleerd. Voor meerdere sectoren, zoals recreatie en landbouw, zal een leidraad worden opgesteld voor de gebiedsspecifieke toetsing bij het opstellen van beheerplannen.

Mocht blijken dat een bepaalde activiteit geen invloed op de natuurwaarden van een bepaald Natura 2000-gebied heeft, in het licht van de instandhoudingsdoelstellingen, dan bestaat er op basis van de Natuurbeschermingswet 1998 geen beletsel om deze activiteit uit te oefenen. (zie ook paragraaf 4.6.2 van de Nota van Antwoord).

Mocht die negatieve invloed er wel zijn dan moet een vergunning op grond van de Natuurbeschermingswet 1998 worden aangevraagd. Dat geldt ook voor inrichtingen die niet vergunningplichtig zijn volgens het Besluit landbouw milieubeheer (2006) uit de Wet milieubeheer.

Rust en beperking toegankelijkheid Waddengebied

Op grond van artikel 20 Natuurbeschermingswet 1998 kan de toegankelijkheid van delen van het Natura 2000-gebied worden beperkt voor zover dit noodzakelijk is voor de bescherming van de natuurwaarden. Op basis van inventarisatiegegevens wordt jaarlijks bezien waar gebieden gesloten moeten worden om voldoende rust te garanderen. Het eerste besluit ex artikel 20 op grond van de Natuurbeschermingswet 1998 dateert van 20 juli 2006 (nr. DRZ/06/3147/LB/SM) en is sindsdien herhaaldelijk aangepast.

Om meer inzichtelijk te maken hoe besluiten ex artikel 20 Natuurbeschermingswet 1998 tot stand komen wordt een leidraad opgesteld waarbij ook de recreatiesector en de natuurorganisaties betrokken zijn.

Doorwerking aanwijzing in andere plannen

De verplichting om Natura 2000-gebieden aan te wijzen volgt direct uit de Habitatrichtlijn en uit de Vogelrichtlijn. Mede op basis van Europeesrechtelijke uitspraken kan er bij de selectie en bij de begrenzing van Natura 2000-gebieden uitsluitend van ecologische criteria worden

uitgegaan. Dat betekent in de praktijk dat de grenzen van deze gebieden worden bepaald door het gebruik dat de betreffende planten- en diersoorten van het gebied maken. In kwaliteit achteruitgegangene en gedegenerende terreindelen kunnen deel uitmaken van Natura 2000 gebieden als herstel van die terreinen haalbaar is en als ze nodig zijn voor de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen. Daardoor zal de begrenzing van zo'n gebied niet in alle gevallen overeenkomen met de bestemming die in een vastgesteld bestemmingsplan aan het gebied is toegekend. In het uiterste geval zou dat kunnen betekenen dat een bepaalde bestemming die in een bestemmingsplan aan zo'n gebied rechtsgeldig is toegekend, toch niet gerealiseerd kan worden, omdat daarvoor geen vergunning op basis van de Natuurbeschermingswet 1998 kan worden verleend. In paragrafen 4.2 en 6.1 van de Nota van Antwoord wordt hierop verder ingegaan. Ook voor reconstructieplannen en waterbeheerplannen (GGOR) geldt een gelijksoortige situatie. Het kan zijn dat dit soort plannen nog onvoldoende concreet zijn om ze op de gevolgen voor Natura 2000-gebieden te toetsen, maar op een gegeven moment zullen al deze plannen, al dan niet bij hun nadere uitwerking, bij het opstellen van beheerplannen afgestemd worden (paragraaf 6.3.2. Nota van Antwoord).

Rol Algemene Plaatselijke Verordening (APV)

Op grond van de Natuurbeschermingswet 1998 is het beheerplan bedoeld om de kaders te stellen voor het gebruik van een gebied. Natuur is er bij gebaat als de gezamenlijke overheden zorgdragen voor een gecoördineerde doorwerking van hetgeen in het beheerplan wordt vastgelegd. Een APV (maar ook een bestemmingsplan) waarin die doorwerking geregeld wordt, kan dan ook gezien worden als een welkome aanvulling op het beheerplan.

Veiligheid waterkering in relatie tot Natura 2000

In paragraaf 6.3.3. van de Nota van Antwoord staat dat de veiligheid van de gebieden een dwingende reden van groot openbaar belang is. Veiligheid is daarmee één van de benoemde redenen in de Habitatrichtlijn die, bij afwezigheid van alternatieven, ingrepen in het Natura 2000-gebied rechtvaardigen.

Projecten, plannen en afspraken die verband houden met het kustbeheer komen aan de orde bij de Natura 2000-beheerplannen (paragraaf 1.1.8. van de Nota van Antwoord).

Relatie met ammoniak

In paragraaf 6.2 van de Nota van Antwoord wordt ingegaan op het toetsingskader ammoniak. Bij het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen voor Natura 2000-gebieden spelen de negatieve gevolgen van stikstofdepositie, met name ammoniak, een belangrijke rol. De ammoniakdepositie wordt vooral bepaald door de hoge achtergronddepositie. Een deel is afkomstig van veehouderijen in de directe omgeving van het Natura 2000-gebied. Om duidelijkheid te bieden tot het moment van vaststellen van de beheerplannen is besloten interim-beleid te ontwikkelen. Dit zogenaamde toetsingskader ammoniak en Natura 2000 is door de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG), Interprovinciaal Overleg (IPO) en het Rijk samen opgesteld en in februari 2007 bestuurlijk geaccordeerd. Land- en Tuinbouw Organisatie Nederland (LTO) heeft ingestemd met dit akkoord. Op 22 mei 2007 is het als handreiking aan het bevoegd gezag verstuurd en tevens aan de Tweede Kamer.

Met behulp van het toetsingskader ammoniak konden provincies relatief eenvoudig beoordelen of veehouderijbedrijven in de buurt van Natura 2000-gebieden mochten uitbreiden of niet. Ook konden provincies met het toetsingskader beoordelen of nieuwe bedrijven zich er konden vestigen. De ammoniakuitstoot was daarbij bepalend.

In maart 2008 heeft de Raad van State echter geoordeeld dat het toetsingskader ammoniak onvoldoende zekerheid biedt dat de natuurwaarden in Natura 2000-gebieden niet worden aangetast. Het Toetsingskader is daardoor vervallen.

Naar aanleiding van deze uitspraak heeft de minister van LNV de taskforce Stikstof/ammoniak ingesteld. Het rapport van deze taskforce heeft vervolgens op 30 juni 2008 geleid tot de toezegging van de minister aan de Tweede Kamer om een handreiking op te stellen voor het bevoegd gezag. Deze handreiking biedt handvatten waarmee het bevoegd gezag bestaand gebruik kan afwegen en vergunningaanvragen kan beoordelen voor uitbreiding of oprichting

van veehouderijbedrijven. Daarnaast biedt het een kader voor het opstellen van beheerplannen. Het zal niet een tot in detail ingevulde handreiking zijn. Het bevoegd gezag heeft de ruimte om tot een evenwichtig oordeel te komen op gebiedsniveau. Conform het rapport van de taskforce gaat het bij het beoordelen van bestaand gebruik en voorgenomen activiteiten niet alleen om de kritische depositiewaarde voor stikstof, maar kan ook rekening gehouden worden met andere factoren (zoals bijvoorbeeld de hydrologische situatie, locatie van stikstofgevoelige habitattypen, andere sectoren). Er zijn immers meer ecologische condities en omgevingsfactoren van belang voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen. Dit dient wel goed onderbouwd te worden.

Van het Natura 2000-gebied Duinen Terschelling hebben het habitatype heischrale grijze duinen en het habitatype heischrale graslanden de laagste kritische depositiewaarden voor stikstof.⁴⁰

Kaderrichtlijn Water

De zeven Waddengebieden zijn deel van het stroomgebied Rijndelta. Voor de Europese Kaderrichtlijn Water wordt voor de Rijndelta een stroomgebiedbeheerplan opgesteld. Natura 2000-gebieden zijn in de stroomgebiedbeheerplannen opgenomen als gebieden waar water een bijzondere bescherming behoeft. De in het stroomgebiedbeheerplan Rijndelta op te nemen milieudoelstellingen en bijbehorende maatregelen moeten dan ook overeenstemmen met de doelen van Natura 2000. De afstemming van doelen en de weergave daarvan in het stroomgebiedbeheerplan beperkt zich tot die delen van de doelstellingen van Natura 2000 die een relatie hebben met de ecologische of chemische kwaliteit van het water.

Het stroomgebiedbeheerplan wordt uitgewerkt in de provinciale waterplannen en in waterbeheerplannen van waterschappen. Daar waar in de afstemming strijdigheid kan ontstaan wordt maatwerk toegepast en wordt afhankelijk van de situatie de KRW of de Vogel- en Habitatrichtlijnen als richtinggevend genomen. Waar nodig zullen de lokale watervereisten en de daarvoor benodigde maatregelen verder worden uitgewerkt en in de Natura 2000-beheerplannen worden opgenomen. Zie ook Nota van Antwoord paragraaf 6.3.

6. REACTIES OVER DE RELATIE MET DE BEHEERPLANNEN

De wijze waarop de instandhoudingsdoelstellingen al dan niet verwezenlijkt moeten worden, wordt in vele zienswijzen aan de orde gesteld. Er is betwijfeld of de uitbreidingsopgave voor meerdere habitattypen en meerdere broedvogels bij elkaar genomen wel reëel is.

Zo wordt in verschillende zienswijzen de wens uitgesproken om de plannen zo te ontwikkelen dat daardoor de aanwezige natuurwaarden zich kunnen verbeteren en voor de komende generaties behouden blijven.

Er wordt gewezen op de diverse vormen van ongewenst gebruik van het gebied. In weer andere zienswijzen is men van mening dat bepaalde vormen van gebruik geen negatieve invloed op de natuurwaarden hebben en wordt bepleit dat het huidige landgebruik en het 'kleinschalig historisch medegebruik' op Terschelling ongehinderd voortgang moeten kunnen vinden. In een ander verband wordt de verwachting uitgesproken dat in het beheerplan regels zullen worden gesteld aan de gangbare landbouw in de nabijheid van het Natura 2000-gebied omwille van de flora. Ook is zorg uitgesproken over de gevolgen voor vernieuwing en verbreding van de landbouw zoals het produceren van eiland-eigen producten, toeristische activiteiten op de boerderij, composteer en energiewinningsprojecten, zorg en educatieve activiteiten. Er wordt opgemerkt dat door de nationale procedure, waarbij eerst de gebieden worden aangewezen en doelstellingen worden geformuleerd en pas in een later stadium de beheerplannen worden opgesteld, aan sociaal-economische belangen voorbij wordt gegaan. Ook zou er in zijn algemeenheid onvoldoende duidelijkheid bestaan over het algehele ambitieniveau en de consequenties van de aanwijzing en het toekennen van

⁴⁰ Van Dobben en van Hinsberg (2008): Overzicht van kritische depositiewaarden voor stikstof, toegepast op habitattypen en Natura 2000-gebieden. Alterra-rapport 1654.

instandhoudingsdoelstellingen. Verschillende insprekers geven aan betrokken te willen worden bij het opstellen van het beheerplan.

Met betrekking tot de hierboven genoemde argumenten worden de volgende opmerkingen gemaakt:

Volgorde aanwijzing en beheerplan

In de Nota van Antwoord staat in paragraaf 1.4 het nodige over de relatie tussen het aanwijzingsbesluit en de nog op te stellen beheerplannen. Ook de onderbouwing van de keuze om niet gelijktijdig tot vaststelling van de instandhoudingsdoelstellingen en het beheerplan over te gaan wordt in paragraaf 1.4.1 van de Nota van Antwoord uiteengezet.

Een uitzondering hierop vormen de gebieden waar de provincies het voortouw hebben voor het opstellen van de beheerplannen. Op verzoek van de provincies heeft de minister van LNV in het Algemeen Overleg met de Tweede Kamer van 13 februari 2008 toegezegd te wachten met het definitief maken van de aanwijzingsbesluiten voor die gebieden waarvoor de provincie voortouwnemer is en die daarvoor door de provincie zijn aangemeld. De provincies worden voor deze gebieden eerst in de gelegenheid gesteld met de omgeving concept-beheerplannen op te stellen op basis van de ontwerp-aanwijzingsbesluiten. De besluitvorming van deze aanwijzingsbesluiten zal daarom worden uitgesteld tot na 1 september 2009. Pas dan zullen de ontwerp-aanwijzingsbesluiten verder in procedure worden gebracht. Voor de gebieden waar het rijk het voortouw heeft voor het opstellen van het beheerplan blijft de volgorde: eerst vaststellen van aanwijzingsbesluiten en daarna vaststellen van de beheerplannen.

Beheerplan en bestaand gebruik

Zoals in paragrafen 1.4 en 1.5 staat vermeld, hoort bestaand gebruik een plaats in een beheerplan te krijgen. Hierbij wordt zoveel mogelijk ruimte gelaten voor het continueren van bestaand gebruik. Echter wel binnen de voorwaarden die de instandhoudingsdoelstellingen daaraan stellen. Uiteindelijk heeft het beheerplan een centrale rol als het gaat om de regulering van bestaand gebruik, zoals het kleinschalig historisch medegebruik, recreatie en landbouw op Terschelling. In een beheerplan wordt concreet gemaakt hoe en op welke termijn de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied gerealiseerd kunnen worden. Het beheerplan zal duidelijkheid verschaffen over de vereiste milieukwaliteit en over de ruimtelijke samenhang met de omgeving. In dit kader zal ook aan de orde komen of en in welke mate bestaand gebruik een negatief effect heeft op het realiseren van deze randvoorwaarden en daarmee op het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen.

De opstellers van de beheerplannen zullen onderling afstemmen hoe zij met bestaand gebruik in de beheerplannen willen omgaan en hoe zij dit zullen opnemen. De beheerplannen zullen echter niet voor alle activiteiten uitsluitend kunnen geven over de effecten op de instandhoudingsdoelstellingen. Voor sommige gevallen van (bestaand) gebruik zal dan ook in de toekomst een traject van vergunningverlening aan de orde blijven.

Ook de bescherming van een bepaalde diersoort zoals de blauwe kiekendief en de velduil, of habitattypen zoals grijze duinen (*kalkarm*), duinheiden met kraaihei (*vochtig/droog*) en vochtige duinvalleien (*kalkrijk/ontkalkt*) is duidelijk een thema dat in een beheerplan thuishoort. Als er voor de bescherming van een bepaalde diersoort bepaalde specifieke maatregelen nodig zijn, zoals het streven naar een regionale levensvatbare populatie voor de velduil in het Waddengebied, dan behoort dit in het beheerplan geregeld te worden. Het kan in zo'n geval ook betekenen dat de te nemen maatregelen (ver) buiten de grenzen van het Natura 2000-gebied genomen moeten worden.

Betrokkenheid bij beheerplan

De wens om betrokken te worden bij het opstellen van het beheerplan en de diverse ideeën die daarover naar voren zijn gebracht, zijn een goed signaal. De integrale benadering die het

beheerplan voorstaat, kan alleen succesvol zijn bij voldoende betrokkenheid. Het opstellen van de beheerplannen voor de zeven waddengebieden (de vijf waddeneilanden, de Waddenzee en de Noordzeekustzone) gebeurt in één proces, waarbij Rijkswaterstaat het voortouw heeft voor de Waddenzee en Noordzeekustzone en Dienst Landelijk Gebied (DLG) namens het rijk en de provincies voor de Waddeneilanden.

Het is aan de voortouwnemer om grondeigenaren, gebruikers, andere overheden en belanghebbenden te betrekken bij het beheerplan. Belanghebbenden kunnen natuurlijk ook zelf het initiatief nemen de voortouwnemer te benaderen. Het is niet uitvoerbaar verzoeken om betrokkenheid bij het beheerplan, zoals verwoord in een aantal zienswijzen, door te zenden aan de voortouwnemer.

7. REACTIES OVER SCHADE

In een groot aantal zienswijzen wordt erop gewezen dat er als gevolg van deze aanwijzing inkomens- en vermogensschade kan optreden. Men mist in het besluit een paragraaf over schade en het betalen van een schadevergoeding. Verder wordt aangevoerd dat bij het aannemen van de Habitatrictlijn de toezegging is gedaan dat de eigenaren en de gebruikers van de grond niet de financiële last van deze maatregelen hoeven te dragen. Artikel 31 van de Natuurbeschermingswet 1998 biedt volgens de insprekers geen afdoende mogelijkheid voor compensatie. Verder zou de aanwijzing als Natura 2000-gebied een schending van het eigendomsrecht opleveren en in strijd zijn met artikel 1 van het Eerste Protocol van het Europese Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM). Ook de beperkingen van artikel 19d tot en met 19l en artikel 20 zou een dermate zware verplichting opleveren dat het eigendom of het gebruikersrecht geen waarde van enige betekenis overhoudt. Er wordt in dit kader om een volledige schadeloosstelling gevraagd.

Met betrekking tot de hierboven genoemde argumenten worden de volgende opmerkingen gemaakt:

Schadevergoeding

Zoals in hoofdstuk 5 van de Nota van Antwoord over dit onderwerp staat vermeld, zijn in de aanwijzingsbesluiten geen aparte vergoedingsregelingen opgenomen. De huidige wettelijke regeling biedt namelijk voldoende mogelijkheden voor compensatie. Het gaat dan in het bijzonder om artikel 31 van de Natuurbeschermingswet 1998. Men kan in aanmerking komen voor schadevergoeding, indien aan bepaalde voorwaarden is voldaan.

De aanwijzingsbesluiten zullen naar verwachting niet snel een recht op schadevergoeding geven, omdat het aanwijzingsbesluit zelf over het algemeen geen beperkingen oplevert. Pas in het kader van het beheerplan of bij vergunningverlening kunnen beperkingen worden gesteld aan het bestaande gebruik, aan voorgenomen uitbreidingsmogelijkheden of aan de ontwikkeling van nieuwe activiteiten. Men komt in aanmerking voor schadevergoeding, indien aan de volgende voorwaarden is voldaan:

1. Er is schade geleden door een aanwijzing van een Natura 2000-gebied of door het weigeren van een vergunning op grond van de Natuurbeschermingswet 1998 (of door een daaraan verbonden voorwaarde), of door bepalingen in het Natura 2000-beheerplan;
2. De schade behoort redelijkerwijs niet (geheel) voor eigen rekening te blijven;
3. De vergoeding van de schade is niet (voldoende) verzekerd door aankoop, onteigening of door andere maatregelen, zoals beheersubsidies.

Rol van het beheerplan bij schade

In de nog op te stellen Natura 2000-beheerplannen zal uiteindelijk worden bepaald wanneer en hoe de doelen gerealiseerd worden en welke maatregelen daarvoor noodzakelijk zijn. Pas op dat moment kan er een nauwkeurige kosteninschatting worden gemaakt. Er wordt grote waarde gehecht aan goede financiële dekking van de doelen en doelrealisatie in de beheerplannen. Het bovenstaande houdt niet alleen in dat Nederland zich inspant om zoveel mogelijk habitattypen en soorten in een gunstige staat van instandhouding te houden of te brengen. Het betekent ook dat de compensatie van de mogelijke inkomens- en

vermogensschade van de betrokken eigenaren en gebruikers aan de orde dient te komen. Artikel 31 van de Natuurbeschermingswet 1998 is juist voor dit doel door de wetgever in de wet opgenomen en hij heeft gemeend daarmee een voldoende mogelijkheid voor nadeelcompensatie te bieden. Resolutie 2004/2164(INI) van het Europese Parlement over de financiering van Natura 2000, waarnaar verschillende keren wordt verwezen, biedt dan ook geen grond voor de stelling dat artikel 31 van Natuurbeschermingswet 1998 onvoldoende compensatiemogelijkheden zou bieden.

Eigendomsrecht

Van schending van het eigendomsrecht en van strijdigheid met artikel 1 van het Eerste Protocol van het Europese Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) is ook geen sprake. Artikel 1, eerste lid, van het Eerste Protocol van het EVRM bepaalt dat alle natuurlijke rechtspersonen recht hebben op het ongestoord genot van hun eigendom en dat niemand van zijn eigendom zal worden beroofd, behalve in het algemeen belang en met inachtneming van de voorwaarden neergelegd in de wet en in de algemene beginselen van het internationaal recht. De voorwaarden die worden gesteld aan het beheer van grond, die nodig is voor het realiseren van het Natura 2000-netwerk, leveren geen aantasting op van het recht van eigendom. De bepaling uit het EVRM laat onverlet dat de staat het recht heeft om die wetten toe te passen die noodzakelijk worden geacht om het gebruik van eigendom te reguleren in overeenstemming met het algemeen belang.

Appendix

Toelichting op de selectie- en begrenzingscriteria die bij de aanwijzing van het Vogelrichtlijngebied Duinen Terschelling gebruikt zijn.

Onderstaande paragrafen zijn opgenomen in de Nota van toelichting van het Vogelrichtlijnsbesluit.

3. Gebiedsbeschrijving, aanduiding leefgebied en begrenzing

3.2 Aanduiding leefgebied

Het gebied Duinen Terschelling is aangewezen als speciale beschermingszone vanwege de aanwezigheid van kustduinen die het leefgebied vormen van een aantal in artikel 4 van de Richtlijn bedoelde vogelsoorten. Het is een gebied dat het leefgebied vormt van soorten van Bijlage I van de Vogelrichtlijn (art. 4.1) en dat tevens fungeert als broedgebied van andere trekvogelsoorten (art. 4.2). De begrenzing van de beschermingszone is zo gekozen dat een in landschapsecologisch opzicht samenhangend geheel is ontstaan dat - in samenhang met sbz Waddenzee uit 1991 - voorziet in de beschermingsbehoefte met betrekking tot het voortbestaan en/of voortplanten van bedoelde vogelsoorten.

4. Vogelkundige- en wetland waarden

4.1 Kwalificerende vogelsoorten

Duinen Terschelling kwalificeert als speciale beschermingszone onder omdat het gebied behoort tot één van de vijf belangrijkste broedgebieden voor Bruine kiekendief⁴¹, Blauwe kiekendief en Velduil in Nederland.

Soorten van Bijlage I waarvoor het gebied tot "een van de vijf belangrijkste" in Nederland behoort

Soort	Art. 4	Brv ^a	Aantal NL ^b	% in 5e ^c	% in sbz ^d	Telperiode
Bruine kiekendief <i>Circus aeruginosus</i>	1	ja	1250	2,3%	4,8%	1993-97
Blauwe kiekendief <i>Circus cyaneus</i>	1	ja	120	6%	34%	1993-97
Velduil <i>Asio flammeus</i>	1	ja	60	2%	12%	1993-97

(a) De kwalificatie betreft in het gebied broedende vogels (indien ingevuld met "ja")

(b) Omvang van de Nederlandse broedpopulatie (in paren)

(c) Aantal in op vier na belangrijkste gebied (5e gebied) uitgedrukt als percentage van de landelijke broedpopulatie

(d) Aantal in het onderhavige gebied uitgedrukt als percentage van de landelijke broedpopulatie

4.2 Andere relevante vogelsoorten

Het duingebied is verder van belang als broedgebied voor Dodaars, Tapuit, Paapje en Rietzanger (trekvoegels opgenomen in de nationale lijst van met uitroeiing bedreigde of speciaal gevaar lopende soorten). De biotopen van deze vogels hebben mede de begrenzing van dit gebied bepaald.

De bescherming ingevolge de Vogelrichtlijn heeft mede betrekking op deze vogelsoorten.

⁴¹ Onderstreepte soorten zijn opgenomen in Bijlage I van de Richtlijn

4.3 Plaatselijke omstandigheden

Blauwe kiekendief, Bruine kiekendief en Velduil, die verspreid in het duingebied broeden, zoeken hun voedsel zowel in het open duingebied en kwelders van sbz Waddenzee (cq. De Boschplaat) als daarbuiten. De Dodaars is broedvogel van de duinplassen in het gebied. Paapje, Tapuit en Rietzanger nestelen verspreid in het duingebied. De Rietzanger is beperkt tot de ruig begroeide, natte duinvalleien. Het Paapje wordt vooral aangetroffen in vochtige duinvalleien; de Tapuit is beperkt tot de droge delen van het duin.

DE STAATSSECRETARIS VAN CULTUUR, RECREATIE EN MAATSCHAPPELIJK WERK

Overwegende, dat het op bijbehorende kaart aangegeven gebied "de Boschplaat" van algemeen belang is uit een oogpunt van natuurschoon en om zijn natuurwetenschappelijke betekenis en mitsdien op tweeërlei grond een natuurmonument is in de zin van artikel 1, onder b, van de Natuurbeschermingswet (Stb. 1967, 572);

Overwegende, dat het wenselijk is dit natuurmonument, dat eigendom is van de Staat, aan te wijzen als staatsnatuurmonument in de zin van voornoemde wet;

Gelet op artikel 21, eerste en tweede lid, van voornoemde wet;

Gehoord de Natuurbeschermingsraad, burgemeester en wethouders van Terschelling en gedeputeerde staten van Friesland;

Gezien de heden in werking tredende regeling omtrent het beheer van dit natuurmonument, vastgesteld bij gemeenschappelijke beschikking van de Minister van Landbouw en Visserij, de Minister van Verkeer en Waterstaat en de Staatssecretaris van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk;

Handelende in overeenstemming met de Minister van Landbouw en Visserij, de betrokken Staatssecretaris van Financiën en de Minister van Verkeer en Waterstaat;

B E S L U I T:

Het op bijbehorende kaart aangegeven gebied "de Boschplaat" wordt aangewezen als staatsnatuurmonument.

Van deze beschikking zal mededeling worden gedaan in de Staatscourant.

De Staatssecretaris voornoemd,

(W. Meijer).